Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Alenste Gud i Himmerig.

Atter kan vi pege på en række kendsgerninger, der støtter krønikerens fremstilling. Meget taler for, at Jens Munk bevidst indlod sig i en kappestrid med Ove Giedde. Ingen forskere har tidligere anført en forbindelse mellem de to togter, dog mener Gosch, at kongen bifaldt Munks projekt ud fra et ønske om at yde ham en slags erstatning for, at han var blevet forkastet som leder af ekspeditionen til Indien. Men kan man acceptere, at der eksistere en sammenhæng mellem de to rejser for kongen, der som dramaets tredje person stod udenfor og over den egentlige konflikt, hvor langt mere nærliggende er det da ikke at antage, at denne sammenhæng også har gjort sig gældende for en mand, der som Munk selv havde direkte berøring med begge rejser og var direkte engageret i dramaets forløb.

Alle kilder peger her i samme retning. Vi ved, at Munk oprindelig skulle lede togtet til Indien, og vi ved, at han blev forbigået til fordel for Ove Giedde. Vi ved, at denne forbigåelse havde adskillige modsætningsforhold til adelen som følge heraf var kulmineret i noget, der lignede åben krig. Vi ved fra Slange, at han selv udformede ideen til sin ekspedition, vi ved fra hans egne ord, at dens mål udtrykkeligt var "Kiena att Upsøge", og vi ved, at han iværksatte den så hurtigt efter Ove Gieddes afrejse, det overhovedet var teknisk muligt.

Læst i sammenhæng afgiver disse kendsgerninger et tankevækkende grundlag for formodningen om, at der bestod en langt snævrere forbindelse mellem de to berømte ekspeditioner, end man hidtil har set. Jens Munk måtte tage bod, hvor han fik bane, søge hævn, hvor han fik hån. Det er vel ikke sandsynligt, at Ove Giedde kendte noget til hans planer, men han kendte Gieddes, han var i stand til nøje at vurdere hans muligheder, og han så, at de ikke var større, end at hans elv stadig havde udsigt til al slå ham og komme først.

Det var ikke fantasteri. Ove Giedde havde, set ud fra Munks forudsætninger, langt den største afstand at tilbagelægge, og han indledte den endeløse rejse på en dårlig årstid. Det var den 14. november, han forlod København med sine fem skibe, selv befandt han sig om bord på "Elefanten", mens "David" medførte den fornemme Marselis de Boschouwer. På grund af vedvarende nordvestvind måtte de ankre op ved Helsingør, og først den 29. november om natten kunne de slippe ud af sundet. I Skagerrak fik de dårligt vejr med storm og slud, et skib blev banket læk i søerne og måtte søge op under Norge, men den øvrige del af flåden rundede Skagen og nåede den 17. december øen Wight ved syd England. Her ankrede de op for at vente på haveristen, som nåede frem en måned senere, og den 23. januar i det nye år 1619 kunne den samlede eskadre atter gå under sejl. Vanskelighederne var overvundet, nu gik det sydpå mod mildt vejr og stabile vinde, det store var for alvor kommet i gang, kurs mod Kap Verde.

Med hjemvendte skippere nåede nyhederne om Ove Gieddes raske fremskridt til København, hvor Jens Munk gik og lagde planer. Budskaberne om rivalens uventede held må have bekymret ham, selv var han i den forløbne til ikke kommet et skridt videre med sit projekt. Også for ham var det en dårlig årstid for forberedelser til et togt af denne art, og forskellige omstændigheder gjorde netop vinteren 1618-19 særlig uegnet. Folk havde andet at tænke på end opdagelsesrejser. Skillingen var

Alenste Gud side 1 * Vintervej side 20 * Munkhavn side 44 * Dagen længes side 57 * Det store kapløb side 64 * Kaptainen og Kongen side 81

faldet igen, uventet og katastrofalt, 96 på en sølvdaler mod 84 året før. Der sad en vekselrytter på Danmarks trone, siden Christian den Fjerdes magtovertagelse var det danske betalingsmiddel forringet med over en fjerdedel af sin værdi, inflationen, som bestjæler den ærlige, der betale enhver sit, favoriserer fidusmageren, som lever på gæld, denne feber om økonomien, hvormed usikre herskere kan udskyde problemerne til morgendagen, og som derfor gerne ender i omfattende sammenbrug, havde nu i tyve år præget det danske samfund. Intet under om kapitalstærke folk fandt tidspunktet uegnet til en udforskning af Nordvestpassagen til Kina, og Jens Munk har på intet tidspunkt kunne gøre sig håb om at rejse private midler til udførelsen af sin plan.
Så kom pesten til København. Tugthuset lukkedes, konge måtte i hast udskrive ekstra bådsmænd til flåden for at erstatte matroserne, der døde som fluer, i Bremerholms Port uddeltes der gratis brændevin til folkene "som antidotum i denne skrøbelige tid". Under sådanne forhold kunne kun en fantast drømme om at få mandskab stillet til rådighed for en opdager færd. Jens Munk delte sin tid mellem arbejdet på Bremerholm og hjemmet i Pilestræde, hvor Kathrine fødte ham en lille pige, der blev opkaldt efter moderen, men andet skete der ikke, uge efter uge gik hen, mens han forestillede sig Ove Gieddes hastige fremskridt, selv var han end ikke kommet så langt i sine forberedelser at han kunne øjne en afrejse dato. Da indtraf der en begivenhed, som føjede sig til den øvrige modgang og syntes at fjerne selve grundlaget for hans plan.
Med broderens død i 1617 havde Jens Munk mistet sin eneste forbundsfælle i striden med de adelige, det eneste menneske, der ifølge sagens natur kunne have samme opfattelse af begivenhederne som han selv. Tilbage var der vennen Jørgen Daa, han var ikke engageret i situationen ligesom Niels, tværtimod var han jo selv adelsmand, en dette bevirkede på den anden side, at han kunne regne med kongens støtte og velvilje i spørgsmål, hvor Munks egen appel ville være forgæves. Jørgen Daa og Jens Munk havde i en årrække samarbejdet gnidningsfrit, de skyldte hinanden deres største triumfer, de havde hinandens fortrolighed, og meget tyder på, at de også har drøftet Jens Munks nye plan med henblik på at forelægge den for kongen. De havde i hvert fald rig lejlighed til det. I februar 1619 foretog de to mænd således en rejse sammen til grænsen i Halland, en rejse, der utvivlsomt stod i forbindelse med kongens møde med Gustav Adolf, som samtidig fandt sted i Halmastad. Sådan som vi kender Jørgen Daa, var han ikke så lidt af en eventyrer, tanken om en mulig Kinafærd har vakt hans begejstring, og han har sikkert gerne villet forelægge kongen sagen, når de nåede frem til Halmstad. Der kom imidlertid ikke noget ud af deres samtaler. I Ildsbjerg (Eldsberga), nogle få mil syd for Halmstad, blev Jørgen Daa syg, måske ramt af pesten. Få dage senere var Jens Munks gamle krigskammerat fra Elfborg og Kaninnæsset død.
Imens øgede den intetanende Ove Giedde støt og sikkert sit forspring. Det er let at følge ham i logbogen. Den 23. januar havde den samlede flåde forladt Sydengland. Den 6. februar passerede de Madeira. Den 10. så de Palma og Tenerife. Den 11. løb de forbi Gomero og Ferro. Alting gik strygende. De 19. nåede de Kap Verde, hvor de ved en dygtigt gennemført aktion opbragte to sørøverskibe og ødelagde et tredje. Den 26. februar lod de ankeret falde på reden uden for Portudali på Senegals palme kyst for at indtage nye forsyninger af ferskvand.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Men fem dage senere, den 3. marts, sejlede Christian den Fjerde over Sundet til Kronborg på vej fra Halmstad. Vi har den nøjagtige dato, fordi overfarten ikke forløb uden dramatik. Midtvejs i sundet blev kongens smakke grebet af isen og den kraftige sydøsten storm og ført et godt stykke op mod Kattegat. Jon Olafsson, der netop den dag gik skildvagt på Kronborg fortæller, at Kirsten Munk stod og jamrede ved et af slottes vinduer, mens mændene kæmpede
med søerne og befalede den brave bøsseskytte at falde på knæ og opsende en bøn for kongens liv. Jon Olafsson gjorde, som hun sagde. Det hjalp. Christian den Fjerde fik fat i en årer, smakken var halvt fuld af vand, men ved fælles anstrengelser lykkedes det nu mændene at få den fri af isgangen og ro den ind tik kysten ved
Hellebæk. Fru Kirsten sendte straks en vogn af sted med fire heste for at hente den drivvåde konge. Selv nævner han intet om begivenheden i sin dagbog, der står kun, at han den dag gav færgemændene otte daler i stedet for de sædvanlige 2.
På dette tidspunkt var planen om at iværksætte et togt til Kina sikkert vedtaget. Jørgen Daas pludselige død i Ildsbjerg havde været et hårdt slag for Jens Munk. Han lagde pengene ud til vennens begravelse og blev siden af arvingerne beskyldt for at have brugt for mange. Men det skulle gå standsmæssigt for sig, han havde ikke glemt braget af det kanonskud, hvormed Daa for fire år siden befriede ham fra Mendoza. Også nu skulle Jørgen Daa have været manden, der gjorde ende på hans lange ventet. Ved denne grav blev han for alvor alene. Som ofte før virkede udfordringen dog kun som yderligere ansporing. Han ville ikke opgive sin plan, han kunne ikke lade Ove Giedde triumfere, med der var ikke mere en dag at spilde. Siden Jørgen Daa havde fået forfald, måtte han selv gå til Christian den Fjerde.
Det er ikke troligt, at Munk ligefrem har søgt foretræde for kongen midt i de vigtige forhandlinger med Gustav Adolf, men det har heller ikke været nødvendigt. Som nævnt var Munk sikkert sendt til Halmstad i forbindelse med kongens rejse, i de mere end to uger, der hengår fra vennens begravelse til forhandlingernes afslutning, han har dagligt færdedes i kongens nærhed, der har været rig lejlighed til at møde ham, og det har som sædvanligt når kongen var på rejse, kunne foregå under langt mere tvangfri former end ved en højtidelig audiens, eller netop på den måde, der passede Jens Munk bedst, ja, måske var den eneste, der stod til hans rådighed efter affæren med Ove Giedde. Samtalen om Nordvestpassagen har formet sig på nogenlunde samme måde, som da de to mænd for ti år siden drøftede Nordost-passagen. Som krønikeren siger, de store, skæbnesvangre foretagender begynder ikke altid under fanfarer, de kommer gerne til verden på listesko. En ledig stund, en kande lutendrank på bordet, et eftertænksomt nik i en pause, det kan godt blive indledningen til en Kinafærd.
Det er som nævnt Niels Slange, der fortæller, at initiativet til den nye ekspedition udgik ikke fra kongen, men fra Jens Munk. Det er det ældste udsagn, vi har om sagen og alting tyder da også på. at Christian den Fjerdes historiker har ret. Ikke alene havde Jens Munk stærke personlige motiver til at gennemtrumfe denne sejlads, også hans saglige forudsætninger var i orden. Gennem ti års togter i arktiske farvande havde han skaffet sig de fornødne erfaringer og oplysninger, og som hele

den søkyndige den af sin samtid har han ment, at der nord om Amerikas fastland fandtes en passage til Stillehavet. Man kaldte den Anian-strædet, James Hall nævner den allerede efter sine rejser til Grønland 1605-07 i en bevaret rapport, hvor han forklare de voldsomme tidevandsstrømme i Davis strædet med tilstedeværelsen af en forbindelse til Stillehavet, og siger, at vejen herigennem til Kina og Ostindien højst kan være en femtedel så lang som vejen syd om Afrika. Der det sandsynligt at Jens Munk i 1608 på Island hørte om Henry Hudsons opdagelse af Svalbard, må den katastrofe, som senere ramte den engelske kaptajn i det farvand, der fik hans navn, givetvis også have været ham bekendt.

Henry Hudson

Allerede i sommeren 1612 udgav hollænderen Hessel Gerritszoon et kort over Hudsons opdagelser, der kom i flere udgaver både på latin og Hollandsk, blev trykt i Tyskland og en gang i England. I betragtning af den nære forbindelse, der på dette tidspunkt bestod mellem Holland og Danmark, kan det anses for givet, at dette kort må være nået til København, man må endda gå ud fra, at Jens Munk selv har været i besiddelse af et eksemplar, eller bliver det vanskeligt at forklare, at han benytter den stavemåde, der anvendes på dette kort, hver gang han i sin dagbog skal angive navnene på lidet kendte geografiske lokaliteter. Engelske redegørelser for Buttons, Bylots og Baffins rejser i Hudson Bay foreligger på tryk allerede 1615, og to år senere offentliggøres der også en rapport om Hudsons ekspedition. Selv om ikke alle disse bøger er nået til Danmark i 1619, har hovedparten af deres indhold været kendt. Mange af de fremmede kaptajner, Jens Munk gennem årerne har haft lejlighed

til at stifte bekendtskab med, har kunne videregive vigtige oplysninger og endelig var han jo selv i vinteren 16161-17 en periode både i Amsterdam og i London.

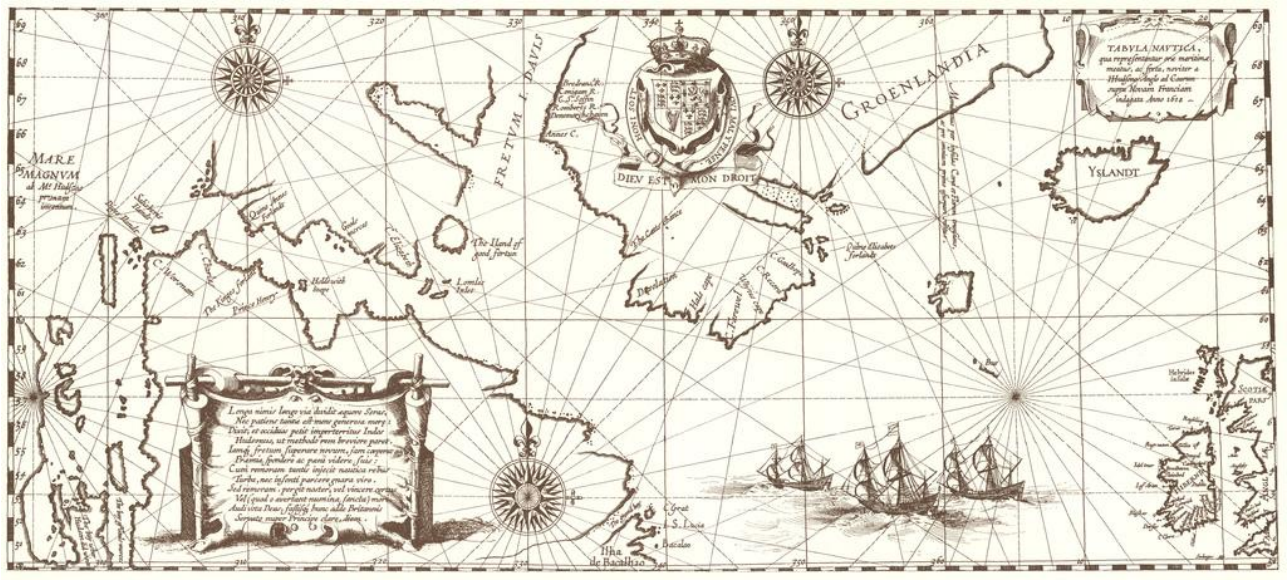

Hessel Gerritzoons søkort fra 1612 over Nord Atlanten og Hudson Bay.

Nej, det store projekt var, så fantastiks det end lød, ikke nogen flyvetanke- men en omhyggelig udarbejdet plan baseret på kyndige overvejelser og en solid dokumentation. Der bestod en reel mulighed for at finde søvejen til Kina nord om Amerika. Kongen har lyttet til Jens Munks redegørelse med stigende interesse. Han tog selv initiativet til togtet, han kunne vanskeligt henvende sig endnu engang til den mand, han et halvt år forinden havde kasseret som leder af ekspeditionen til Indien, på den anden side kan den pinlige afgørelse godt have efterladt en rest af dårlig samvittighed, som fik kongen til at behandle den forsmåede kaptajn mere velvilligt end strengt nødvendigt. Desuden gjorde de betænkeligheder, man havde næret med hensyn til hans kvalifikation som leder af ekspeditionen til Indien, sig jo slet ikke gældende i dette tilfælde. En opdagelse af Nordvestpassagen var på ingen måde den diplomatisk aktion, den krævede ingen særlige repræsentative egenskaber hos den , som påtog sig opgaven, og kongen ville ikke få vrøvl med sine adelsmænd, hvis han sendte deres upopulære sø-kaptajn en tur op imellem Grønlands isbjerge. Ove Gieddes navn er næppe blevet nævnt under deres samtale, men Christian den Fjerde har været listig nok til at lodde pointen, og det har på ingen måde gjort sagen mindre tiltrækkende i hans øjne, den gamle elsker af turneringer har vidst at påskønne det på en gang afsindige og storslåede i dette kapløb, hvor den snævre skueplads på Amagertorv var erstattet med de syv verdenshave. Endelig lå den gode mands planer jo i nøje forlængelse af det Nordhavsprojekt, kongen selv havde udformet efter sit togt med dr. Charisius omkring Nordkap for tyve år siden, ja det var faktisk det eneste punkt i projektet, som endnu ikke var virkeliggjort. I 1609 havde han sendt Jens Munk ud for at finde Nordost passagen, højhedsretten over Nordhavet var i de forløbne år blevet håndhævet dels gennem dr. Clasrisius arbejde i London, dels gennem

utallige patruljerings togtet, hvor Jens Munk for øvrigt også kunne regne sig for nogle af de mest resultatrige, tilbage stod kun det tredje punkt i den gamle plan, en undersøgelse af, om der fandtes en passage mod Nordvest. Den finansielle side af sagen kunne ikke volde hovedbrud. Set fra kongens synspunkt var der gode tider i Danmark. Den sidste brutale nedskrivning af skillingen havde skæppet mærkbart i hans pengekasse, en lige så hårdhændet omlægning af Øresundstolden fordoblede nu hans indtægter i Helsingør, og endelig havde Gustav Adolf netop mod enhver forventning vist sig i stand til at betale den sidste rate af løsepengene for Elfborg. Sammenlagt betød det at kongen i denne tid ud over sine sædvanlige indtægter havde en ekstra årlig ekstra indkomst på hen ved en million rigsdaler. Jens Munk mente beskedent, at en ekspedition gennem Nordvestpassagen kunde gøres for 5000 rigsdaler. Det var ikke en brøkdel af den pris Marselis Boschouwer havde forlangt for det ostindiske eventyr. Kongen tøvede kun et øjeblik. Så sagde han ja. Når alt kom til alt, havde Herren jo givet ham to hænder. Han havde allerede strakt den højre ud efter Indien, hvorfor skulle han ikke række den venstre ud efter Kina? Kong Christian den Fjerde af Danmark og Norge nærmede sig sin 42 års fødselsdag, det var lige før, de store katastrofer begyndte at vælte ned over ham. han havde endnu ikke lært, at alt, hvad han greb om med sine stærke arme, på en mærkelig måde visnede bort og unddrog sig hans besiddelse. Hvor var Anna Cathrine? Hvor var den søde Kirsten Madsdatter? Hvor var den søde Karen Andersdatter, Ak, Herren se i nåde til Danmarks store konge. Han er en vekselrytter, han tror kun på fremtiden. Han blev ked af Anna, Kirsten og Karen. Han kunne ikke holde fast på den lille danske skilling. Nu vil han favne den runde jord.

Bremerholm 1601

Alenste Gud side 1 * Vintervej side 20 * Munkhavn side 44 * Dagen længes side 57 * Det store kapløb side 64 * Kaptainen og Kongen side 81

Endelig kunne Jens Munk komme i gang. Kongen kom til Kronborg den 3. marts. Munk må være vendt hjem nogenlunde samtidig og det ses af Kancelliets brevbøger, at den første forhyring til det nye togt allerede blev fortaget den 11. marts, så der har været fart over sagerne. Jens Munk har følt, at tiden endnu ikke var forpasset, han havde stadig en mulighed for at nå østen før Ove Giedde. Hans ekspedition kostede kun en brøkdel af rivalens men blev, hvad udrustning angår, heller ikke nær så omfattende. Mens Ove Giedde rådede over fem skibe og adskillige hundrede mand, fik Jens Munk kun tildelt 61 mand og to skibe. Det er dog sandsynligt, at han ikke ønskede mere. Han gik atter ind for den gamle kombination af et tungere "moderskib" og en hurtigsejlende jagt, som han havde anvendt under eftersøgningen of Nordost passagen, og som især havde vist sig virkningsfuld under kampen mod Mendoza. Blandt de ledige skibe i Krabbeløkke Vig (nyhavn og kgs. nytorv i dag) valgte han fregatten "Heringnæs" og jagten "Lamprenen", od det er sikkert muligt i dette valg at se reminiscensen af hans drøftelse med Jørgen Daa. "Heringnæs" havde jo været den afdødes admiralskib ved Elfsborg. Jens Munk kendte det ud og ind, der var fra disse dæksplanker, de to mænd i fællesskab havde ledet den lange blokade som endte med fæstningens fald. "Lamprenen" var en del af det bytte, der tilfaldt dem efter sejren, det skib havde næsten reddet hans liv, eftersom der var om bord på det, han sejlede til København, da han syg og elendig kom tilbage fra pestlejren ved Vänern. Man behøver ikke være overtroisk som Jens Munk for at se det heldige varsel, der lå i de to navne. De mindede ham om en tid, da han endnu havde håb om at genvinde sit adelsbrev, og de skulle også indskrives over det nye togt. Heringnæs" lovede ham sejr, og skulle dette løfte svigte, lovede Lamprenen" at han i det mindste skulle komme hjem med livet i behold. Men den sindrigt udtænkte kombination blev ikke til virkelighed. I forårets løb fik nogle adelige sø officerer pludselig brug for "Heringnæs", der har måske været tid til endnu en chikane, i hvert fald fremgår det af protokollen over Bremerholms søpas, at Jens Munk i allersidste øjeblik måtte ombytte Jørgen Daas flagskib med fregatten "Enhiørningen". Han kendte udmærket dette skib med dets tre master og dets 12.pundige bronze kanoner. Han havde sandsynligvis sammen med Niels overværet dets søsætning i 1605, han arbejde på Bremerholm, da det blev forlænget i 1614, og det havde været på de tolv adelsmænds togt året efter. Men der lå ingen særlige løfte i dets navn, og han havde aldrig sejlet det selv.

Lige så vigtigt som skibene var de mænd det skulle bemande dem. Her blev Munk forsinket af nye vanskeligheder, der fremgår af Bremerholms regnskaber, at han måtte bruge resten af marts og hele april måned til at samle mandskab. De mange kostbare uger gik hen, dels fordi pesten gjorde det svært at skaffe folk, dels fordi Munk i forvejen havde disponeret over sine bedste matroser, da han bemandede Ove Gieddes skibe, og han har ikke villet gå på kompromis. Et blik på hans mandskabsliste viser den betydning, han tillagde erfaringer og sagkundskab, som det også kom frem, da han påtog sig den besværlige rejse til Syd Frankrig for at skaffe hvalfangere. Mens Ove Gieddes officersposter næsten udelukkende var besat med adelige, udnævnte Jens Munk kun en adelsmand, velbyrdige Movritz Stygge, der blev løjtnant på "Enhiørningen", men navnet Stygge

regnedes på dette tidspunkt ikke blandt de fornemme slægter, så det har først og fremmest været saglige motiver, der lå bag udnævnelsen. ligesom det fra begyndelsen stod klart, at adelsmanden som løjtnant kun kunne blive togtets næstkommanderende. På det punkt har Munk været kortfattet. ledelsen skulle alene tilfalde ham selv.
Blandt Ove Gieddes mange adelsfolk var der ingen, som havde kendskab til de farvande, de skulle besejle, og da han fik brug for en portugisisk tolk, måtte han tage til takke med en simpel bøsseskytte. Begge Munks førstestyrmænd var englændere, den først hed William Gordon, den anden John Watson. De to var eksperter, de kunne finde søvejen til Kina. Forskellige omstændigheder tyder på, at Watson havde været med på Buttons rejse til Hudson Bay, og en William Gordon ses at have deltaget i omfattende ekspeditioner til Cherry Island eller Bjørneøen. til Pethora syd for Novaja Zemlja, til Grønland med James Hall, til Svalbard og til Pustozera bed Barantshavet. Den sidste rejse fandt sted o 1614 – 15 og da Munk i begge disse år befandt sig på de samme kanter, er det sandsynligt, at han allerede dengang har gjort bekendtskab med sin senere førstestyrmand. Til gengæld viser tidspunkterne for Gordons rejser, at han ikke kan have været i Hudson Bay hverken med Button, Bylot eller Baffin, men han har kendt den sidstnævnte, det to steder omtaler en William Gordon, og han har sikkert også siddet inde med vigtige oplysninger om hans opdagelser i Hudson Bay. Det er forklaringen på de store summer, Munk tilbød ham for at tage med. William Gordon var sandsynligvis den højst betalte af alle om bord. den 11 marts fik han et forskud på 200 rigsdaler, en hel årsløn for en kaptajn, og to uger senere blev han ansat som styrmand med 50 rigsdaler om måneden plus et løfte fra kongen om yderligere 2000 rigsdaler, “his han med Guds Hjælp og Førelse har held til at finde den passage, som vi naadigst beordre ham at søge”. Det svare til næsten halvdelen af hele togtets budget. William Gordon har været en kapacitet.
I den øvrige del af besætningen fulgte Munk de gængse regler. Hvert af skibene fik en skipper, Jan Olluffsen op “Enhiørningen” og Jens Hendriksen på “Lamprenen”, to prøvede Bremerholmsfolk. Dertil kom to danske andenstyrmænd, der skulle stå til rådighed for Gordon og Watson, på “Enhiørningen” blev det den Hans Brok, som Munk allerede i 1610 havde med til Kildin på “Angelibrand” på “Lamprenen” blev det Jan Petersen, ligeledes en gammel Nordhavsskipper. Løjtnanten fik efter sædvane tildelt en oppasser, en ung mand ved navn Klaus, ligesom Oluf Andersen, der nu i seks år havde fulgt Jens Munk fra Nordkap til Biscayen, var selvskreven deltager. Derudover tog han en tredje meget ung mand med sig, nemlig sin afdøde storebrors søn, der var opkaldt efter bedstefaderen. Det har passet ham udmærket at have Erik Munk med på togtet, og desuden har han vel følt sig forpligtet over for enken og gerne ville hjælpe hendes dreng til en løbebane i kongens tjeneste. Den skulle ikke blive langvarig.
Udtagelsen af præsten og bartskærerne voldte de sædvanlige problemer, på disse felter var Bremerholm sjældent velforsynet. Pesten gjorde det umuligt at opdrive blot nogenlunde kvalificeret bartskærer, de tjente rigeligt med penge i København, og først den 25. april fandt man frem til en Kasper Kaspersen fra Rothenburg. Kongen lovede “nådigst at forskaffe hannem hans

Bardskier Kiste med det Tilbehør som hand skulde bruge til sit Handverk", og Munk mønstrede ham på "Enhiørningen", mens en kollega, David Volske, blev forhyret på "Lamprenen" Begge var tyskere og havde lært håndteringen på fastlandets slagmarker, de kunne med behørig assistance save et ben af og lappe lidt på en sønderskudt hånd, men her lå også grænsen for deres kundskaber. De havde intet kendskab til anvendelsen af medicin og miksturer, de havde aldrig før set havet, og den sygdom, der hørte sølivet til, den forfærdelige skørbug, var for dem kun et navn. Som skibspræst måtte man tage til takke med Rasmus Jensen, en sølle fremtoning, noget uvasket at se til, med ugegamle skægstubbe på hagen, rindende øjne og en forkølet røst. Men hr. Rasmus var hjemme i skriften, tøflede selvudslettende rundt og trøstede andre med et guds ord i sin mund og sig selv med en dram, for den bed nu ligegodt stærkere, som han stille lagde til. Han fik 100 daler om året, det samme som bartskærerne og ikke mere end to måneders løn for William Gordon. Han var heller ikke mere værd, ak nej, han korsede sig, måtte Gud den Almægtige i sin Nåde blot vende det således, at de aldrig kom til at se den dag, da Mister Gordons højt betale sagkundskab var lige så værdiløs som Mester Kaspers uvidenhed og alles frelse alene afhang af denne Herrens uværdige tjener. Det var hr. Rasmus erfaring at sådanne ydmyge ord gerne fik en og anden enfoldig sjæl til at liste en skilling eller to i messingbøssen på stormasten.
Så i slutningen af april kom omsider den store dag, da man kunne tage fat på mønstringen af det menige mandskab. Det foregik i Skriverstuen på Bremerholm, det rummelige lokale var fyldt med søfolk, ved et bord i den ene ende sad de to skippere, Jan Olluffsen og Jens Hendriksen med deres mandskabslister foran sig. Forårssolen faldt ind gennem de grønne glasruder, blinkede i sølvfløjterne, som de to mænd havde hængende på brystet, og tegnede en freske af folkenes skygger på bagvæggen, efterhånden som de stillede sig på række for at blive indskrevet. Ved et langbord bag skipperne sås kaptajnen selv, på sin højre side havde han velbyrdige Movritz Stygge, på sin venstre William Gordon. Han skildres, som han sad der, af islænderen Jon Olafsson, der også var til stede i lokalet den dag. "Han var en meget vis Mand", siger den gode bøsseskytte, "ingen forstod sig som han på Styrmandskunsten og Stjernernes Gang": Jens Munk sag tilbagelænet mellem sine officerer. Oluf havde lige bragt dem et krus Rostocker, han var den mindste af de tre, det meste af tiden forholdt han sig tavs og besvarede de andres bemærkninger med sit smukke smil, der blottede en række slidte tænder. Hans blå øjne mødte mændene med et åbent, venligt blik, alle kunne mærke, at kaptajnen følte sig godt tilpas, og det satte også folkenes humør i vejret. Det faldt dem ikke ind, at det var synes af dem der gjorde ham godt. I tre år havde han ikke været ude at sejle, nu befandt han sig igen mellem de mænd, med hvem han havde delt størsteparten af sit liv. Nej, der havde aldrig været en desertør, aldrig en antydning af mytteri om bord på de skibe, han kommanderede, hans blik vandrede fra den ene til den anden, han kendte de fleste igen, her et ansigt fra Elfsborg, her en profil fra Kaninnæsset, her en kroget gamling, han huske helt tilbage til Henrik Ramels saltskibe. Var det ikke først og fremmest på grund af disse mennesker, man ville blive ved med at sejle og sejle? Hvem kunne lade være med at holde af dem, som de stod der, batteridækket slyngler og helte støjende og utålmodige, udholdende og

opofrende, vant til slid og slæb, storm og kulde, kortspil og triktrak, med stærke arme og svage karakterer. lette at begejstre og vanskelige at holde styr på, lattermilde og grædefærdige, brutale hårdhudede og grænseløst sårbare, så modige, ja, og så bange, men uden den mindste misundelse eller beregning, uden en hadefuld tanke i deres åbne ansigt med de tykke læber og blanke øjne, Nordhavets store barnlige bøller, solbrændte som negere og bemalede som kannibaler, med hver sin amulet om halsen og med armene dækket af billige, halvt udløbne røde og blå forsiringer, hjerter og anker, egeløv og silkebånd, måner og stjerne og tro håb og kærlighed…
Skyggerne flyttede sig på bagvæggen, mens mændene en for en gik hen til skipperne og sagde deres navn. Bortset fra en enkelt, der stod i baggrunden og stædigt vedblev at besvare alle opfordringer med en hovedrysten, var alle ivrige for at komme med. Iver Alsing og Jens Borringholm. Christoffer Opslø og Rasmus Clemmensen, brødrene Jens og Laurids Helsing. De kom fra alle egne af rigerne, mange var fra Norge, andre fra Halland, andre igen fra Sønderborg, Marstal, Nynor, Dragør. Dialekter fra Samsø mødtes med tungemål fra, en spurgte på lollandsk og fik svar på islandsk. En Fynbo trådte frem, meddelte skipperen, at han hed Erik Hansen og tilføjede lidt efter på sit syngende tungemål:
– Det er et sjældent navn i Kina!
Latteren rungede, selv de høje herre ved langbordet havde besvær med at skjule deres munterhed, det opdagede straks af folkene og satte stemningen yderligere i vejret. Kun skipperne sad alvorlige og kradsede hen papiret med den besværlige gåsefjer, samvittigheds-fulde og opslugte som skoledrenge, der øver sig i skønskrift. Anders Sodens og Oluf Boye, Jens Bødker, Christen Gregersen og Povel Pedersen, og nu en mand med det vældige navn Ismael Abrahamsen. Alle størrelser og vægtklasser var repræsenteret, en var lille og spinkel, sikkert en ren abekat til at klatre op og rebe de øverste råsejl, en anden var næsten fire fod høj og stod rolig, værdig og nedladende midt i den almindelige munterhed, som havde han fra sit ophøjede stade for længst overskuet menneskets dårskab og bestemt sig til at bære over med den. Anders Stavanger og Lauritz Hansen, Olus Sundmør og Thor Tønsberg. Forfængelige og flotte fyre, når de skred frem under deres skrå, overdrevent bredskygget spanierhatte, med nystudset overskæg og hovedet fuldt af pige historier, grovmundede og overdådige, højlydt grinende ad egen vittigheder, langende ud hinanden med labber som bjørne, fortrolige med enhver form for udskejelser og frommere i hjertet end nogen ærkebiskop. Anders Oroust og Hans Bendtsen, Peder Amundsen og Halvord Brønnie. Anders og Morten og Svend fra Marstrand…
Skyggerne flyttede sig, det kneb for skipperne at følge med.
I en gruppe for sig stod de tre skibstømrere, Svend Arvedsen, Jens Jørgensen og Peder Nyborg. Verdens ældste håndværk (var Jesu fadet ikke tømmer?) hos dem drevet ud i sin højeste forfinelse, bådebyggerkunsten, prægede deres træk og skilte dem ud fra de andre. Rolige og ranke stod de midt i larmen, tavse og utatoverede piberygende. Tre håndværker, der kunne deres kram. Og som vidste det selv.

Jan Olluffsen og Jens Henriksen vedr. ved at være færdige med deres lister, kun den ensomme mand i baggrunden værgede sig stadig mod deres opfordringer. Alle folkene blev mønstret, som de gik og stod, klædt i løse stortrøjer over et par hjemmestrikkede uldbukser snøret under knæet. De fleste havde en lille bylt tøj og småsager med sig, som de fik lov at beholde, men anden ekstra beklædning fik de ikke med. Det er en kendsgerning. Jens Munk havde intet skindtøj med sig, da skibene forlod København. Det strejfede ham ikke, hvilke problemer dette ville medføre.
Ganske vist havde han før haft vrøvl, fordi mandskabet havde for lidt tøj med, men det var på en rejse nord om Nordkap. Anian-strædet, vidste han skulle søges omkring 62. breddegrad, eller kun en smule nordligere end Skagen, ikke noget at regne for søfolk, der var vant til Barentshavet. På den tid kendte man ikke Golfstrømmens bevægelser, den strækker en finger op til Det hvide Hav, men den går ikke ind i Hudson Bay. En frygtsom sjæl i mandskabet havde ikke følt sig beroliget ved sammenligningen med Skagen. Sæt nu at alligevel blev koldt til næste vinter? Men hans spørgsmål fejedes til side af en forsoren latter. Du skal ikke være bange, lille ven, til næste vinter er vi i Kina!
Fresken på væggen begyndte at gå i opløsning, alle de tilstedeværende var indtegnet med undtagelse af den ensomme mand, der stod i bagerste række, klædt i bøsseskyttens klædning med pibekraven over den stramme vest og de posede bukser. Flere gange i dagens løb havde skipperne søgt at lokke ham med både løn og månedspenge, nu tilbød de endog at gøre ham vil konstabel. Men på ny mødte manden deres tilbud med et afslag. Det var ikke et spørgsmål om penge og titler. Han ville ganske simpelt ikke med. Allerede den følgende dag lod han sig imidlertid forhyre hos Henrik Vind til et togt i Nordhavet, hvorfra han iøvrigt kom velbeholdent hjem igen i løbet af eftersommeren.
Hvad var da grunden til, at Jens Munks skippere bestandig fik afslag, når de henvendte sig til vor gamle ven, den ærlige islænder og bøsseskytte Jon Olafsson, thi ham var det jo, det stod og gemte sig bag de andre hin mindeværdige aprildag i Skrivestuen på Bremerholm. I sine erindringer har han nedskrevet forklaringen. En engel havde samme nat vist sig for ham og truet ham med Herrens vrede, hvis han tog med på Jens Munks togt. Krønikeren forestiller sig den pludselige tavshed i lokalet. det pinlige brud i den opløftede stemning, der opstod, da Jon Olafsson til sidst blev tvungen til at rykke ud med sin undskyldning. Kaptajnen så spørgende op fra langbordet, de tre skibstømrere vekslede et umærkeligt smil en forhutlet skikkelse listede ubemærket ud af bagdøren. Når folk ligefrem begyndte at tale åbenlyst om Herrens vrede, måtte hr. Rasmus ud og have sig en dram Jens Munk kunne med god grund frygte, at de mange uger, der var hengået med bemandingen af hans skibe, hvad bragt ham yderligere bagud i forhold til Ove Giedde. Men han tog i så fald fejl. Det ostindiske togt havde imellem tiden ikke gjort større fremskridt, nye vanskeligheder var dukket op, og ved periodens slutning befandt den unge, uprøvede admiral sig i en meget alvorlig situation.
Den 26. februar var Ove Giedde som nævnt ankret op ved Portudali på Senegalkysten for at skaffe sine skibe nye forsyninger af ferskvand. Der forløb et par uger med omladning af godset fra de tilfangetagne sørøver fartøjer, og først den 11. marts kunne han sammen med velbyrdige Tyge

Stygge gå i land og undersøg forekomsterne af drikkevand. Han fandt to brønde, den første 200 skridt fra stranden den anden 1000 skridt længere inde i landet.
På grund af faren for overfald fra de indfødte, bestemte Ove Giedde sig til at benytte den første, skønt dens vand var temmelig saltholdigt. Men både officerer og soldater protesterede, de foretrak alle vandet i den fjerneste brønd "angivendes, at de hellere dennem der vilde eventyre end formedelst det sylte Vand døe udi Søen". Det endte med, at admiralen måtte bøje sig, tre fændrikker og en håndfuld soldater blev kommanderet i land for at beskytte vandtransporten fra den fjerneste brønd. Men da Ove Giedde og Tyge Stygge atter var roet ud til skibene, "forlod Fendrichen, som den mellemste Torp commandete, sin tilforordnede Plads, og forføid sin Trop til den anden, som vær nærmest Stranden, og dermed ikke alene selv hengik udi Strande at bade, men også sine underhavendes Soldater det samme at giøre tilstædte". Resultatet indfandt sig omgående. Det inderste, prisgivne kompagni blev overfaldet af negrene, 8 danskere blev dræbt, 10 såret og 23 taget til fange som gidsler. Ove Giedde var afskåret fra begge brønde. Få dage senere viste en pejling af ferskvandstankene i "David" of "Christian" at de to skibe stadig havde så rigeligt med ferskvand, at de med lethed kunne dække den samlede flådes behov under den videre sejlads. Ofrene havde været forgæves. Nu måtte Ove Giedde imidlertid den ene uge efter den anden med forsøg på at løskøbe negrenes gidsler. Men den unge mand var med sin stejle, uforsonlige karakter en slet forhandler, trods de betydelige kostbarheder han rådede over, lykkedes det ham kun at få de indfødte til at løslade 11 af deres fanger, og da han omsider den 8. april, efter en forsinkelse på næsten en måned, bestemte sig til at gå under sejl, måtte han overlade de resterende 12 gidsler til deres skæbne. Den har ikke været blid.
Episoden ved Portudali havde afsløret den alvorlige mangel på organisation og autoritet, der herskede i Ove Gieddes eskadre. Allerede under opholdet i Sydengland var der forekommet flere rømninger, og det ser ikke godt ud, at Ove Gieddes egen tjener var blandt desertørerne. Under nedturen til Afrika klager Giedde gentagne gange i dagbogen over det voldsomme drikkeri i officersmessen, fuldskab og slagsmål var daglige begivenheder, atter og atter forsøgte han at nedskærer brændevins rationen, men folkene så ingen anledning til at tage hans ordre højtideligt. Efter skandalen ved Portudali var det imidlertid blevet bydende nødvendigt, at han satte sig i respekt som togtets øverstkommanderende, og i sin kolde desperation så den 24-årige ingen anden udvej end at gribe til en serie summariske straffeforanstaltninger. Kaptajnen på de ene af sørøverskibene blev underkastet "pinligt forhør". Skipperen på "Christian" blev frataget sin post og fik inddraget sine månedspenge. En understyrmand på det samme skib blev halet tre gange under kølen. To bådsmænd på ""kiøbenhavn" havde gjort sig skyldige i nogle små rapserier. De fik samme straf. Og så videre. Ove Gieddes pisk ramte i flæng, og snart skulle det vise sig, ay ondet havde langt alvorligere årsager end en sølle skipper og et par bådsmænd. Det var ikke i disse uværdige lemmer, men i selve togtets hjerne, at betændelsen havde sin rod. Allerede ved Portudali var der forekommet et pinligt optrin mellem dets øverste ledere, Ove Giedde of Boschouwer. Da den første ville lade det danske rigsvåben male på agterspejlet af de tilfangetagne sørøverskibe, forlangte fyrsten af

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Migomme, at skibene også skulle bære den ceylonske kejsers våben, men det ville Ove Giedde ikke gå med til. "Jeg lod sådant efterblive, undskyldendes mig med det lidet Rum, der var, og lod ikkun Danmarks Våben derpå male". Derefter var der kold luft mellem de to mænd.
Det latterlige optrin ville ikke være nævneværdigt, hvis det ikke kort efter var blevet fulgt op af en alvorligere begivenhed. Den samlede flåde styrede på dette tidspunkt SotO med kurs mod Kap det gode Håb, men da Ove Giedde om morgenen den 29. april kom ud på dækket, fik han syn for en uhyggelig kendsgerning. Skibet "David" med Boschouwer og adskillige af ekspeditionens pengekister om bord, var i nattens løb forsvundet.
Ove Giedde fortæller, at Boschouwer skib havde for vane at holde sig i læ et godt stykke agters for de andre. Da den øvrige flåde aftenen før var gået over stag, var "David" ikke fulgt med, skønt udkigsposten i stormasten tydeligt måtte have set de andre skibes manøvre. Ove Giedde gav derfor flåden ordre til at stagvende og eftersøge den forsvundne på den anden bov. Ved middagstid fik de øje på "David" men skibet lå så langt til luvart, at de ikke havde nogen mulighed for at sejle det ind, og "David" gjorde øjensynligt intet forsøg i retning af at falde af for vinden og styre mod dem. Kaptajnen på "Elefanten" fik besked på at øge sejlene, og natten igennem blev der fra alle skibene signaleret med lanterne og bål. Lige meget hjalp det, næste morgen kunne man fra "Elefantens" stormast kun skimte "David" som en prik i horisonten. Så gav Ove Giedde skipperen på den hurtigsejlende jagt ordre til at gøre sit yderste for at krydse op til "David", og to døgn senere lykkedes det jagten at nå frem, men først da også det beslaglagte og svært armerede sørøverskib, var nået frem, så an "David" ændre kurs og styre tilbage til de andre.
På dette tidspunkt havde de gådefulde tildragelser indgivet Ove Giedde en frygtelig mistanke. Var det store foretagende kun baseret på løgn og bedrageri? Var den fornemme Marselis de Boschouwer hverken fyrste af Migomme eller ridder af Solens Orden, men blot en simpel forræder?
Den 3. maj hentede han skipperen fra "David" over på "Elefanten". Den gode mand forsøgte først at knibe udenom, de havde ikke set den øvrige flåde gå over stag om aftenen den 28. april, og da den næste dag atter kom til syne, vovede de ikke at sejle til den, fordi de troede, det drejede sig om fjendtlige portugisere. Men Ove Giedde var en dygtig forhørsleder, alle søforklaringerne prellede af på hans iskolde ro, og snart måtte sen ulykkelige skipper ud med sandhed. Han havde godt nok set flåden gå over stag om aftenen den 28. april. Han var godt nok fortsat lige ude med "David". Men han ville gerne aflægge ed. Det var ikke hans skyld. Han havde handlet efter ordre. Fra Boschouwer.

København 1587/88

Nej, Jens Munk havde ikke behøvet at gøre sig bekymringer i København, hans udsigter tegnede sig finere end nogen sinde. I den tid, der var hengået med bemandingen af "Enhiørningen" og "Lamprenen", var Ove Giedde kun kommet nogle få sømil længere mod syd. Det var den 3. maj, han fik vristet den skæbnesvangre tilståelse ud af skipperen på "David". Kun seks dage senere sejlede Jens Munk fra København.

De sidste døgn havde været hektiske. "Enhiørningen" of "Lamprenen" var ført fra Krabbeløkke Vig ind i den nye Tøjhushavn bag slottet, hvor alt syntes at drukne i travlhed og forvirring. Hvor meget kunne 62 mænd sætte til livs på en rejse, hvis varighed man kun omtrentlig kunne gætte sig til? I en stadig strøm gik folkene ud og ind ag Proviantgården og op og ned ad landgangsbroerne med sække på skuldrene, sække på sluffer, sække med mel, bønner, ærter, sukker, tønder med skibsøl og saltet svinekød, med tjære og beg, med voks og blår til skibenes kalfatring, flasker med brændevin og eddike, krukker med honning og sennep. Jens Munk overvågede hver detalje. langt ind i den lyse nat så man ham gå rundt og krydse sine lister af.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Den nye tøjhushavn, hvor Christian den Fjerde udrustede sine orlogsskibe. I forgrunden en tremastet fregat på størrelse med "Enhiørningen", til venstre prøveskydes to nye bronzekanoner ud over Kalvebod Strand, i baggrunden galgen ned ved vandet og rækken af vindmøller ud mod Valby. Fra denne havn begyndte Jens Munk sin "nordvestiske Seiglas". I dag er stedet for længst opfyldt og udgør det tidligere kgl. Biblioteks have, hvis bassin således er den sidste rest af den berømte havn. Men den logbog, Munk havde med sig fra dette sted den 9. maj 1619, kom siden tilbage hertil igen og ligger derinde endnu.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Ekstra kompasnåle og lanterner, tovværk nok til at forny det længste løbende fald om bord, planker til udskiftning af brækkede rundholter, ja til erstatning af selve masten, om galt skulle være, fiskenet og fiskekroge, harpuner og musketter, timeglas og jakobsstave, kanonkugler og løbekrudt, hundredvis af vokslys, reservelagre af kofilnagler, lovser, kloder, dyvelskløer, sliphager, ankerklyds, gaardinger, jomfruer, kasteblokke og sjækler. "Enhiørningen" lignede en Noahs ark stoppet til skan dækket ikke med dyr, men med ting, var hele resten af verden blevet oversvømmet, havde man om bord på dette skib kunne finde eksemplar af så at sige hver eneste ting, hvert eneste redskab, der fandtes på jorden på Christians Den Fjerdes tid. Bolsaner, jernfang, kabeltov og pumpelæder, klamajslag, sætjern og krabbejern, dansemestre og brystsving med naverbor, skarøkser og skølper, stuvbolt og hjertebændsler, prener, terser og merlespigre, nålehorn fyldt med talg til at stikke sejlnålene ned i . Og nu alle bytte varerne, der skulle bruges til handelen med de fremmede folkeslag, en rædsom samling ragelse, en nødvendig også den, små billige spejle, hvor troskyldige menneskebørn for første gang skulle se deres eget ansigt, bjælder og forgyldte armringe, knive og sakse, bemalede lerperler og kulørte glassager, brogede tørklæder og røde nissehuer, og mere seriøst, de lange svære jernbarre, der i fremmede egne repræsenterede en formue, og som på grund af deres vægt blev lagt ned på skibsbunden som ballast.
Munk gik utrættelig rundt med sine lister, han vidste, at der hvad han skulle hen, besad det ringeste søm, den elendigste synål en værdi, som ikke kunne betales med hverken penge eller blod. Da de sidste sager om aftenen den 8. maj var båret om bord og stuvet af vejen og krydset af, blev under hans opsyn togtets pengekiste anbragt under lås og slå og lukke i agterkastellet. Da det var overstået, hentede han sine personlige navigations instrumenter, et transportabelt solur af messing med indlagt kompas, et time glas, et astrolabium af træ med gradskalaen indgraveret i en krum messingplade, en passer, en samling gåsefjer, et stjernekort med tilhørende tabeller og et kobber stik, der viste Hessel Gerritzoons kort. Da også det var i orden, fik han endnu to sidste ting om bord i sin ark og lagde dem på bordet under bestiklampen. To bøger. De eneste han havde med sig. En tyk og en tynd. Den ene var biblen, den anden et lille skrivehæfte med halvtreds ubeskrevne blade hæftet sammen med lettjæret merling og indbundet i ufarvet pergament. Hen over det første blad stod der med hans håndskrift:
"Beskriffuelse om Jens Munkes Reyse som hand Anno 1619 begyndte den 9. Mai Kiena at Opsøge". Nedenunder havde han tilføjet ordene, "Emtrar sempre deue de comesar Vida Boua Vida." Det var portugisisk. Det betød, at man lige fra begyndelsen af det gamle liv bør stræbe efter at træde ind i det nye liv. Han har fundet det passende at anbringe de ord på dette sted. Betød de ikke omtrent det samme som at sejle ud for at søge solopgangen gennem solnedgangen?
Nu var alting rede. Kaptajnen gik ud og ville vanemæssigt kaste et sidste blik på aftenhimlen for at gætte sig til vejret næste dag, før han vendte hjem til Pilestræde. Solen blussede i horisonten som et vældigt fyr, der var tændt, ikke ude over møllerne ved Valby, men meget længere væk, helt ude på Kinas fjerne strand for at angive ham den kurs, han skulle følge i de kommende måneder. Her gik den ned, en derude gik den op. Her var alting forbi. Også for ham. Derude begyndte et nyt liv.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

De sidste døgn havde været så travle, fordi Jens Munk ikke havde villet udsætte afrejsen blot en dags tid eller to. Han var enig med hele sit mandskab fra løjtnanten til den yngste skibsdreng. Den 9. maj 1619 var en søndag, og der kunne ikke være tale om at begynde et så vigtigt foretagende på nogen anden ugedag. Det ville varsle uheld, forlis og død. Søndagen den 9. maj oprandt med strålende vejr fra en skyfri himmel, og ikke en vind, der rørte sig. Jens Munk ville nok have foretrukket en frisk sydost, som kunne bringe ham klar af Kullen, men det dejlige forår var kommet, i baghaverne i Pilestræde skinnede solen ned på genboens frugttræer, ikke et eneste af de nyudsprungne blade bevægede sig, og nede i Tøjhushaven lå "Enhiørningen" og "Lamprenen" rejseklare med dæksplanker og tovruller endnu drivvåde af natteduggen. Der hørtes ikke en knagen fra fortøjningerne, hver detalje i riggen stod afspejlet i havnen som i fejlfri glasplade.
Om formiddagen var der gudstjeneste for togtets deltagere i Holmens Kirke. Kongen kom selv til stede, han havde ikke mistet interessen for Munks ekspedition, som tegn på hans velvilje ses det, at han kort forinden har ladet afgå et missiv (følgebrev) til rektor Steffensen på Sorø skole om at optage kaptajnens to ældste drenge, så snart der blev ledige pladser, og som en yderligere gunstbevisning har han tilskødet Jens Munk en af de byggegrunde, der lige er udstykket over i det nye Christianshavn.

Holmens Kirke 1620

Nu stod Christian den Fjerde over for sine søfolk i Holmens Kirke, kongen var alvorlig, mønsterskriveren havde lige opråbt navnene, og hver enkelt havde benovet aflagt sin troskabsed. Der var dødstille i kirken. Kongen talte med lav røst og jævne ord, som om han befandt sig i en kreds af fortrolige. Han vilde gerne formane alle til et gudfrygtigt levned, til oprigtig troskab,

sædelig færd og mandig optræden, Danmarks rige til ære, dem selv til et godt og ærligt navn.. Da den korte tale var forbi, blottede han sit hoved, søfolkene lagde sig på knæ, og kongen nedbad alle, hvor de end måtte færdes i det fremmede, til søs og til lands, i storm og i stille.
Efter gudstjenesten vandrede folkene i samlet trop ned til skibene anført af fanebæreren med Christian den Fjerdes orlogsflag, der skulle hejses i "Enhjørningens" stormast. De fleste havde været grebet af stundens alvor og gik nu med den ovenstående bevægetheds fjerne, ligesom rensede ansigtstræk. Men så kom det dejligt håndfaste arbejde med at gøre klart skib, det tog tid, og først et stykke ud på eftermiddagen kunne der kastes los. Den forestående begivenhed var for længst kendt ude i byen, hele Hafnia Metropolis Celeberrima var på benene i det gode vejr, folk stod i klynger omkring udgravningerne ved den netop påbegyndte børsbygning, hvor stenhuggerne havde forladt arbejdet for at holde søndag, og ude på den ny opkastede dæmning, der skulle blive til Hans Knips bro. Selv straffefangerne på Bremerholm var raslet ned til stranden i deres lænker. Endelig gled de to skibe ud af Tøjhushavnen og lagde sig på linje efter hinanden. Optoget fyldte næsten hele strømmen mellem Amager og København, forrest kom "Lamprenen" trukket af seks robåde, hver med otte mand ve årerne, bagefter fulgte "Enhiørningen" bugseret af tolv robåde.
Der var rigelig tid til at tage alle enkeltheder i øjesyn, trods folkenes slid ved årerne gled de store træskibe kun ganske sagte gennem vandet, den blanke kølvandslinje bugtede sig agterud som en tynd snor hæftet til roret, på hver af ræerne hang matroserne fire og fire i deres røjel- og bramperter som små sorte klatter i riggens uoverskuelige mønster, rede til at slække givlinerne, så råsejlene kunne folde sig ud og fange brisen, når skibene var ude i Sundet. Man hørte åretoldenes regelmæssige knagen fra bugserbådene, ellers var alting stille. Men i samme øjeblik "Enhiørningen" var ud for slottet, skete der noget, der fik ligesom et ryk til at gå gennem menneskemængden, Kathirine Adriansdatte, der stor i forreste række med sit spædbarn ved brystet og de tre drenge ved skørterne, kunne pludselig ikke holde igen på tårerne, mange ærlige borgere foldede deres hænder.
Efter gudstjenesten i Holmens Kirke havde Jens Munk lukket sig inde i sin kahyt og overladt klargøringen til Jan Ollufsen og Jens Hendriksen. Officerer og styrmænd, som trængte sig på med deres tusinde spørgsmål i sidste øjeblik, blev afvist af Oluf, Kaptajnen ønskede at være alene. Men i samme øjeblik "Enhiørningen" gled forbi slottet, så an den lille mand træde ud i solen og stille sig barhovedet på broen foran agterkastellet. Det var tegnet, i det samme hævede trompeterne de nypudsede instrumenter og istemte salmemelodien. Havnen genlød af messingblæsernes flerstemmige musik, de djærve, glidende toner svarede så godt til skibenes langsomme henskriden, og dog var de præget af det vemod, der kommer over al musik som når os hen over vand. Man kunde få det indtryk, at det store optog var iscenesat alene til øre for denne melodi, og at det ikke var matroser og kanoner, men blot en salme, de to skibe nu skulle bære ud over verdenshavet.
Krønikeren gætter på, at Jens Munk har valgt reformationens gamle pinsesalme til livets og Helligåndens pris, den 9. maj 1619 var søndagen før pinse, så der har ikke været mange andre muligheder. Enhver kendte den udenad, tonerne kaldte teksten fem i erindringen, og alle

tilskuerne, de pestramte på voldene, de vansirede straffefanger på Bremerholmen, ja selv Jens Munk stod på "Enhiørningen" og ønskede, han nu havde haft Niels og Jørgen ved sin side, alle følte de, at ordene rettede sig netop til dem.

Aleneste Gud i Himmerig
Ske Lov og Pris for sin Nåde,
Som han har skænket os faderlig,
At fri os af Syndens Vade!
På Jorden er kommen stor Fryd og Fred,
Vi mennesker må vel glædes ved
Guds Yndest og gode Vilje.

Langsomt færgede skibene salmen længere og længere ud, vers efter vers forbi Krabbeløkke Vig, klar af Rævshaleøen, forbi søtønden ved Middelgrunden. Landet hævede sig bag København, som på så mange danske sommerdage, der begynder godt, var himlen endt med at blive overtrukket at et tyndt lag skyer. Så lød skippernes sølvfløjter, sejlene foldede sig ud, og "Enhiørningen" gennemrystedes af tre kanonskud. Krudtrøgen blev hængende lang tid i luften som hvide småskyer over det lave Saltholm. Agterude stod lyset nedad i brede vifter, som for sidste gang at vise de bortdragende det skønne København.
Det stille vejr varede ugen igennem, og først den 16. maj rundede skibene Kronborg. Jens Munk indførte den vigtige dato i hæftet med pergaments omslaget, og også kongen noterede begivenheden i sin dagbog. Denne dag, skrev Christian den Fjerde, "seilede Enhiørningen og Lamprenen på den Seilads nordenom, den Almægtigste give det til Lykke". Det var næsten ordret det samme, som konge havde skrevet, da Ove Giedde et halvt år forinden var draget af til Indien. Den store kappestrid var begyndt. Humøret stod højt blandt de rejseglade søfolk, nu gik det vestover mod østen, nu skulle de se kejseren af Kinas land. Den 16. maj var heldigvis også en søndag, ja det var endda selve pinsedag. Et bedre varsel for rejsen kunne slet ikke tænkes.

Alenste Gud side 1 * Vintervej side 20 * Munkhavn side 44 * Dagen længes side 57 * Det store kapløb side 64 * Kaptainen og Kongen side 81

Vintervejen 1

Mellem Vestgrønland og det canadiske fastland ligger der et arkipelag (øgruppe eller hav med mange øer) af omtrent samme udstrækning som Europa. I syd det øde indhav Hudson Bay, i nord Polhavets ismasser, og imellem de to have et hundredtal af store og små øer gennemskåret af lige så mange sunde og stræder. Set på kortet ligner de krogede og snævre sejlløb den vildsomme labyrint, der efter sagnet fandtes på det græske Knossos, og i hvis midte den frygteligeMinotauros sad og krævede sit årlige menneskeoffer.

Forskellige ruter i Nordvest pasagen

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

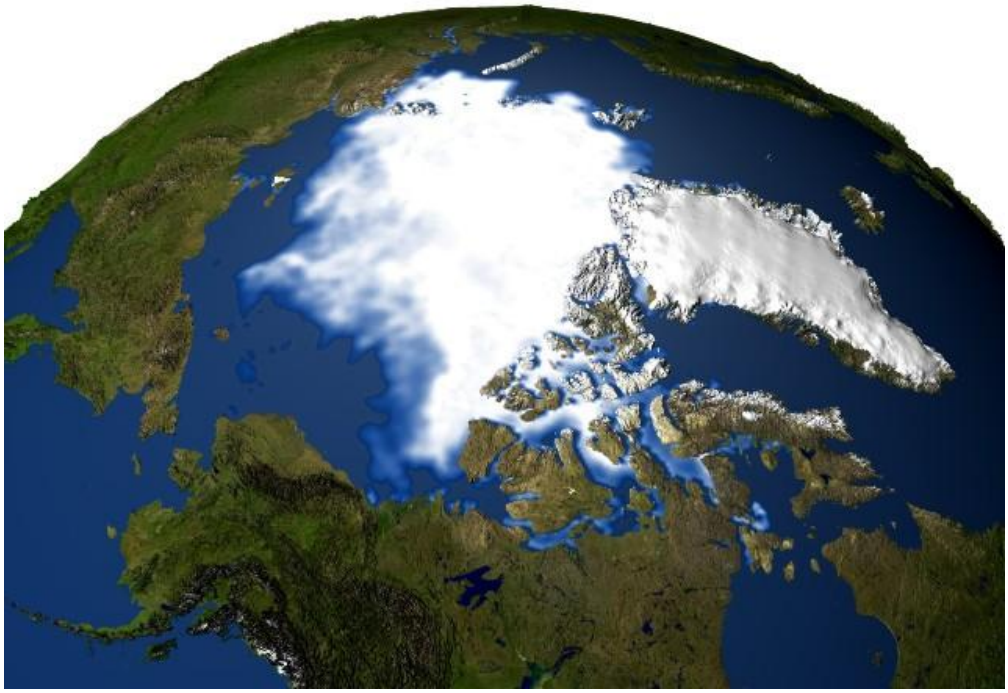

At trænge gennem disse stræder er da også lige så farligt, som det var at finde vej gennem grækernes labyrint.

De fleste af dem er lavvandede, overalt findes der undersøiske klippeskær, og mange steder tager tidevandet skibet med sig i hvirvlende malstrømme.

Malstrøm

Alenste Gud side 1 * Vintervej side 20 * Munkhavn side 44 * Dagen længes side 57 * Det store kapløb side 64 * Kaptainen og Kongen side 81

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Den magnetiske nordpol i labyrinten midte forårsager misvisninger på op til 180˚, så kompasnålen nordpol peger mod syd, hvis den ikke simpelt hen giver sig til at dreje rundt og rundt under indflydelse af de voldsomme magnetiske storme, der på himlen viser sig som flammende udladninger af røde, gule og grønne fosforfarver. Vinteren varer 10 måneder af året, mange sunde når aldrig at isfri, temperaturer på -70˚ ledsages af hylende storme med sne og iskrystaller. Mørke i november, december, januar og februar. Sidst i april kommer ryperne, sneen synker umærkeligt, der

Caribou

Jens Munk var hverken den første eller den sidste skipper, der søgte op i dette håbløse farvand. Her ligger den korteste vej fra vesten til østen, som kaldes Nordvest passagen. I fire århundrede har spinkle træskibe næsten årligt forsøgt at bane sig vej gennem denne passage, ligesom det jævnligt hændte, at en befrier gik ind i labyrinten på Knossos. Men den hvide Minotauros var grådigere end den græske, og der var mange år, da den ikke som sin forgænger lod sig nøje med et enkelt offer.
Den 24. juni 1947 måtte englænderen John Cabot opgive på 56˚ nordlig bredde. Året efter måtte sønnen Sebastian opgive på 58˚ nordlig bredde. Så blev portugiserne nervøse og søgte at komme englænderne i forkøbet. Caspar Corteral standsedes af isen omtrent samme sted som Cabot, men hjemførte et halvt hundrede indfødte, der traditionen tro solgtes i Portugal som slaver. På portugisisk hedder slaver “labradores” derfor kom det nye land til at hedde Labrador. Corteral gjorde et nyt forsøg med to skibe, men vendte aldrig tilbage. Michael gik ud for at lede efter broderen, men vendte heller aldrig tilbage. Sebastian Cabot nåede et stykke ind i det senere Hudson-stræde, da mandskabet blev bange og med geværer i hænderne tvang ham til at vende om.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

John Cabot 1497 skib

1527 sejlede John Rut ud fra England og vendte ikke tilbage. 1536 måtte John Hore opgive ved New- Foundland. Fyrre år efter standsedes Martin Frobisher i bunden af Frobisher Street, der var ingen passage, men han fandt nogle blinkende sten ogeksperterne erklærede, at de indeholdt guld. Frobisher gik ud med 15 lastskibe, fik dem under umenneskeligt slid fyldt til rælingen med blinkende sten og sejlede dem til London. De kostbare skærver kunne anvendes til vejarbejder. Guldet viste sig at være kisel.
Nordvestpassagen var stadig ikke fundet, og handelsmændene i London pressede på.
Tre år i træk famlede John Davis sig frem mellem isbjergene under Vest Grønland, nåede 66˚ nordlig bredde og vendte skuffet hjem. Ingen gennemsejling mod vest. I 1602 tvang mandskabet Georges Waymouth til at vende om ud for Disko. I 1606 strandede John Knight på kysten af Labrador og blev med fem overlevende slået ihjel af de indfødte.
Så ville Henry Hudson ind i labyrinten. I april 1610 forlod han Themsen med "Discovery", gik syd om Island, syd om Grønland, ind gennem isen i Hudson strædet. Mandskabet nægtede at fortsætte og gjorde mytteri. Hudson nedkæmpede mytteristerne og fortsatte. Passerede strædets vestligste punkt. Så den rene havhorisont åbnede sig mod vest og syd. Troede i nogle lykkelige døgn at have nået Stillehavet. Rendte så panden mod den vestlige kyst. Det var ikke Stillehavet. Det var kun Hudson Bay. Da eftersøgningen indstilledes den 1. november, spærrede isen tilbagevejen, "Discovery" måtte overvintre, men skibet var kun provianteret til seks måneder, en stor del af besætningen sultede ihjel, og da foråret kom. lykkedes mytteriet. For at strække de sidste

beskøjter og komme hjem udsatte mytteristerne kaptajn Hudson og de syge, i altni mand, i skibets redningsbåd og overlod den til deres skæbne. Man hørte ikke siden til dem, men den hvide Minotauros var tilfreds med offeret og lod "Discovery" slippe ud af labyrinten med tab af kun fire mand. Under søforhøret i London, viste det sig at det netop disse fire, der havde anstiftet mytteriet.

Hudson Discovery

Eftersøgningerne fortsatte. 1613 måtte Thomas Button opgive i Hudson Bay, 1614 sad Gibbon tyve uger fast i isen i Hudson Bay, 1615 måtte Robert Bylot og William Baffin opgive at gå mod nordvest i Hudson Bay. Men handelsmændene i London insisterede, fandtes der igen passage gennem Hudson Bay, måtte man søge længere mod nord. 1616 gik Bylot og Baffin op under Vestgrønland, nåede 75˚ nordlig bredde og fandt en indskæring mod vest, som de kaldte Lancaster Inlet. Navnet var ikke korrekt, det burde have været Lancaster Sound. Men ismasserne narrede dem og fik dem til at antage sundet for at være en fjord. Den 30. august sejlede Bylot og Baffin tilbage til England uden at vide, at de havde opdaget den faktiske indsejling til Nordvestpassagen. De følgende 200 år blev farvandet ikke besejlet af et eneste skib.

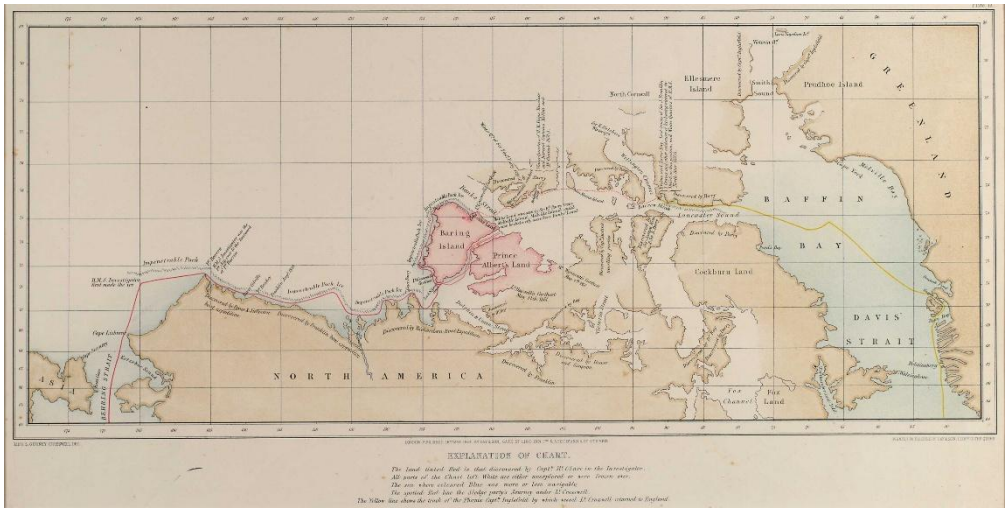

Franklins kort/rute større udgave klik på kort

Nok en gang prøvede man de gamle veje. Hawkridge måtte opgive i Hudson Bay. Luke Fox og Thomas James gik ud forsynet med et brev fra kongen af England til kejseren af Japan. Og måtte opgive i Hudson Bay. 1719 forsvandt Barlov og Vaughan med hele deres besætning i Hudson Bay. Scroggs stod ud for at lede efter dem, men vendte hjem med uforrettet sag, og først 50 år senere fandt man de forulykkedes skeletter på Marble Island, hvor de var sultet ihjel. 1741 gav Christopher Middelton tabt over for isen i Hudson Bay. Det engelske parlament udsatte en belønning på 20.000 pund sterling til den første, der gennemseklede Nordvestpassagen, og William Moor stod sikker i sin sag ud med to veludrustede skibe. Og måtte opgive i Hudson Bay. Det samme gentog sig med Christopher i 1761, med Pickersgill i 1776, med Duncan i 1791.
Men i august 1818 løb John Ross og William Edward Parry op under Vestgrønland og nåede det farvand som Bylot og Baffin to hundrede år forinden ved en fejltagelse havde kaldt Lancaster Inlet. De to kaptajner kunne ikke blive enige. Roos fandt, at forgængerne havde haft ret i at betragte indskæringen som en fjord. Parry var overbevist om at der her fandtes et indløb til Polarhavet. Næste år kom han tilbage i spidsen for en ny ekspedition. Hvor Ross havde troet, der var bjerge, så han nu et bredt isfrit stræde åbne sig foran skibene, og for en frisk østenvind lænsede han ind gennem det farvand, der siden den dag ikke har heddet andet end Lancaster Sound. Den 20. september nåede han Melville Island i Polarhavet og gik i vinterhavn, skibene var velforsynede med antiskorbutiske midler, og Parry sørgede for at holde sine folk beskæftiget i de 84 døgn, solen var inder horisonten. Der indførtes gymnastik, blev udgivet et uge blad og spillet delitantkomedier. Efter ti måneders indespærring i isen fortsatte Parry rejsen. Mod Vest. Så standsedes han på ny og måtte vende om, men året efter gentog han en tilsvarende overvintring i Hudson Bay, og nåede nu Furyy-and-Hekla Strait, før han måtte give tabt.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

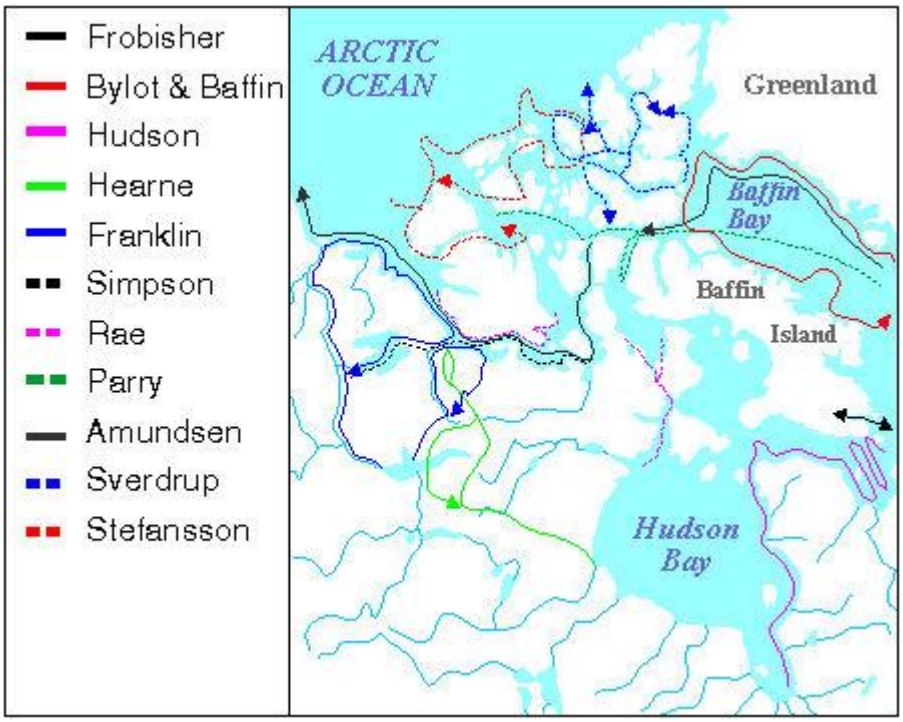

Ruter

Parry, Sir William Edward

Hans opdagelser vakte opsigt, og de følgende år udrustedes den ene ekspedition efter den anden. Parry selv gik gennem Lancaster Sound til Prince Regents Inlet, Lyon op i Hudson Bay, Franklin gik over land til udmundingen af Meckenzie River, Beechey forsøgte at bane sig vej østfra gennem Beringstrædet, Georgs kurede ti måneder omkring med isen i Hudson Bay. John Ross fik oprejsning for ydmygelsen i Landcaster Sound, nåede den magnetiske nordpol på Boothia Felix og opdagede King Williams land. Efter tre overvintringer slap levnedsmidlerne op, og skibet måtte

forlades, men det lykkedes Ross at finde Parrys depoter og klare en fjerde overvintring. Da sommeren kom, fik han de syge slæbt på slæde ud til Lancaster Sound, hvor de blev optaget af et hvalfangerskib, som bragte dem tilbage til England efter fire et halvt års ophold i labyrinten.
Så indtraf den katastrofe, der i en årrække rystede sindene over hele den civiliserede verden. Netop som gåden syntes at stå umiddelbart foran sin løsning, krævede den hvide Minotauros sit største offer. Den 19. maj 1845 gik den 59-årrige Sir John Franklin med de to dampskibe "Erebus" og "Terror" provianteret for 3 år i spidsen for en ekspedition på 129 mand. Den 26. juli samme år blev de iagttaget fra et hvalfangerskib i den nordlige del af Baffins Bay fortøjet til et isbjerg og afventede en passage gennem isen. Siden denne dato har ingen se de 130 mænd i live.

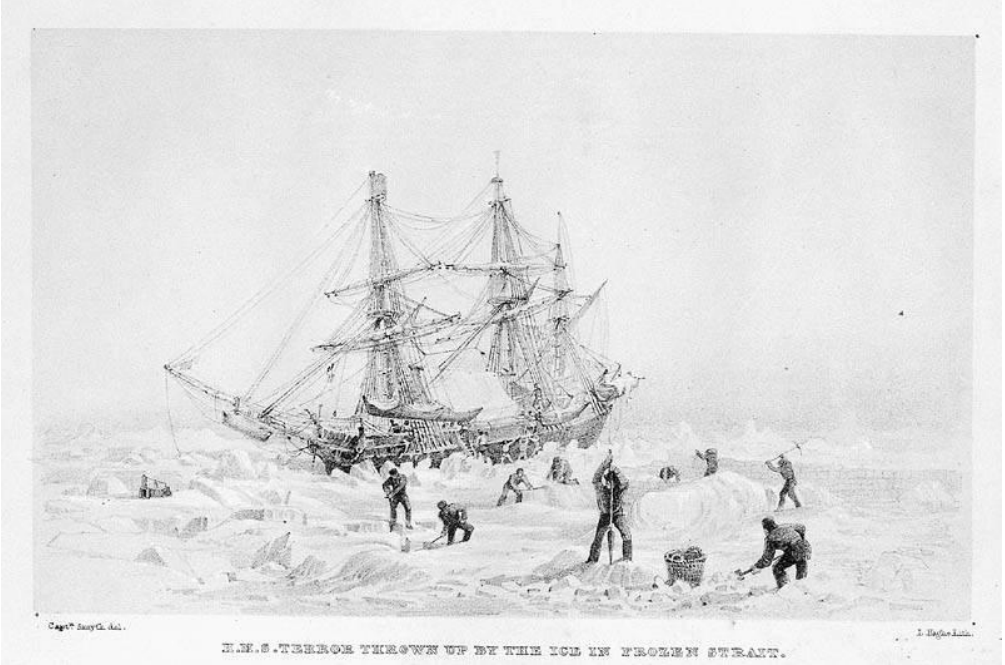

MS Terror og Parry i isen.

MS Erebus
Da den engelske regering to år enere ikke havde hørt fra Franklin, blev man urolig ogudsendte det følgende forår tre ekspeditioner. Moore og Kellett skulle gå gennem Beringstrædet, den gamle John Ross gennem Barrowstrædet og Richardson og Rae over land. Alle tre ekspeditioner havde modtaget den samme korte instruks: Find Franklin.
Alle trevendte tilbage med negativt resultat, intet spor af de savnede. En bølge af ophidselse gik over England, regeringen udsatte en belønning på 20.000 pund, Lady Franklin forøgede summen med 3.000, og ikke mindre end 14 skibe sendtes ind i labyrinten. Find Franklin. Skriftlige meddelelser til de savnede nedlagdes i varder forsynet med lange signalstænger, kastedes over bord i flaske, kobbercylindre og tønder udstyret med flag, bandtes om halsen på ræve, der atter blev sluppet løs. Fra øst nåede Mac Clintock frem til Melville Island, hvor han

mødte Mac Clure, som kom fra vest, og først i 1854 vendte det sidste af de fjorten skibe hjem til England. Intet spor efter Franklin. På det tidspunkt var alle de hundrede af øer i arkipelaget blevet undersøgt. Undtagen en King Williams Land. Den havde alle måtte opgive at trænge frem til. Her lå de forulykkede.

Opdagelse af noget af Franklin ekspeditionen på King Williams Land

Regeringen indstillede eftersøgningen, men Lady Franklin ville ikke opgive håbet, i 1857 sendte hun Mac Clintock af sted, og to år efter lykkedes det ham at nå King Williams Land, hvor han mellem skeletter og vragdele fandt de nedskrevne beretninger om ulykken: "Erebus" skruet ned af isen, "Terror" løftet op på land, 130 mennesker sultet og frosset ihjel, det hele indtruffet, da kun et isbælte på nogle få sømil adskilte Franklin fra at have gennemsejlet Nordvestpassagen.
Så gik Theseus ind i labyrinten og dræbte Minotauros. Han havde ikke 129 mand med sig som Franklin. Han havde kun en 22 m lang jagt af træ forsynet med en glødehovedmotor, der gik på petroleum. Theseus var 31 år gammel og nordmand, en tidligere lægestuderende, der i stedet for kantussen havde taget styrmandseksamen, født ved Sarpsborg ikke langt fra Fredrikstad, hvor Jens Munk sejlede som dreng. Hans navn var Roald Engekbret Amundsen. Den 17. juni 1903 forlod han Kristiania, de tre følgende år trak "Gjøa" med sin kølvandslinie en usynlig Ariadnetråd gennem solnedgangen til solopgangen, og den 19. oktober 1906 kunne Kaptajn Amundsen telegrafere hjem fra San Francisco:
"Anian Strædet" var fundet, Nordvestpassagen var gennemsejlet, men de ville aldrig få nogen praktisk betydning, dens snævre stræder var for lavvandede til at tillade passage for skibe med normalt dybgående.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Men i dag går flyruterne hen over Nordvestpassagen, mod øst. I velopvarmede trykkabiner sidder passagerne og kikker ned på labyrinten, hvor Hudson og Franklin forsvandt.

Gjøa

Roald Amundsen

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Roald Amundsen med crew 1903

Gjøa 2012 Oslo

Det var mod denne dødsfælde. Jens Munk styrede “Enhiørningen” og “Lamprenen” den pinsedag i 1619, da mandskabet i højt humør så Kronborg synke under horisonten. Deres sejladsinstruks er

ikke bevaret, men kan let udledes at oplysningerne i Munks dagbog. Det var meningen, at han skulle opsøge Hudson Strædet på 62½˚ nordlig bredde. løbe gennem dette og gå sydvest i Hudson Bay, til han nåede Kysten mod vest og kunne optage eftersøgningen af Anian strædet, hvor Button og Bylot havde givet op.

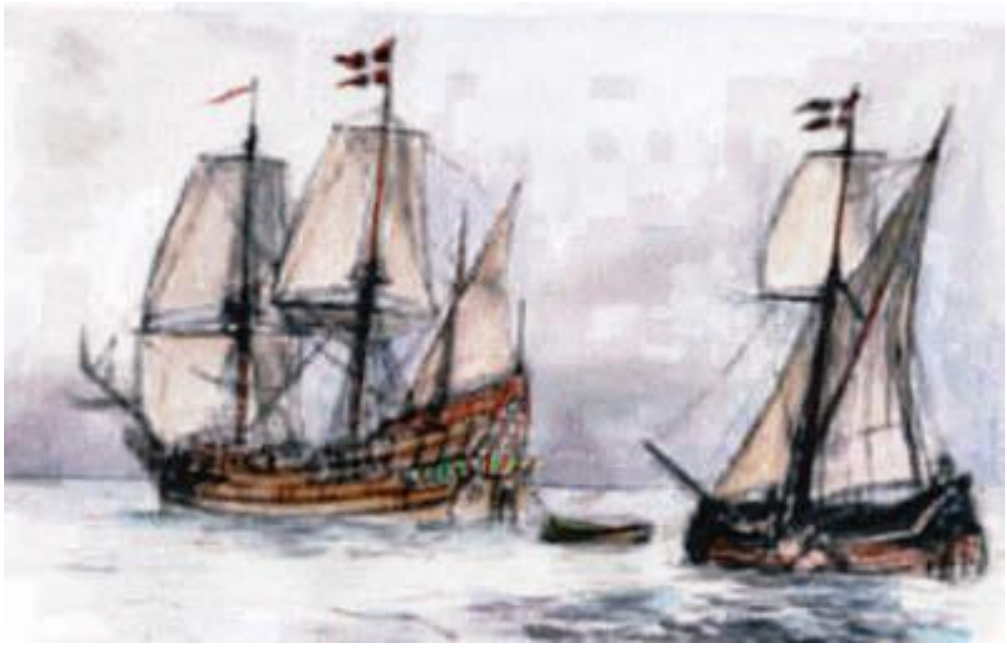

Enhiørningen & Lamprenen

Varslerne for togtet havde hidtil været fine, men midt i Kattegat indtraf der en begivenhed, som ikke tegnede så godt. Et medlem af besætningen på "Enhiørningen" begik selvmord. Jens Munk var selv vidne til episoden: "Manden sprang hastelig vel to Favne fra Borde, stak sit Hoved under vand, kunne dog ikke komme under så snart, som det syntes han gærne ville, men formedelst det hardt graanede, kunne ingen redde hannem (hvilket jeg gærne havde set), hvorudover han så undergik og blev borte."
Det dårlige varsel blev efterfulgt af en anden tildragelse, som også måtte give anledning til betænkeligheder. Den 25. maj, da de to slibe befandt sig ud for Lista i Sydnorge, fik Munk meddelelse om at "Lamprenen" trak vand ind. Skipper Henriksen måtte konstant holde en mand ved pumpen. Jens Munk holdt langs den norske kyst op forbi Stavanger og løb ind i Karmsund, hvor jagten kom på en bradebænk, det viste sig, at lækken bestod af tre naglehuller, som tømmermændene på Bremerholm havde glemt at fylde med beg. Mens skaden blev repareret, døde en bødker i besætningen, til erstatning for ham og for selvmorderen fra Kattegat forhyrede Jens Munk tre unge karle inde i Skudenæs. Dem samlede besætning var hermed bragt op på 65 mand.
Jens Munk var ikke interesseret i at gøre forsinkelsen i Karmsund større end højst nødvendigt, og da "Lamprenen" var klar den 30. maj, stod de atter til søs, kurs vestnordvest. De befandt sig stadig i et farvand, som han havde kendte fra utallige tidligere togter, og sejladsen forløb rutinemæssigt,

den 2. juni dagen før kaptajnens 40 års fødselsdag, passerede de Shetlandsøerne, og to dage senere havde de Suderø ret forude. Munk gik syd om øen, anvendte den som affarende plads i sine navigationsberegninger og satte kursen vest til nord mod Grønland. Vejret var roligt, kaptajnen udnyttede de ledige dage til at opstille en komplet fortegnelse over ekspeditionens forsyninger af proviant og gav kældersvenden besked på at føre en protokol over de tønder, han opslog, og indføre datoen, når deres indhold var tømt. "Dermed havde jeg altid en rigtig Ekstrakt, hvad forspiset og hvad udi Forraad var af allehaande Slags Proviant og Drik", siger Munk, som ønskede til enhver tid at kunne afstemme rationerne efter de forhåndenværende lagre. Han kendte Henry Hudsons skæbne.

Efter 16 døgns sejlads havde de atter landkending, og William Gordon genkendte den grønlandske østkyst nord for Kap Farvel, som han syv år forinden havde passeret sammen med James Hall. Den voldsomme isdrift langs kysten nødsagede dem dog til at gå til havs igen, de undgik heller ikke en af de voldsomme storme, som er karakteristiske for dette farvand, og først den 30. juni havde de atter Kap Farvel i sigte. "Det er et højt Land, meget hakkeligt og ujævnt og med høje, skarpe Fjælde", skriver Munk i dagbogen, hvor han også giver en forklaring på det store antal isbjerge, der på alle årstider forekommer her.
"Grønland strækker sig mest Nordost, vel saa østerlig på Østersiden, så al den Is, som kommer Østenfra, den tager sin drift Sydvest hen. I lige Maade strækker Grønland sig op i Fretum Davis mest Nordvest og vel saa nordlig som det ganske Fretum Davis, hvor der kommer usigelig meget IS. Og det mødes altsammen ud for Kap Farvel, som giver sig ud som en Trekant."
Fretum Davis = Davis strædet
Nu gjaldt det det sidste stykke til Amerika. William Gordon kendte den kraftige sydgående Labradorstrøm i Davis-Strædet, en stik vestlig kurs ville medføre, at strømmen bragte dem for langt mod syd i forhold til Hudson-strædet, som det varderes hensigt at nå. Efter at have beregnet kompassets misvisning satte Munk derfor kursen vest til nord, og stod op i Davis-Strædet, som han med tvivlsom ret omdøbte til Fretum Regis, Konge strædet til ære for Christian den Fjerde.
Klimaet var nu det arktiske, Munk kendte fra Barentshavet, men med større forskel på dagens og nattens temperaturer: "Om natten var det sådan Taage of stor Kuld, at der hængte Isegeler (istapper) udi Takkelet, et Kvarter lange (15cm.), så at ingen af Folket kunde bjærge sig for Kuld. Men nok samme Dag, førend Klokken var tre Eftermiddag, skinnede Solen der sammesteds saa hed, at Folket kastede deres Bulfangere (busseronne) og en Part Trøjerne med". Rundt om dem skinnede solen på de utallige isbjerge, der som en armada af hvide sejl stod sydover på det blå vand, selv "Enhiørningen" og "Lamprenen" solblegede lybeckerdug tog sig ganske snusket ud i sammenligningen. Jens Munk bedømte de største af dem til at være 40 favne (75 m.) høje, "hvilket af den, som det ikke haver set, skulde menes at være utroligt, og er dog saa udi Sandhed." Som mange søfolk kviede han sig ved at viderebringe den slags oplysninger, vant til at blive beskyldt for at prale. Da sejladsen kunne foregå rumskøds, havde de ikke svært ved at styre uden om

forhindringerne, og kun en uge senere, 39 dage efter de havde forladt Norge, fik de den amerikanske kyst i sigte på 62½° nordlig bredde.
Dette var i nøje overensstemmelse med deres instruks, og da det lykkedes dem at trænge gennem isen og komme ind i en stor bugt, mente både Gordon og Watson, at de befandt sig i Hudson-strædet. Munk var skeptisk, intetsteds i indsejlingen havde de fundet nogen af de øer, der ifølge Gerritszoons kort skulle befinde sig her. Sandheden var da også, at Gordon og Watson havde taget fejl,
instruksen, der sandsynligvis var udarbejdet på basis af deres anvisninger, var forkerte, og de var løbet ind i den første af labyrintens mange blindgyder, Frobisher Bay, et godt stykke nord for Hudson strædet. Det var her, Martin Frobisher 41 år tidligere fyldte sine 15 lastskibe med skærver. Efter møjsommelige rekognosceringer i isen fandt Munk ud af, at det drejede sig om et lukket farvand uden "entring" eller indsejling, fulgte så sit instinkt og sejlede sydpå langs kysten, til han nåede det sydligste kap på den nuværende Resolution Island, bag hvilken han fandt indsejlingen til Hudson Strædet. Dette vigtige punkt, der for ham måtte stå som den første sikre landkending ved indsejlingen til Nordvestpassagen, opkaldte han efter sig selv og gav det navnet Munkenæs.

Jens Munks håndtegnede kort fra 1624 over området mellem Kap Farvel (Grønland) og Hudson Bay, set fra nord.

Ekspeditionen nåede Munkenæs den 11. juli, og "da det om Middagen var skønt, klart og solskin, bekomme vi den rette Højde, som Munkenæs ligger på, og som er 61 grad 20 Minutter," en positionsbestemmelse, der nøjagtig svare til den, der kan beregnes efter de nye søkort, hvor Munkenæs dog er opført som Cap Best, opkaldt efter kaptajn Best, der sejlede med Frobisher. Den følgende dag sendte han Movritz Stygge og nogle folk i land for at finde en ankerplads og hente ferskvand, mens han selv fordrev ventetiden om bord med at drive lidt

jagt. “jeg skød to eller tre Fugle med en Bøsse, og omsider sprang samme Bøsse i Stykker og tog al Randen foran af min Hat” Om aftenen vendte løjtnanten tilbage med vand, men de havde ikke fundet nogen ankerplads, hvor skibene kunne ligge i sikkerhed for isen. Den dækkede nu strædet så langt de kunne se, og hen mod aften, den 13. juli, måtte de opgive al sejlads. Sejlene blev taget ind og “Lamprenen” surret fast til siden af Enhiørningen”. “Og saa befalde vi alting udi Guds Haand og drev bort i Isen udi Fortrøstning til Guds naadige Hjælp.”
Deres stilling mindede faretruende om forliset ved Kolgujev, dag for dag voksende presset fra ismasserne og selv om kongens orlogsskibe var langt solidere end den skude Jens Munk havde købt sig som ung, måtte de belave sig på det værste:
“Mens vi med stor Livsfare dreve frem og tilbage udi Isen, stødte den et stort Knæ til den ene Side op skibet, som sad under Pinden af Galionen og var med seks store Jærnbolte tilslaget”. Det har drejet sig om den svære, krumme stævnplanke, der forbinder forstavnen med undersiden af galionen og som i fagsproget går under navnet vulningsknæet. Hvis den blev vredet af, måtte man forudse, at hele stævnen før eller siden ville blive trykket ind. Munk sendte alle sine skibstømrere udenbords for at udbedre skaden, men Svend Arvedsen, Jens Jørgensen og Peder Nyborg vendte tilbage med uforrettet sag, trykket fra isen var så voldsomt, at de intet kunne udrette. Så fandt han på at vende skibet ved hjælp af sejlene, så at istrykket kunne komme ind fra den modsatte side og sætte knæet på plads, “hvilket og skete saa vel, som om 20 Tømmermænd havde været over det af fly og forfærdige”. Nu var det en smal sag for Arvedsen at hoppe ned og rette jernboltene ud og drive dem ind på ny.
“Enhiørningen” var reddet.
Endelig den 15. juli “om Morgenen udi Dagningen” lettede isen så meget at de kunne sætte sejl og stå ind under den nordlige kyst. Her fortsatte de “med smaa Sejl” i landraaken vestover ind i Hudson-strædet. Jens Munk om døbte det til Fretum Christian og rapporterede den uhyre tidevandsdifference på over 5 favne (ca. 10 m.) og den deraf følgende voldsomme tidevandsstrøm, der også er markeret på moderne søkort. Sejladsen varede dog kun i to døgn, så lukkede isen atter farvandet forude, og for ikke at løbe den samme risiko en gang til, sendte Munk “Lamprenen” i forvejen for at finde en beskyttet ankerplads under land. Den 17. juli ankrede de to skibe op bag nogle klippeholme. Da de folk, som blev sendt i land for at gå på jagt, vendte tilbage med nogle nedlagt rensdyr, gav Jens Munk deres nye sted navnet Rensund.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Jens Munks ophold i Rensund og Haresund gengivet på samme træsnit i hans bog "Navigatio Septentrionalis". De to skibe er kun skematisk skitseret, træskæreren følger den traditionelle form, og hans billede giver ingen sand forestilling om "Enhiørningen" og Lamprenen". Blandt andet var de to fartøjer jo ikke lige store. Til venstre nedlægger fire af mændene et rensdyr, længere oppe fremstilles mødet med eskimoerne den 18. juli. Også her har træskæreren været i vanskeligheder: han vidste ikke, hvordan eskimoernes dragter så ud og har derfor valgt at fremstille dem nøgne!

Næste dags aften kunne han i sin dagbog indføje en skildring af sit møde med de første eskimoer: "Som vi nu lå i Skjul bag en Holm med Skibet og Jagten, formærkte vi, at der vare Folk på den søndre Side af Havnen, hvorfor jeg straks bemandede min Baad og for selv personlig med derhen. Da de Landsens Folk, som vare , fornumme, at jeg kom til Landet til dennem, bleve de stille staaendes og havde lagt deres Vaaben med hvad andre Redskaber, de havde, bag nogle Stene. Og der jeg nu kom til dennem, da hvad Reverens jeg dennem beviste, den samme beviste de mig igen udi lige Maade, men de hulde sig flittigen imellem mig og den Plads, som deres vaaben laa, hvor jeg og gav vel Agt på og mig derhen forføjede og tog deres Våben og Redskaber op i min hånd og det besaa. Da lode de sig straks mærke, at de heller ville miste alle deres Klæder og være nøgne, førend de ville miste deres Vaaben og Redskaber, og pegte på Munden, givendes dermed til Kende, at de med samme Vaaben og Redskaber skulle søge deres føde.
Og der jeg samme deres vaaben og Redskaber igen nedlagde, sloge de Hænderne tilsammen og så

op til Himmelen og teede sig meget lystige og glade. Derefter forærede jeg dennem Knive og allehaande Jernbeslag, og iblandt andet gav jeg eaf dennem et Spejl. Men han vidste ikke, hvad det var, hvorfor jeg tog det fra hannem og holdt det op for hans ansigt, at han kunne se sig selv. Der det skete greb han Spejlet hasteligen fra mig og stak det udi sin Barm. Derefter forærede de mig i lige Maade igen af, hvad de havde, som vare adskillige Slags Fugle og Sælflæsk. Og da der var en af mine Folk, som over sit Ansigt var meget brunagtig og havde sort Haar, tog de ham alle sammen udi Favn, menendes visseligen, at han var en af deres Landsmænd."

Gerrit de Veer

Gerrit de Veer 1596 – skib i fare i isen

Jens Munk kunne ikke spille mere end højst nødvendigt af sin kostbare tid med at ligge stille i Rensund. En rekognoscering den 19. juli viste at isen stadig lukkede strædet, og han lod folkene fordrive nogle dage med at holde storvask og gå på rensdyrjagt. Men den 22. ville han under sejl. selv om situationen imellemtiden ikke var synderlig forbedret. Sine eskimoiske venner så han trods ihærdige anstrengelser ikke mere til, han havde gerne rådført sig med dem om besejlings-forholdene langs kysten, skriver han. På aftenen for afrejsen gik han selv i land, opsøgte deres fiskeredskaber "og lagde derhos adskilligeSlags af vores Varer, Knive og allehånde Jærnbeslag". Eskimoerne i Rensund skulle blive de eneste fremmede mennesker, Jens Munk mødte under sin lange rejse, ligesom også Ove Giedde kun en enkelt gang kom i nærmere forbindelse med de indfødte, men hvilken forskel der ikke mellem mødet i Portudali og mødet i Rensund? Ove Giedde måtte udveksle geværkugler med de indfødte, Jens Munk blev mødt med omfavnelser. Den første efterlod sig gidsler, den anden gaver.

Afrejsen fra Rensund den 22.juli var resultatet af en hasarderet beslutning fremkaldt af Munks ønske om at fremskynde togtet for enhver pris. Allerede næste morgen sad "Enhiørningen" og Lamprenen" fast i isen, "Der Dagen blev klar, befunde vi os på alle Sider med Is ganske omringet". Atter blev de to skibe gjort fast til hinanden og ræerne hentet ned, for at de ikke skulle skamfile hinandens rigning i stormen. Så overtog isen navigationen. Den 23. om natten knuste den fire ankre på "Lamprenen" og skød skroget op, "saa man vel kunde lægge sin Haand langs ad Kølen fra den ene stavn til den anden". De 24. rejste der sig en storm fra sydøst og pressede dem med isen ind mod land. Den 25. knustes roret på "Enhiørningen", og to mænd, der forsøgte at

Alenste Gud side 1 * Vintervej side 20 * Munkhavn side 44 * Dagen længes side 57 * Det store kapløb side 64 * Kaptainen og Kongen side 81

lægge ankre ud for at tørne skibene og bremse deres afsindige fart i tidevandsstrømmen, var nær druknet i en pludselig opstået revne. Samme nat førte isgangen dem ind mellem nogle holme og det faste land, og Jens Munk skriver med et af sine stærke billeder i dagbogen, at "dersom der havde været ti Styrmænd, som havde aarligen sejlet på samme Farvand, de kunde de ikke bedre have lodset Skibet mellem disse Holme, end det af Isen og Strømmen uskadt blev ført og drevet."
Den 26. standsede isdriften, til gengæld voksede trykket mod skibssiderne, de knagede og jamrede i de tykke egetræsbjælker, faren for forlis var overhængende, alle vidste at den kommende nat ville blive afgørende. "Skibet blev den ganske Dag stille liggendes og drev hverken ind eller ud, saa vi paa samme Tid vare udi allerstørste Nød og Fare. Og vidste vi nu ingen flere gode Raad at bruge, men befalede al Sagen i Guds Haand og bade hannem inderlig om Hjælp og Bistand, og samme Dag gave vi hver efter sin Ævne noget til Præstens Bøsse." Hr. Rasmus havde talt sine ydmyge ord, og nu slukkedes solens sidste stråler samtidig i isen og i messingblæserne på overdækket, hvor mandskabet holdt aftensang.

Når Mørket Jorden blinder,
og Dagen tager af,
den tid os da påminder
om Dødens mørke Grav.

Så faldt temperaturen, og skumringerne begyndte. Med korte mellemrum lød nede fra isen de skarpe, syngende kanonskud, mod hvilke "Enhiørningen" s 12-pundige intet kunne stille op. Jernhånden lukkede sig om de to træskrog som om to fugleæg. Var det David Sinklærs krumme egespanter eller Herrens stærke arm, der reddede dem? Da solen atter viste sig, var skibene stadig uskadte. I dagslyset så Jens Munk, hvorledes nattens skruninger havde rejst isen i sådanne højder "at det ikke var muligt, at man nogensteds kunde komme til Lands, om man end dermed kunde have vundet den ganske Verden." Folkene måtte igennem endnu en dag med bønner og salmesang, endnu en nat med angst og rædsel. Men den 28. om morgenen viste der sig en smal rende i isen, og det lykkedes dem at få skibene dels sejlet, dels halet ind i en lille bugt bag nogle holme, hvor de lod tre ankre falde og to kabeltove føre i land. Men opankringen var foretaget ved ebbe, og da tidevandet vendte, stod isen ind mod dem med en sådan voldsomhed, at alle 65 mand måtte udfolde deres yderste kræfter for at forhindre, at skibene blev splintret mod klippekysten. Midt i det hele kælvede et isbjerg i nærheden, og flodbølgen var så høj at "Lamprenen" var kæntret, havde de ikke i sidste øjeblik fået kappet dens fortøjninger til "Enhiørningen". De følgende tre døgn fortsatte arbejdet med at redde skibene dag og nat uden afbrydelser, først den 31. lykkedes det ved højvande at bringe dem ind over nogle klipper til en vig, hvor de kunne ligge uden fare for at blive knust. "Men da var Folket også saa ganske udtrællet, at de ikke længer den stor Arbejd kunde udstaa, at sætte den mangfoldige Is fra Skibet, desligest den megen Firen og Halen som der faldt at gøre."

Den næste dag gik Jens Munk i land med 15 mand af besætningen. Han så ingen eskimoer, som han havde håbet, men fandt mange steder spor af deres telte. I klipperne var der ertsagtige forekomster, Munk mente det var Marieglas og lod for en sikkerheds skyld fylde nogle tønder med materialet. De få rensdyr, han så var meget sky, og da de ikke havde hunde med sig, måtte de opgive jagte, Derimod skød de en del harer. Munk kaldte stedet Haresund og lod bygge en varde med Christian den Fjerdes våben og navnetræk, ligesom det var sket i Rensund. Den danske ekspedition blev næsten fjorten dage i Haresund, For Jens Munk betød ventetiden en ny alvorlig forsinkelse, der var nu gået en måned, siden de fik Amerikas kyst i sigte, og dag for dag mindskedes hans muligheder for at finde frem til Anian-strædet, før vinteren satte ind for alvor. Det var den uomgængelige forudsætning, hvis han ville nå til østen før Ove Giedde. Hver morgen så man kaptajnen begive sig ud til spidsen af næsset for at skaffe sig et overblik over is situationen, og ligesom han i Rensund havde ladet sig friste til en for tidlig afsejling, blev han også her et bytte for sin egen rastløshed. Den 5. august forekom det ham, at "Isen begyndte noget at tyndes og bortdrive", og da han vendte hjem fra sin morgentur gav han ordre til afgang. Skibene blev forsynet med ekstra ballast, øllet hældt om og folk sendt i land efter ferskvand. Alt foregik i største hast. Mens besætningen gjorde klart skib, var der møde mellem officererne i kaptajnens kahyt, hvor Munk udstedte nye forordninger om sejladsen og traf aftaler om " paa hvad Steder og Højder vi igen skulle findes,dersom vi formedelst Taage komme fra hverandre."
Men han havde på ny gjort regning uden vært. Den 6. august spærrede isen demstadig inde i Haresund, den 7. var der ingen forbedring i situationen, den 8. vågnede de op og fandt skibene begravet i sne. Samme dag døde bådsmanden Anders Stavanger og måtte lægges i jorden inde ved siden af kongens varde. Men den 9. tre måneders dagen for afrejsen fra København, kunne Jens Munk ikke ventelængere og gik under sejl.

Kursen var lagt af William Gordon. Den affarende plads i hans beregninger var Haresund, men desværre havde han kun ringe mulighed for at foretage en nøjagtig bestemmelse af dette steds beliggenhed. Siden Munkenæs havde de bevæget sig mod vest på nogenlunde den samme breddegrad, og på den tid var man ikke i stand til at foretage målinger af den geografiske længde. Dertil kom, at det under skibenes tilfældige bevægelser med isdriften havde været yderst vanskeligt at sig en forestilling om den tilbagelagte afstand. William Gordon var imidlertid overtydet om, at de, da de nåede Haresund, havde gennemsejlet hele Hudson strædet. Ved at overføre Jens Munks oplysninger i dagbogen til moderne kort kan man i dag lokalisere Haresunds beliggenhed til et sted umiddelbart øst for det punkt, hvor North Bay skærer sig nordpå ind i landet. Kystlinjens form på dette sted har altså kunnet understøtte Gordon i hans antagelse af, at de befandt sig ved den vestlige udmunding af Hudson strædet, umiddelbart foran Hudson Bay. Denne antagelse var sikkert også en del af forklaringen på Munks hastværk. Havde William Gordon ret, var de jo i Haresund kun nogle få dages sejlads fra målet, det sted i bunden af Hudson Bay, hvor klimaet uvægerligt måtte blive mildere, og hvor de skulle indlede eftersøgningen af Anian strædet.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Det gjaldt bare om at komme af sted. Ifølge kongens instruks skulle de sejle vest-syd-vest ned gennem Hudson Bay, og det var da også den kurs William Gordon slog ind på, da de den 9. august forlod Haresund. En frisk nordvestenvind var kommet Munk til undsætning og havde i nattens løb fejet havet rent for is, men vinden var venstredrejende og voksede i dagens løb til storm, snart gik der "saa stor og hul en Sø, som hverken jeg eller nogen anden inden Skibsborde tilforne havde set", skrive Munk. Temmelig stærke ord i den mands mund. Men hellere stå og klamre sig fast med vand til hofterne end ligge uge efter uge fastspændt i isens skruestik. "Enhiørningen" og "Lamprenen" skummede af sted og tilbagelagde nærved ti mil i timen. Endelig havde han rystet jernhånden af sig, nu gik det fremad, kom kun an, Ove Giedde til Tommerup, med denne fart er derhøjst to døgn igen til Anian strædet.

Da skete det lidt over middag, at kaptajnen fik en uforklarlig melding fra udkiggen. Der var ingen tvivl, de havde landkending langs hele horisonten forude. Nu ville Jens Munk alligevel hellere have hørt dem tale om is. En kyststrækning på dette sted Hudson Bay var en klar umulighed. En regn af spørgsmål faldt over ham og føjede sig til hans bekymring over forsinkelsen i Haresund.

Var det utrolige sket?

Havde William Gordon på ny taget fejl? Befandt de sig slet ikke i Hudson Bay? En særlig ondartet sø traf "Enhiørningen" foran for tværs, de mange tons vand rejste sig rygende i højde med fokkemasten og ramte dækket med et brag som et jordskred, i adskillige minutter var der kun masterne synlige, så hævede skroget sig, vandstrålerne postede alenlangt ud af spygatterne, der snehvide skum væltede i afsindige strømme fra forskib til agterkastel, det var, som om skibet langsomt kom til syne i havets frådende gab. Fynboen Erik Hansen rejste sig forsagt ved kolterstokken, hvor han var slået i dørken, da skibet løb ind i bølgen.

Det var en af dem, der får støvet ud af krogene, lød det på hans syngende dialekt.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

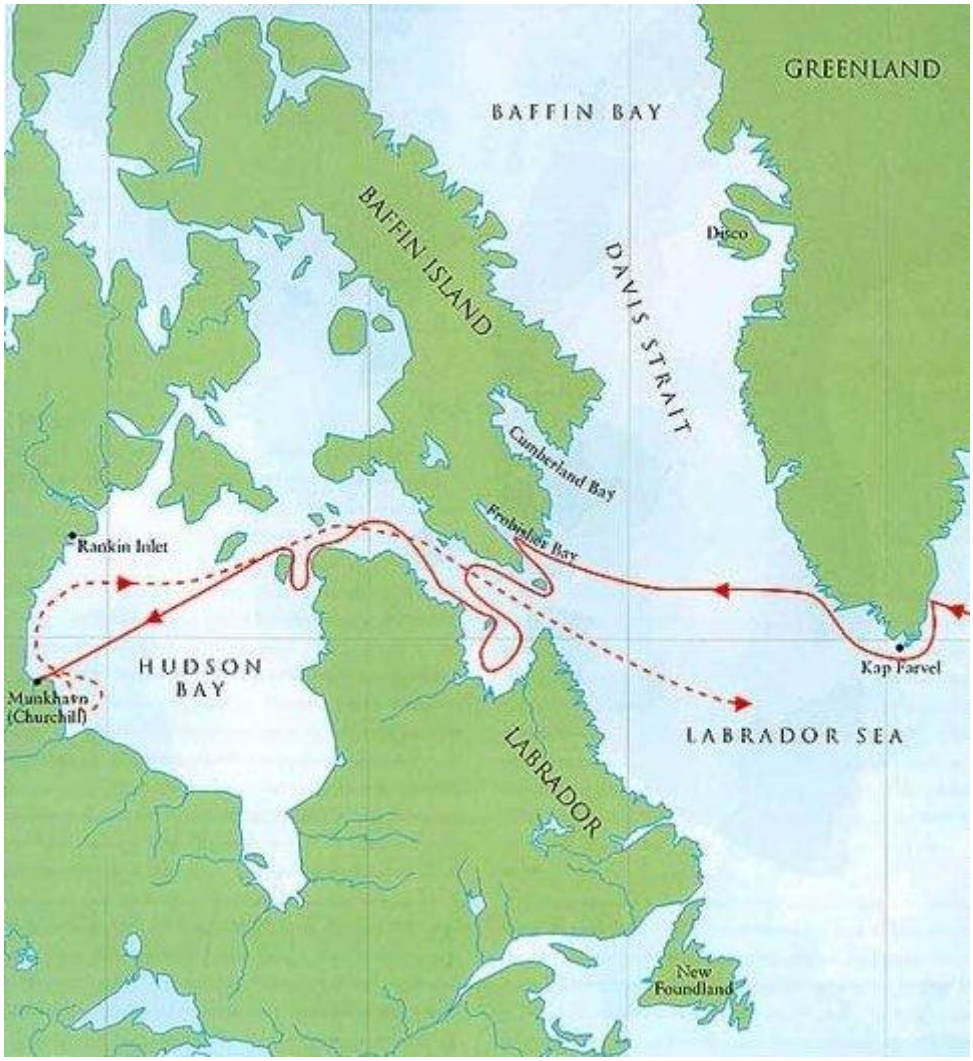

Jens Munks rute

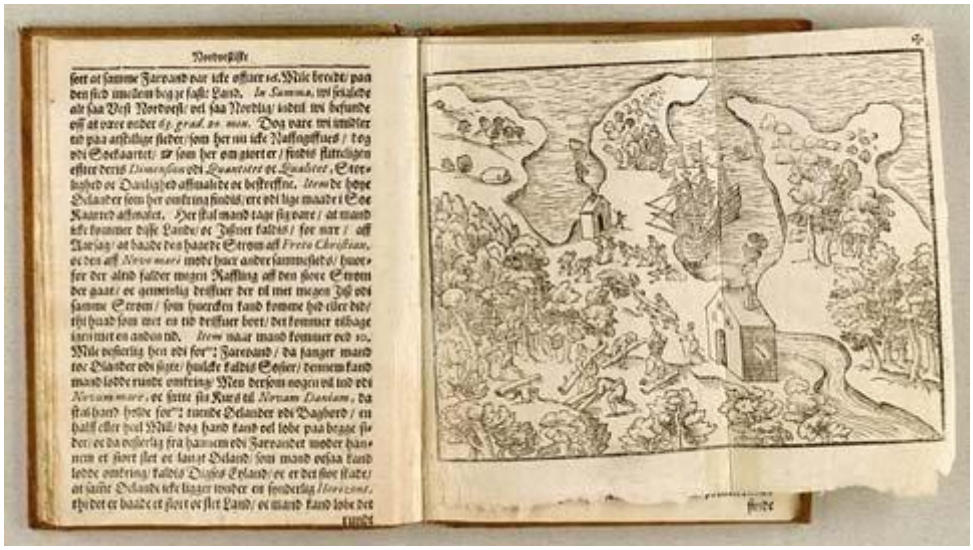

Jens Munk:navigatio septentrionalis

Alenste Gud side 1 * Vintervej side 20 * Munkhavn side 44 * Dagen længes side 57 * Det store kapløb side 64 * Kaptainen og Kongen side 81

Mens dette stod på, var der indtruffet en række alvorlige begivenheder omme på den anden side af jordkloden, hvor Ove Giedde fortsatte sin sejlads med omtrent det samme mål som Jens Munk. Siden den unge admiral den 3. mal var kommet på det rene med Boschouwers flugtforsøg med "David", havde der hersket en utryg stemning i eskadren. Ville hollænderens opførsel ende i åbent mytteri? Skulle man komme til at opleve den dag, da danske kanoner måtte rettes mod danske skibe? Ove Giedde turde ikke åbenlyst bekræfte sin mistanke over for Boschouwer ved at forstærke vagtmandskabet på hans skib og indskrænkede sig til fra "Elefanten" at holde omhyggelig kontrol med "David" s bevægelser. Langsomt stod skibene sydpå over Guinea-Bugtens blanke tropehav med kurs mod Taffelen, som Kap det gode Håb kaldtes dengang. Ove Giedde havde en trykket stemning og skørbug blandt besætningen og tilbragte en måned på Kap Det gode Håb og forlod Kap det gode Håb den 5. august, samme dag som Jens traf beslutning om at sejle fra Haresund. Trods alt så Ove Giedde fremtiden i møde med en vis fortrøstning. Nok var helbredstilstanden og diciplinen blandt folkene ringe, nok måtte han indstille sig på ubehagelige overraskelser fra den fordægtige Boschouwer. Men det var ikke det væsentlige. Med forstærkning af vagtmandskabet, mente han at have bragt "Davids" manøvre under kontrol, og for at styrke disciplinen blandt de menige greb han et middel, han længehavde holdt i reserve med dette formål for øje. Det måtte statueres et eksempel, og kort efter afrejsen fra Taffelbjerget lod han sørøverkaptajnen fra Cap Verde klynge op i "Elefantens" bovspryd.

Mågerne huggede den hængtes øjne ud, med det blodige kadaver dinglende foran stævnen fortsatte skibene rejsen mod det fjerne mål. Det var det væsentlige. De havde passeret Kap det gode Håb. Vejen til Østen lå endelig åben.

Det sammekunne man ikke på dette tidspunkt sige om Jens Munk. Mens Ove Giedde styrede opi det rolige indiske ocean, tumlede han af sted i oprørt sø, for fuld fart indi en af labyrintens farlige blingange. William Gordon havde virkelig taget fejl, og denne gang fik fejltagelsen større konsekvenser end i Fobisher Bay. I Haresund havde de ikke, som han troede, befundet sig ved det vestlige udløb af Hudson strædet, men kun midtvejs i dette, og da de den 9. august styrede sydover, blev følgen uundgåeligt at de ramte strædets modsatte kyst. Det skete lidt vest for det punkt, hvor den store Ungave Bay skærer sig ind i landet mod syd. Det værste var at, at synet af denne bugt fik Gordon til at insistere i fejltagelse. Han opfattede Ungave Bay som Hudson Bay og fortsatte stædigt mod syd.

Jens Munklod Gordon løbe linen ud, skønt han selv øjensynlig ikke troede på hans beregninger. Navigation var styrmændenes anliggende, og Munk ønskede ikke ved et for tidligt indgreb i deres dispositioner at skabe misstemning om bord.

Ganske vist var tiden uhyre kostbar for ham nu, men han huskede stadig Henry Hudsons skæbne og ville ikke betale sine fremskridt med den mindste risiko for at vække en modvilje hos sine undergivne, der senere kunne blive ansatsen til mytteri. Han skriver i dagbogen, at "den 10. Augusti satte Styremændene deres kurs sydelig hen, menendes at vi skulle komme udi den store

Bugt (Hudson Bay), hvilket dog fandtes anderledes at være". Men han var klar over, hvad hans eftergivenhed kostede ham i retning af nye forsinkelser. Under vejen sydpå fulgte de en stærkt indskåret kyststrækning, og ha nævner at, "uden Tvivl skulde der vel mangesteds findes gode Havner, om man havde derom flittigen søgt, og Tiden havde sig tilstrækt." Kort sagt, der skulle ikke spildes mere tid end højst nødvendigt på dette eventyr. Nogle dage senere passerede de midt i Ungave Bay øen Akpatok, hvis yderste pynt Munk gav navnet Alkenæs. Med ad Gordon efter at have passeret dette punkt stadig insisterede og lagde kursen sydvest, blev han endelig fanget i sin egen vildfarelse, og nu spores der i dagbogen en let utålmodighed fra kaptajnens side: Efter Alkenæs gik der også en stor bugt ind, strækkende sig ret Sydvest, hvor vi komme til et lavt og fladt Land, hvilket den engelske Styrmand de Ord og den Mening blev snart igenkaldt.
For Tidens Korthed, som ikke stedte os længe der at fortøve, satte vi vores Kurs ud af den omtalte Sønderbugt, vores Rejse og fart videre at fremme".
Meningen er klar. Gordon var på en skånsom, men bestemt måde bragt til at indse sin fadæse, han havde taget fejl, men det fik ingen følger for det gode forhold om bord, Jens Munk kunne venskabeligt bede ham sejle nordpå igen, og den 20. august noterede han med tilfredshed i dagbogen, at "da vare vi atter ud vores rette Farvand".
Det var Hudson strædet. Men da havde fejltagelsen kostet dem ti dyrebare døgn, samtidig med at den havde bragt dem et godt stykke tilbage i forhold til den position med Haresund, de havde betalt med så stor farer og anstrengelser. Siden de halvanden måned forinden sejlede fra Munkenæs, var de i virkeligheden kun kommet en ubetydelighed mod vest. Men nu var der ikke basis for flere divergenser og svinkeærinder, de følgende døgn gik sejladsen rask vestover, strædet var isfrit, og en uges rid senere nåede de dets vestlige udløb, hvor de to øde klippeøer, Digges Island, markerer begyndelsen af Hudson Bay. jens Munk ofrede et par dage på at gå rundt om øerne for at skaffe sig pålidelige oplysninger om sejlads og isforholdene på dette sted, der i modsætning til klippehavnene i Ungave Bay var et vigtigt punkt i Nordvestpassagen. Øernes navn ændrede han til Søstrene. Navnet blev ikke stående, det gjorde derimod han anbefaling af den nordlige rute, der endnu i vore dage følges af skibsfarten.
Den samme opmålings operation gentog sig, da han kort efter fandt den lave Mansfiels Island et stykke længere mod vest.Nu var han i Hudson Bay, som han kaldte Novum Marum, og omsider kunne Gordon med godsamvittighed lægge kursen sydvest. Det var den 4. september. En dags tid efter,at de havde forladt Mansfield Island, blev de overfaldet af et af de pludselige uvejr, der er så hyppige i dette farvand. Munk taler i dagbogen om "Storm og Uvejr, Snefog, Hagl og Tagge." Da modtog han atter en foruroligende melding fra udkiggen: hvad de hidtil lykkeligt havde undgået var nu sket,
"Lamprenen" var forsvundet. Det var håbløst at søge efter skibet i det hårde vejr, Munk satte sin lid til de aftaler om kurs og findingsplads han før afsejlingen havde truffet med Henriksen og Watson og fortsatte mod sydvest.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

De 7.september fik han det søndre land i sigte, en lav kyststrækning med sparsom skovbevoksning og med en klippe-odde, der skød sig ud i havet og beskyttede den snævre indsejling til en fjord. I den hårde storm havde Munk mere end nogen sinde brug for "Lamprenen" ril at løbe i forvejen og dirigere "Enhiørningen" gennem det ukendte indløb, men jagten var stadig væk, og i stedet måtte han nu føre den tunge fregat ind gennem brændingen til den sikre ankerplads i fjorden. Få tildragelser i hans lange historie vidner i højere grad om hans søkundskab. Erfarne skippere, der får forelagt enkelthederne i den manøvre, han gennemførte den 7. september, fatter ikke hvordan han bar sig ad. Endnu i vore dage, da dette farvand for længst er opmålt og afmærket, betragtes det som et af de vanskeligste anløbssteder i verden, ingen skibe går herind uden assistance fra bugserbåde og lodser, ja, i perioder med storm kan man se det ene skib efter det andet lægge sig underdrejet ude i bugten for at afvente stille vejr til den farlige passage.
Den 7.september 1619 blæste der på dette sted vindstyrke 10 fra nordvest med snefog, hagl og tåge. Brusende fremad mod kysten med vinden agtenfortværs og en fråde af skum for boven dukkede Jens Munks fuldriggede fregat op i det grå, usigtbare vejr. I de få minutter, der nu stod til hans rådighed. lykkedes det han alene ved at manøvrere med sejlene at sætte skibet ind gennem den tværgående brænding, og tage bestik af tide vandstrømmen og afdriften, at lokalisere det farlige undersøiske klippeskær, som strækker sig ud fra den østlige odde, og undgå grundstødning, og, da han først var inde i fjorden, hvor han intet anede om dybder og bundforhold, at løbe farten af skibet, lægge det i vinden, få sejlene flået ned og lade ankeret falde. På er øjeblik var det hele overstået.
Uden for odden tordnede brændingen videre mod klippekysten, indenfor var havets raseri reduceret til en stilfærdig klukken hen langs skibsside,
"Enhiørningen" var i sikkerhed.

"Havne indsejling" som beskrevet af Jens Munk senere vinterhavn

Nu gjaldt det om at få varskoet "Lamprenen", og næppe var de nødvendige ankerpejlinger fra hånden, før Munk fik sin sluppe, som han på hvalfangermaner medførte i seks adskilte det, sat sammen og halet udenbords. En flok matroser roede i land forsynet med brænde, klude og en tønde tjære, og da mørket faldt på, blussede et vældigt bål oppe på den højeste af de lave, afrundede klipper.
Den 8. om morgenen var der stadig ikke en prik at øjne ude på det oprørte hav, mange begyndte at frygte for de 16 kammerater, hele dagen gik hen med urolig venten, og da mørket atter nærmede sig, måtte nye forsyninger af brænde og tjære sejles i land. Det blev en lang nat. Det ene stykke træ efter det andet slængedes på ilden, flammerne slikkede i vejret, ude i det tætte mørke over havet viste der sig et lysglimt. Men ved daggry kunne bålvagten se sporene af en rig, det lignede en halvt udvisket blyantstegning i havgusen, skibet måtte ligge for anker et godt stykke fra kysten, men der var ikke noget at tage fejl af, det var "Lamprenen".
Nu blev det mandskabet fra "Enhiørningen", der måtte lodse jagten gennem indsejlingen og snart lå de to skibe atter forankret side om side. Folkene på den lille båd var stærkt forkomne hos flere af dem fandt Munk symptomer på begyndende skørbug. Han kendte naturligvis den frygtede sygdom, men i modsætning til Ove Giedde vidste han tilsyneladende også, hvor let den kunne bekæmpes med friske frugter. Hvad Ove Giedde havde opgivet midt i det sydafrikanske paradis lykkedes for Jens Munk midt i den arktiske uørken:
"Jeg lod de syge Folk føre af skibet ind på Landet, og der funde vi endnu nogle Multebær, Stikkelsbær og andre, som udi Norge kaldes Tyttebær og Kragebær. Desuden lod jeg dagligen gøre en god ild for de syge, hvoraf de blevevederkvægede, og derefter komme de smukt til deres helbrede igen". Da deret par dage efter viste sig en isbjørn i færd med at æde en belugahval inde påstranden, skød han den selv og lod kødet uddele til folkene, som efter den lange tid med saltmad var glade for at sætte tænderne i et stykke fersk bjørnesteg.
"Lamprenen" fandt "Enhiørningen" den 9. september. Nøjagtig tre måneder efter afrejsen fra København var de to skibe nået frem til det punkt, hvor Jens Munk efter instruksen skulle indlede eftersøgningen af Anian strædet. Det var en del senere end beregnet. Reparationen i Karmsund havde kostet 4 døgn, fejltagelsen i Frobisher Bay 2 døgn, is vanskeligheder havde medført 5 døgns ventetid i Rensund og 12 døgn i Haresund, og endelig var der 10 døgn, de havde spildt i Ungave Bay, i alt en forsinkelse på over en måned. Dertil kom, at vinteren i bunden af Hudson Bay viste langt tidligere på færde og langt hårdere, end det var at vente på denne breddegrad. En måned forinden ville de stadig have haft en mulighed for at finde frem til den efterstræbte passage, nu måtte Munk modstræbende erkende, at håbet om en genoptagelse af sejladsen blev mindre og mindre for hver dag. Den 10 og 11. september var der på ny "saadan skrækkelig Snevejr og Storm, at der intet kunne udrettes", den 13. sendte han sine to understyrmænd Hans Brok og Jan Petersen i hver sin skibsbåd vestpå og østpå langs kysten for at undersøge havnemulighederne her, den 16. vendte den sidstnævnte tilbage med negative resultater. De følgende dage tog frosten til, der opstod en ny snestorm, og man begyndte at frygte for Hans Broks skæbne i den spinkle

jolle. Til sidst kunne Munk ikke afvente hans tilbagekomst yderligere og samlede sine officerer til rådslagning. Alle var enige, det hårde vejr umuliggjorde en fortsættelse af sejladsen. Det var den 18. september 1619.
Da mødet var forbi, måtte Jens Munk sammenkalde de to skibes mandskab poverdækket af "Enhiørningen" og gentage Henry Hudsons skæbnesvangre ordre: Vi forsøger en overvintring.

Munkhavn 1

Da beslutningen om overvintring blev truffet, havde Jens Munk opholdt sig ti dage på det nye sted og danner sig et foreløbigt indtryk af det omgivende land. Han kaldte det Nova Dania, og ved første øjekast mindede landskabet omkring ham med de lave, fjerne horisonter da også mest af alt om en øde dansk fjordmunding som de fandtes på hans tid. Mod øst fortabte blikket sig over den brune tundra, fra "Enhiørningen"s mærsekurv kunne man se fjorden ende i en bred flod, der som et lysende bånd snoede sig ind i sydlandets tætte nåletræsskove, og kun mod vest var landskabet kraftigere profileret. To forbjerge bestående af lave, afslebne klipper skød her ud i fjorden med brede vige imellem sig. Jens Munk var kommet tilbage til trægrænsen, og i modsætning til de nøgne stenmarker ved Rensund og Haresund var landskabet præget af frodighed, tætte buskadser af dværgpil kravlede op ad klippesiderne, på højere liggende banker i land groede der lærk og enebær, og i hver en klippespræk ke viksede der et mylder af multebær, revling, blåbær og tyttebær. Den sne, der kom i begyndelsen af deres ophold, var smeltet igen, fjorden lå blå og smilende i solskinnet og strakte sig i brede buer ind mod de grønne enge mellem forbjergene, et indtryk af friskhed og fred forplantede sig gennem den klare, arktiske luft. Men sådan var det kun ved højvande. Når ebben kom, skiftede landskabet karakter og åbenbarede sit spaltede sindelag. På mindre end en time trak fjorden sig tilbage fra vige og forbjerge, indtil den knap var bredere end det dyndede flodleje, og hvor krappe bælger kort forinden havde blinket i lyset, bredte der sig nu endeløse mudderbanker, oversået med tusinder af store sten. Den lave sol forstærkede med sine kraftige skyggevirkninger konturerne i det trøstesløse kaos, billedet af friskhed og fred var forvandlet til et billede af vrede og undergang, og i stedet for at føle sig hensat til en beskytter dansk fjordmunding kunne man få det indtryk, at de to skibe var ankret op ved den fjerne kyst, hvor kyklopen Polyfemos engang i raseri og smerte havde slynget sine sten efter den flygtende Odysseus.
Dette vekselspil gentog sig to gange i døgnet og tidevands strømmen, som forårsagede det gjorde snart fjordmundingen uegnet som ankerplads. Samme dag, som Munk bekendtgjorde beslutningen om at overvintre, blev de to skibe sejlet længere ind og lagt for anker ud for det sydligste af de to forbjerge på den vestlige kyst. Nattefrosten var allerede streng og næste morgen kunne Munk se, at "den nye drivis havde skaaret sig vel to Fingersbred ind udi bægge Siderne på Skibet og Jagten" Nu blev der travlhed om bord. Skulle skibene reddes, måtte de snarest bringes uden for isens herredømme. Da højvandet indfandt sig, lykkedes det at føre "Lamprenen" ind over stenene til

sydsiden af forbjerget, en ringbolt forsynet med en talje blev mejslet i klippen, halvtreds mand blev sat til at hale, og snart lå "Lamprenen" i sikkerhed i en sænkning skærmet mod nordvestenvinden af forbjerget og lige ved siden af en høj, der også lå i læ af klippesiden, men som i øvrigt havde frit udsyn til alle andre sider.
Langt vakseligere var det at få fregatten ind over mudderbankerne, der på dette sted var over 900 favne eller næsten 2 km. brede. Skønt Munk ved ebbetid havde afmærket de største af stenene med bøjer, undgik han ikke at "Skibet blev hægendes på en Sten og blev hel lak, at alle Tømmermændene havde nok at gøre med at tætne det ved lægest Vand, før Floden kom igen."
Efter fire dages slæb fik mandskabet endelig det tunge skib så langt ind, at det var nogenlunde beskyttet mod drivisen. "Enhiørningen" stod nu kun 120 favne fra det sted, hvor Lamprenen" var halet på land, ved ebbe kunne man gå tørskoet fra det ene skib til det andet, ved flodtid stod vandet et par alen højt omkring fregattens sider med formåede ikke at få den til at flyde. I hast blev nogle ringbolte til fortøjningerne indmejslet og sat fast med blyforinger i de nærmeste sten. For at skibskonstuktionen ikke skulle lide ved, at den tunge fregat hvilede på kølen alene, fik Munk denne gravet ned i grunden og yderligere kastet ler og sand ind mellem fjordbunden og skibssiden. Det meste af dette arbejde måtte dog gøres om fire dage senere, da en kraftig isgang forrykkede skibe af dokken og gjorde det så læk, at der skulle to tusinde tag med pumpen til at tømme det igen. Så blev folkene sendt i land for at hugge tømmer, og Svend Arvedsen, Jens Jørgensen og Peder Nyborg gik i gang med at opføre seks brokar, en firkantet konstruktion af svære lafter og fyldt op med sten, som de lagde omkring skibet på den side, hvor isdriften var stærkest. den 15. oktober fjernede isen den ene af disse brokar og forrykkede på ny skibet i dokken, men skaderne blev udbedret, og da fjorden kort efter var helt tilfrosset, led "Enhiørningen" ikke yderlige overlast.
Under arbejdet med at lægge skibene i vinterdok var Hans Brok vendt tilbage. Hans ekspedition mod øst havde givet samme resultat som Jan Petersens mod vest, der fandtes ingen naturhavne på denne del af kysten. Men turen havde været hård, Hans Brok og hans bådfolk befandt sig i åben sø, da de overraskedes af nordøsten-stormen den 16. september, de havde forsøgt at forankre den spinkle skibsbåd til en isflage, men ankertorvet var sprængt, og i flere døgn havde de arbejde med årerne for at forhindre, at jollen drev ind i brændingen.
Efter ti dages fravær nåede de forkomne og elendige tilbage til Munkehavn. Årerne havde holdt, det var mændene der var knækket, og værst stod det til med Hans Brok selv. Han havde set for længe ind i tilintetgørelsen, dag for dag gik det tilbage med ham, og snart var den stærke styrmand fra Kildin kun en skygge af sig selv.
Hans Broks tilstand virkede som en advarsel, og næppe var skibene reddet, før Munk med sædvanlig omhu gik i lag med at organisere overvintringen for mandskabet. Hans førte "Lamprenens" besætning over på "Enhiørningen", så de for fremtiden kun behøvede et køkken, og gav kokken og kældersvenden ordre om spisetider og rationer. Fregattens kanoner blev afmonteret og sænket ned i lastrummet, hvor de tung e bronze stykker ikke ville skade træskonstuktionen det

grundsatte skib, og samtidig kunne der gøres ryddeligt på batteridækket, som i de kommende måneder skulle være mændenes opholdssted. Kanonportene blev spigret til og tætnet, alt overflødigt gods førtes i land, der uddeltes "Skjorter, Sko og Støvler, blandt mændene og blev opført tre store fyrsteder, det ene foran masten, det andet bag den, og det tredje på styrepligten om agter. Mandskabet blev inddelt i tre skytteler på nærved tyve mand i hver og fik anvist pladser ved fyrstederne. Munk vidste, hvor vigtigt det var at holde hver enkelt beskæftiget og "forordinerede, hvorled med Vagt, Vedhenten og Kulbrænden skulle takteres, og hvem om Dagen skulle smelte Sne til Vand, så at enhver vidste, hvad han skulde bestille, og hvorledes han sig skulle forholde". Vinen om bord var rationeret, men øllet gav han fri. Når Gosch i den anledning undskylder ham og mener, at han ikke kunne vide, hvilken "katastrofal virkning" øllet skulle få på de syge, er det overflødigt og det andet forkert. Munk vidste ikke, at "øllet i høj grad forværrede tilstanden blandt de syge", nej han vidste, som alle søfarende i hans samtid, at øl havde en forebyggende virkning på skørbug, en kendsgerning, der også bekræftes af moderne undersøgelser, omend de tillige har vist, at denne virkning kun holder sig nogle få måneder efter brygningen.
Den nye ordning blev etableret i begyndelsen af oktober, i løbet af en måned var vinterhavnen bygget færdig og mandskabet, så godt det kunne lade sig gøre, sikret mod kulden, der for hver dag blev strengere. Omsider kunne Munk tage sig en fridag og hellige sig den sag, som fortsat havde hans store interesse: kontakten med landets indfødte. "Den 7. octobris var det smukt Vejr. Thi rejste jeg selv op ad floden, at forsøge, hvor højt jeg kunne komme op med en båd. Men noget hen ved halvanden Mile op i samme flod var der fuld med Sten, så at jeg ikke kunne komme længere og måtte vende tilbage igen. Og havde jeg samme Tid allehaande Kramvarer med mig, udi den Agt og Mening, at dersom jeg havde fundet nogle af Landsens Folk, at ville give dennem noget til Foræring, paa det jeg kunde komme med dennem udi Kundskab" Det punkt, hvor Munk måtte vende om, var vadestedet ved det nuværende Mosqueto Point, som netop ligger halvanden dansk mil syd for vinterhavnen. Han så ingen indfødte, men flere steder langs bredden fandt han spor efter deres sommerpladser. Noget tilsvarende gentog sig, da han en måned senere forsøgte en ny ekspedition, denne gang over land, og sammen med tyve mand af besætningen nåede tre mil væk fra vinterhavnen. "Men fordi en stor Sne saa hastigt paakom, og var for meget tung af komme frem udi, måtte vi vende tilbage igen. Men dersom vi havde haft Skier, som udi Norge brugelig er, og Folk, som derpaa havde kunne løbe,
var det vel muligt, at man havde kommet så langt, at man havde truffet Folk. Ellers er det umuligt, at man på de steder kan komme frem om Vinteren."
Heller ikke denne gang havde han set noget til de indfødte, men turen havde påvist den mangel på ski, der ved siden af mangel på skindtøj snart skulle vise sig at være den fejl i hans udrustning, som fik de alvorligste følger. Så indtraf der en lille begivenhed, som tilkendegav, at de indfødte, Jens Munk søgte efter, ikke kunne være langt borte: "Den 14. novemdris om Natten kom der en stor, sort Hund til skibet på Isen. Da blev en af Folket, som gik Vagt, hannem va´r og vidste ikke andet, end det var en sort ræv, hvorfor han straks skød hannem og kom saa med hannem

slæbendes, ind udi Kahytten med stor Glæde, menendes han havde en stor Bytte bekommet. Men om Morgenen vi saa os fore, var det en stor Hund, og uden Tvivl var han afrettet på Dyr at fange, thi han havde været bunden om Næsen med smalle Liner, saa Haarene vare der afgangne, og var han kløftet udi højre Øre, og kanske hans Ejermand havde ikke gærne mistet ham. Jeg havde gærne selv set, at jeg kunde have faaet hannem levendes fattet. Da vilde jeg straks have gjort en Løbekræmmer af hannem og ladet hannem gaa hjem igen, did som han var kommen fra, med Kramvarer". Når danskerne ikke havde held til at komme i forbindelse med de indfødte, var det da heller ikke, fordi der ingen var. Egnen besøgtes allerede dengang af både eskimoer og indianer, de krigeriske folk af Chrpewyan og Cree-stammen holdt til i netop dette nabolag, og det er givet, at de fra skjult hold har iagttaget danskernes færden omkring de store skibe, som synede milevidt i landskabet. De har blot ikke vovet at komme nærmere. Det skulle siden blive anderledes.
Vinteren var imidlertid nu blevet så streng, at Munk måtte opgive yderligere eftersøgninger. I stedet kastede han sig over andre felter,
foretog observationer af forholdet mellem springfloden og månens stilling, anstillede målinger af isens tykkelse, undersøgte isdriften, opstillede teorier om dannelsen af isbjerge, baseret på iagttagelser, han havde gjort i Davis strædet, og da der den 10. december opstod måneformørkelse, fik han for alvor travlt med sin jakobsstav, vel vidende at en nøjagtig måling af eklipsen senere kunne danne grundlag for en beregning af den længdegrad, de befandt sig på. Munk fandt, at "Klokken halvgaaen otte, der den første Formørkelse begyndte, var Maanen 15½ Grad over min Østhorisont, men den Tid Formørkelsen fik Ende var Månen 47 Grader over min Sydhorisont, og der var Klokken 10". Det siger sig selv, at han med de primitive instrumenter, der stod til hans rådighed og uden at være i besiddelse af et ur, som gik nøjagtigt, ikke havde mulighed for
at gennemføre de vanskelige observationer med den fornødne præcision, og en beregning foretaget på basis af hans angivelser giver da også en længde, som ligger betydeligt vestligere en hans faktiske position. Men han skød udelukkende skylden for det usikre resultat på sig selv: "Dette er min korte og enfoldige Beskrivelse om den foreskrevne Formørkelse, som jeg på foreskrevne Sted haver set og observeret, forhaabendes at den gunstige Læser, som derpaa haver Forstand, jo tager alting med mig i den bedste Mening, om jeg endskønt ikke saa lige haver beskrevet hver Circumstantie, som det sig burde." Selvsikker blev den mand aldrig.
Mens kaptajnen gjorde sig hæderlige anstrengelser i rollen som videnskabsmand, fik folkene tiden til at gå med at fælde træer, brænde trækul og drive jagt. De mange mennesker havde sat præg på det øde landskab. Alle vegne sås de som sorte prikke i sneen, mellem "Enhiørningen" og højen inde på land havde de nedtrampet en bred sti, der dagen igennem var livligt befærdet af folk, som gik frem og tilbage med deres redskaber på skulderen eller kom trækkende med slæder med brænde og trækul. Inde fra land lød i regelmæssige rytmer de klangfulde hus fra skovøkserne, nu og da iblandet et pludseligt musketskud fra jægerne længere borte.
Efteråret igennem gav jagten godt udbytte. Folkene opsporede dyrevekslerne og stillede fælder op eller byggede små skjulesteder i skoven, lagde lokkemad ud og stillede sig på lur efter vildtet, og

næsten daglig kunne de komme hjem med friske ryper, sneharer, korsræve og sobler som et velkomment tilskud til kokkens evige saltmad. Var der overskud, blev det hængt op i riggen og sparet sammen til festlige lejligheder. jens Munk havde i sine unge år selv kendt det sure liv på batteridækket og vidste hvilken betydning det havde at skabe afveksling i folkenes daglige tilværelse.
De måtte holdes beskæftiget fra morgen til aften, men også med mellemrum have mulighed for at slå sig løs og tænke på noget andet. Hver søndag blev markeret med en gudstjeneste, nogle fromme ord af hr. Rasmus og en ekstra ration brændevin, og da det den 10. november blev mortensaften, greb han taknemmelig anledningen til at holde fest om bord: "Folket havde skudt nogle Ryper, med hvilke vi udi Steden for Sankt Martins Gaas os maatte behjælpe. Og jeg lod jeg give Folkene udi hver Skyttel en Potte spansk Vin over det, som dennem ellers daglig var forordineret, hvormed det ganske Skibsfolk var vel tilfreds, derhos og lystige og glade, og af Skibsøllet gaves dennem saa meget, dennem lystede". Kridtpiberne kom frem, Erik Hansen fortalte historier på fynsk, sangen og latteren buldrede under dæksplankerne, og et par skibsdrenge fornemmede nok, at "Enhiørningen" pludselig begyndte at hæve og sænke sig faretruende, som om isen havde sluppet hende og sendt hende ud på det åbne hav. Kaptajnen gik rundt og slog sig ned snart i den ene kreds, snart den anden, alle måtte få det indtryk, at han følte sig hjemme iblandt dem, ingen anede, at han midt i den højeste morskab vedblev med at bekymre sig om dem, hvorvidt alting nu også var gjort å godt som muligt. Han vidste at "Enhiørningens" øl havde været frosset i tønderne, og han havde derfor bedt om at få det sydet om efter optøningen. Men han vidste også, at det meste af det øl folkene nu sad og hældte i sig, kun var blevet optøet, ikke sydet om. "Men dog lod jeg dennem her udi deres egen Vilje, fordi den jævne Mand er dog saa til Sinds, at den Del hannem mest forbydes, snige han sig dog til at gøre tvært imod og ikke anser, hvad heller det kan være hannem enten gavnligt eller skadeligt".
Indtil nu var overvintringen forløbet langt bedre end ventet. Begge skibe var i sikkerhed og ville let kunne bringes flot, når foråret vendte tilbage, jagten gav godt med føde, det skortede ikke på brænde i skoven, og stemningen blandt folkene var præget af munterhed og godt humør. Dog mærkedes det, at vinteren strammede sit tage om Nova Dania og dets lille befolkning på 64 mennesker. De fik nogle dage med snestorm fra nordvest, alt udendørs arbejde måtte indstilles. luften var så tyk af piftende iskrystaller, at man ikke kunne se en alen for sig. Da stormen stilnede af, og det blev klart vejr igen, sank temperaturen til en kulde, ingen om bord havde troet mulig. Selv vildtet syntes fortrængt fra de kendte veksler, men det værste var, at jægerne i mangel på skindtøj ikke kunne udholde kulden længere tid ad gangen, ligesom de i mangel på ski efterhånden måtte opgive at røgte deres fælder endsige nå frem til de fjernere liggende glughuse i skoven.
I denne situation indtraf der en begivenhed, som mere end noget andet gav Munk bekymringer for fremtiden. Den 21. november, kun en halv snes dage efter den store fest mortensaften, døde den ene af bådsmændene på "Enhiørningen". Skibstømreren lavede en kiste og et trækors til den døde, der blev begravet inde på højen. Begivenheden vakte sorg, men ingen bestyrtelse, når alt kom til

alt, havde man også i Karmsund og Haresund måtte sige farvel til en bådsmand, det var den slags, der hændte overalt. Kun Jens Munk kredsede i sine tanker om årsagen til dette dødsfald, der indtraf nøjagtig seks måneder efter deres afrejse, men foretrak af hensyn til stemningen om bord at holde sine bange anelser for sig selv. Man måtte se tiden an. Måske var bådsmanden død kun et isoleret tilfælde, og der var ingen grund til frygt.
Dagen efter begravelse sank temperaturen igen. "Den 27. Novembris var det saa skarp en Frost, at alle Glasflasker, vi havde ombord, frøse udi Stykker" Den 3. december målte Jens Munk isens tykkelse i midten af fjorden, hvor tidevandsstrømmen var stærkest, til syn sjællandske kvarter eller over en meter. da han ved solnedgang begav sig hjemad, stod hele vesthorisonten i flammer bag "Enhiørningens" overisede rig, rødere og rødere lyste frosthimlen over den hvide jord, næsten en time gik hen, før mørket indfandt sig med blafrende nordlys og en kulde, der syntes at fryse selv stjernerne fast på himmelbuen. Ude i fjorden hylede Minotauros og snedriverne lå med skarpe rygge som hvide delfiner om "Enhiørningens" atævn. Men delfinerne var stivnet midt i deres spring, de var ikke levende, ingenting var levende her, og det var, som om naturkræfterne derfor kunne udfolde sig med større pragt og frihed end noget andet sted, flammer og kulde i et begreb, og mennesket kun en kortvarig misforståelse. En uge senere døde bartskæreren fra "Lamprenen", David Volske.

Enhjørningen2 og "Lamprenen" i Munkehavn.
Ën sammenligning med det moderne kort side 301 viser at fjordkystens konturer er

nogenlunde korekte, ligesom fremstillingen af mandskabets arbejde med at fælde træer, svie kul og jage isbjørne og rensdyr nøje følger skildringen i dagbogen. Skibene ligger grovt sagt på det rigtige sted, men de er alt for store til det omgivende landskab, og det er igen den traditionelle fremstillingsform. Løvtræerne passer dårligt med stedet virkelige bevoksning af nåletræer, og de de to sælsomme bygninger svare hverken i udseende, anbringelse eller indretning med vinduer og skorstene til de faktiske forhold.
Bortset fra et par glughuse i skove, der benyttedes af jægerne, opførte Munk i det højeste et træskur eller to, og de lå inde på højen i land, som her er skjult bag skibene

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Alenste Gud side 1 * Vintervej side 20 * Munkhavn side 44 * Dagen længes side 57 * Det store kapløb side 64 * Kaptainen og Kongen side 81

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Da Bartskæren David Volske døde den 12. december, var det så koldt i Munkehavn, at ingen kunne forlade skibet og få ham i jorden, først to dage senere kunne begravelsen finde sted. På ny lavede skibstømreren en kiste og et trækors, på ny gik den lille klynge skråt over isen fra "Enhiørningen" og ind til højen i land, på ny læste hr. Rasmus en bøn. Men højtideligheden blev kortvarig, og de sidste salmevers måtte stryges. "Det var saa haard en Kuld" skriver Munk "at der frøs Vabler på Næserne og Kinderne paa mange af Folket, hvor de med det bare Ansigt komme imod Vinden".
Det var den 14. december, om ti dage var det juleaften. De fleste af mændene havde følt uhyggen ved dette andet dødsfald, der indtraf så hastigt efter det første, og Munk greb den forestående højtid som en kærkommen anledning til at lede deres tanker i en anden retning. Han fik gang i juleforberedelserne, batteridækket blev gjort ryddeligt, og da det den 20. december blev mildt og stille solskinsvejr, sendte han alle mand i land, "en Part af Folket var efter Ved og brændte Kul, en part var på Skytteri, for at vi kunne have noget fersk til de tilkommendes Julehelligdage." Det blev en herlig dag, atter lød økseklangen inde fra land afbrudt af fjernere musketskud, atter slæbtes den ene slæde med brænde efter den anden ud over isen og da solen gik ned kom jægerne hjem med "en hel Hob Ryper og en Hare". Dagene forløb med travlhed og højt humør. da man først var kommet i gang, var der ingen grænser for folkenes opfindsomhed og energi, om det så var øllet, der havde været frosset , var der nu ingen vanskeligheder med at få mændene til at slæbe de tunge

tønder op fra lasten og syde indholdet om. Ved arbejdets afslutning benyttede Munk lejligheden til at anstille et af sine eksperimenter: "Jeg lod fylde en Rostocker Tønde med Vand, og om Morgenender de løste alle Baandene af Tønden, var den ganske bundfrossen og var altsammen Is." Inden man fik set sig om, var det den fireogtyvende. Officererne unaturligt vennesæle, kokken komplet utilnærmelig, kældersvenden et sammenbrud nær og bådsmændene febrilske og opslugte. Lige tid til at få raget sig og blive vasket bag ørerne, hale en renere busseronne op af køjesækken og klippe sidemanden i nakken. Men så var det slut, branden langs vesthorisonten glødede ud, stjernerne frøs fast til himlen, månen skinnede på hvide delfiner foran stævnen. Der hørtes ingen kirkeklokker, end ikke det svageste vindpust i skibets takkelage, det var, som om kulden havde bragt hele kloden til tavshed, da hr. Rasmus ene mand rejste sig og med sin brændevinsrøst læste om de dage, da Qvirinius var landshøvding, og alverden skulle skrives i mandtal. Så lukkede præsten bogen, og det var juleaften i Munkehavn.
En rose så jeg skyde op af den frosne jord, midt i den kolde vinter. Salmen lød lidt anderledes i 1619, men melodien var den samme. Tonerne kaldte erindringen om så mange juleaftener hjemme frem i de uforberedte søfolk og blandede sig med deres frygt for fremtiden. "Efter Prædikenen ofrede vi Præsten efter gammel Viis, hver efter sin Evne, og endskønt Pengene vare ikke mange iblandt Folket, saa gave de dog, hvad de havde. En Part gave hvide Ræveskind, som Præsten fik til at fore en Kjortel med, men hannem blev derefter ikke så langt Liv fristet, at han kunde slide" skriver Jens Munk.
Gudstjenesten var forbi. Havde det nu og da knebet lidt for
en og anden blandt mændene, så har en ærlig gråd dog det gode ved sig, at den styrker appetitten, og nu kom kældersvenden frem med duftende haresteg omgivet af lækre ryper, ja kaptajnen selv gik rundt og sørgede for, at der blev skænket op i tinkrusene. "Jeg gav Folket Vin og stærkt Øl, saa de finge en halv Rus og var smukt lystige, og den ene fortørnede ikke den anden med er Ord" skrive han i dagbogen. Så kortfatte han udtrykker sig, genlyder ordene dog af den hengivenhed, han nærede for sit mandskab. Her havde han nu igen dem alle for sig, som de sad med korslagte ben på batteridækket og mæskede sig med gode sager. Iver Alsing og Jens Borringholm, Christoffer Opslø og Rasmus Clemmensen. brødrene Jens og Laurids Helsing. Snakken og latteren gav genlyd i rummet, hvor er ikke var ståhøjde, mellem fade og krus stod de mange vokslys og brændte alle sammen i de samme skæve vinkel, der markerede den lille slagside "Enhiørningen" havde fået, da isen sidste gang forrykkede skibet i dokken. For bedre at fordele varmen i rummet havde Munk fået nogle fire fod lange ballastjern varmet rødglødende i ovnen og med jerntænger slæbt ud på et underlag af store sten, hvorfra det røde jern nu udbredte en gloende hede, der kunne holde sig i lang tid. Det rolige skær belyste mændenes ansigter. Anders Sodens og Oluf Boye, Christen Gregersen og Povel Pedersen, Morten Nielsen og Ismael Abrahamsen. Kulde og snestorme, frygt og vemod var druknet i det stærke øl, og nu sad de her, nyvaskede og blussende, med deres store kroppe, tunge håndled, tykke læber og blå øjne, mætte og godmodige, opfyldt af velvilje for hinanden, hyggende sig i julestemning, glemsel og snak om noget andet, – danskere.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Hvor forskellige var de ikke fra de små sydlændinge, som havde omgivet Jens Munk i de nu så fjerne ungdomsår, da han sidste gang holdt jul i den nye verden? Sene og enfoldige, hvor de andre havde været hurtige og beregnende, opvokset under et hårdt klimas evindelige krav til udholdende, hvor de andre uden videre havde fået et paradis forærende, men måske netop af den grund med en tilbøjelighed til at vende de hårde realiteter ryggen, hvor de andre var kølige og vurderende, kendere af virkeligheden. De fortørnede ikke hinanden med et ord, nej disse stærke, seje sømænd, de var samtidig så bløde og eftergivende, deres vittigheder var lune som venlige dask af en bjørneflab, aldrig sårende, aldrig med en hånlig eller spottende undertone, de besad drømmenes overskud af godmodighed og forståelse, hele denne julerigdom af gode viljer, der altid sejlede under dansk flag. Herre Jesus, verden er grum nok uden os, lad os derfor være gode mod hinanden. lad os ikke være onde ligesom virkeligheden, ikke se den bitre sandhed i øjnene, men blive ved med at håbe det bedste, så ordner alting sig nok af sig selv, det er en gammel visdom, den ligger os i sjælens dyb, som den ligger på ølkrusets bund.
Fadene blev tomme og lysne brændte ned, kun den glødende jernbarre kastede endnu et døende skær over ansigterne. Anders Stavanger og Laurids Hansen, Oluf Sundmør og Thor Tønsberg, Peder Amundsen og Halvord Brønnie, og de tre rolige skibsbyggere med deres kridtpiber, Svend Arvedsen, Jens Jørgensen og Peder Nyborg. Engang havde deres skygger dannet en levende freske på bagvæggen hjemme i Skriverstuen på Bremerholm, nu tegnede de sig som store, uformelige skikkelser oppe på skibssiden, hvor rummets fortætningsvand havde afsat et tommetykt lag is.
De lignede sorte dæmoner, der bøjede sig ned over deres
ofre, som intetanende sad og snakkede videre. Den dag på Bremerholm havde en af mændene forsorent erklæret, at de til næste vinter ville være i Kina. De havde håbet det bedste, men alting havde ikke ordnet sig af sig selv, og nu sad de her, låst fast af isen i Munkehavn. Som på mortensaften gik kaptajnen rundt fra
gruppe til gruppe, og som dengang sørgede han for at holde sine bekymringer for sig selv. Men hvor langt alvorligere var de ikke blevet i mellemtiden? Siden den sidste fest var en bådsmand og en bartskærer blevet begravet inde på land. Der havde været to kister og to trækors. Der havde været to døde. Med der havde kun været en årsag. Jens Munk gjorde sig ingen illusioner. Både bådsmanden og bartskæreren var omkommet af skørbug.
Kaptajnen vidste fra sit lange liv på søen, at når først skørbugen havde fået et offer, var den sjældent længe om at kræve et nyt. Den
var som en blind passager, der uset af alle listede sig ombord ved afrejsen for først at komme til syne, når skibet var så langt ude i rum sø, at ingen kunne blive den kvit. Var det øjeblik ikke allerede kommet på "Enhiørningen"? Hans næstkommanderende, velbyrdige Movritz Stygge, havde længe klaget sig over træthed, Jan Olluffsen havde været sengeliggende siden begyndelsen af november, det gik stadig tilbage med Hans Brok, Povel Pedersen var syge, fire andre bådsmænd lå syge, ja, om det så var kokken, var han ude af stand til at sætte sine løse tænder i den lækre haresteg, han havde tilberedt for de andre. To døde og ni syge. Hvorledes forhindre, at de sidste fik

den samme skæbne som de første? Hvorledes forhindre at også resten af mandskabet blev angrebet? Ved
i september havde han reddet besætningen på "Lamprenen" ved at give de syge multebær, tyttebær og revling inde fra land, men selv om frosten måske havde bevare bærerne, lå sneen nu så alen højt overalt, at det var en håbløs opgave at grave sig ned til dem. Alting afhang af vejret. De havde allerede haft flere dage med så hård kulde og snestorm, at ingen kunne forlade skibet, og nu skulle de igennem januar og februar. Hvis kulden tog til, måtte man forudse den dag, da deres brændsel var opbrugt, og jægerne i mangel på skindtøj og ski ikke kunne hjemføre nye forsyninger af frisk kød, så at alle om bord, syge og raske, måtte nøjes med den fordærvelige saltmad.
For at holde sygdommen på afstand var det vigtig, at folkene
var beskæftigede og kunne røre sig. Men hvorledes skaffe dem arbejde? 60 mænd spærret inde måned efter måned på dette batteridæk, hvis ingen kunne stå oprejst, uden brændsel og fødemidler, uden andet at bestille end at.., nej kaptajnen turde ikke tænke tanken til ende.
Juleaften var ved at være forbi. Mændene rykkede sammen for at udnytte den sidste varme i jernbarren, dæmoner viksede på skibssiden bag dem. Festen havde været vellykket, det havde ikke været svært at lede tankerne i en anden retning, endnu engang var virkelighed jaget på flugt.
Men krønikeren, der skildre denne aften og iagttager Jens Munk. ligesom Jens Munk iagttog sir mandskab, må spørge sig selv, om der, når det kom til stykket, var nogen større forskel på kaptajnen og hans folk? Havde han ikke også været en drømmer? Havde han nogen sinde kunne slå sig ned i virkeligheden og lade sig nøje med det forhåndenværende? Han havde været en skifting og ville være adelig. Han havde arvet en sølvkande og drømt om en herregård. Han havde fablet om at blive hvalfanger og opdagelsesrejsende og til sidste kastet sig ud i et kapløb rundt om hele jordkloden, der med alle dens storme og isbjerge ikke var nær så virkelig som hans drøm. Kongen havde støttet ham, for heller ikke Christian den Fjerde anerkendte virkelighedens højhedsret. Også han havde arvet en sølvkande og ønsket sig en herregård, sølvkanden var den danske krone og herregården den vide verden. Han sendte sine skibe ud for at kolonisere østen og vesten, og snart går han selv i spidsen for en hær ned i syden.
Ned i Trediveårskrigen. Få år senere kan han gøre regnskabet op. Han vinder ikke den vide verden. Han mister fem danske provinser. Hans krone må pantsættes i Hamborg. Nu marcherer virkeligheden hurtigt. Freden i Brømsebro. Freden i Roskilde. Freden i Kiel. Freden i Wien. Resultater af en forkert politik ja, men hvor ofte blev den ikke ført af mennesker, der vendte ryggen til de faktiske forhold? Det er, som om den hang til virkelighedsflugt, der måske oprindelig kun var et udslag af hårde levevilkår, gang på gang fører til begivenheder, som forstærker den tilbøjelighed i folkekarakteren, der var deres årsag. Det er cirklen uden ende, for hvert nederlag bliver virkeligheden mindre acceptabel og drømmen mere tillokkende med nye indrømmelser til følge, der udvikler sig et nederlagskompleks, som finder udtryk snart i en selvglad beskedenheds inkompetente fablen om langt højere bjerge, snart i en tossegod imødekommenheds lallen med på Wonderful Copenhagen. Danmark synker hurtigt, men danskerne synker hurtigere.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Vekselereren i Hamborg kan gnide sig i hænderne.
Disse grønne øer, hvor solen skinner over mark og kær, de ville ikke besættes, men de vil gerne pantsættes. Efter drømmerne kom kræmmerne, smilet gennem tårer blev til grinet mellem dårer. Siger krønikeren.
Juleaften i Munkehavn var til ende, men kaptajnen lod de følgende dage mændene fortsætte højtiden med gudstjenester og fest. "Udi alle Helligdagene var det temmelig mildt vejr, op på det at Tiden skulde ikke flade os for meget lang, øvede Folket sig udi adskillige Spil, og hvem som mest Tidkort kunde optænke, han var bedst antage, så at Folket havde da allehaande Optøger og Tidsfordriv, og i så Maade fordreve vi de hellige Dage med den Lystighed, som da paa Færde var". Det var lykkedes Munk endnu engang at sætte humør i sit mandskab, men til sidst ,måtte festerne slutte, hverdagen og virkeligheden kom tilbage i Munkehavn, på Det Indiske Ocean og i Hafnia Metropolis Celeberrima vendte historiens timeglas, og det blev Anno Domini 1620.

Dagene Længes
Den 1. Januarii. På Nytårsdag var det en forskrækkelig skarp
Frost, og lod jeg da give Folket et Par Potter Vin udi hver Skyttel over deres daglige Ordinants, at de kunne gøre sig lystige med. Og det var det samme Dag ganske klar Solskin, og altid kom den

Alenste Gud side 1 * Vintervej side 20 * Munkhavn side 44 * Dagen længes side 57 * Det store kapløb side 64 * Kaptainen og Kongen side 81

stærkeste Frost af Nordvest. Udi disse Dage havde vi den skarpeste Frost, som havde været den ganske Vinter, og samtidig gruelig Frost tvingde os da allermest.
De 8. Januarii og alle forløbne Dage varede den skrækkelig haarde Frost, og var det Nordvest-Vejr og klart Solskin. Samme Dag blev en af mine Baadsmænd død.
Den 9. Januarii begyndte Folket igen at fange nogle Ræve og Sobler.
Den 10. Januarii ginge Præsten Hr. Rasmus Jensen og Bardskæren Mester Kasper Kaspersen til sengs, efter de nogen Tid lang tilforn havde gaaet hel syge, og derefter dagligdags begyndtes heftig Sygdom iblandt Folket, som jo mer og mer tog Overhaand. Og samme Dag døde min bedste Kok.
Den 18. Januarii. Alle disse Dage var det saa mildt Vejrlig, som det nogen tid saa til Aars kunde være udi Danmark. Desimidlertid var alt Folket, som var med Helbrede, udi Skoven enhver paa sin Bestilling og i Synderlighed på Skytteri, at de kunde skyde nogle Ryper til de syge.
Den 21. Januarii. Var det skønt, klart Vejr of Solskin, og fandtes da hos os tretten Personer, som med Sygdom vare betagne. Og da, saa vel som ofte tilforne, tilspurgte jeg Bardskæren, forskrevne Mester Kasper Kaspersen, som på den Tid laa dødssyg, om han vidste nogen god remedium, som kunne findes udi hans Kiste, og som kunde komme Folket saa vel som hannem selv til Lægedom og Hjælp, og begærede, han vilde mig det aabenbare. Dertil svarede han, at han havde allerede brugt saa mange remediis, som han med sig havde og saa vidt han mest kunde og hannem tilraadeligst at være, og dersom Gud ikke vilde hjælpe, kunde han slet ingen anden Middel som til Redning var behjælpelig, bruge.
Den 23. Januarii døde min ene Styrmand ved Navn Hans Brok, som henved fem Maaneders Tid havde gaaet og ligget syg. Samme Dag, var det smukt Vejr, og dejligt Solskin. Da sad Præsten over Ende udi sin Køje og for Folket gjorde Prædiken, hvilken Prædiken var og den sidste, han gjorde her i verden.
Den 25. Januarii. Der lod jeg forskrevne min Styrmands, Hans Broks Lig begrave, da lod jeg skude tvende Falkonetter af, hvilket var den
sidste Ære, jeg på den Tid hannem bevise kunde. Tappen af bægge Falkonetter, og den som gav Fyr, havde meget nær mistet bægge sine Ben, saa meget skør var Jernet af den meget skarpe og strænge Frost.
Den 27. Januarii døde Jens Helsing Baadsmand. Samme dag gik min Løjtnant, velbyrdige Movritz Stygge helt til Sengs, efter at han nogen Tid tilforne med Svaghed var betagen. Samme Dag havde Folket set spor af fem Rensdyr, hvilket vare forjagede af en Ulv, hvis Spor man og kunde se, hvorfor jeg sendte en Parti Folk efter samme Dyr og Ulv, udi mening nogle af dennem at skulle bekomme. Men formedelst et stort Snefog, som Folket paakom, kunne de ikke længere spore forskrevne Dyr efter, thi vendte de tilbage igen og finge intet.
Den 2. Februarii var det stærk Frost. Da bekom Folket, som var udi Land, tvende Ryper, som til de syge var kærkomne.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Den 5. Februarii døde en Baadsmand ved Navn Laurids Bergen. Samme Dag sendte jeg atter Bud til Bardskæren, forskrevne Mester Kasper Kaspersen med alvorlig Formaning, om han vidste nogen remedia og gode Raad, at han da for Guds Skyld vilde gøre sin største Flid, eller efterdi han selv var meget syg og svag, han da vilde lade mig vide, hvad Middel og Remedie jeg udi nogen Maader til Folket kunde bruge, hvortil han svarede nu som tilforne, at dersom Gud ikke vilde hjælpe, kunde han aldeles ingen Raad eller Hjælp betee.
Den 6. Februarii gik jeg med tre af Folkene ud til det Gab, som vi komme ind af, at bese hvorledes det havde sig med Isen i Søen, dog kunde vi paa denne Tid ikke se aaben Vand og komme saa om Aftenen igen tilbage til Skibet.
Den 10. Februarii. Udi i disse dage var det temmeligt mildt Vejr, men der var megen sygdom og Svaghed iblandt Folket. Samme Dag døde der tvende af Folket, som udi langsommelig Tid havde ligget på deres Sotteseng.
Den 12. Februarii finge vi tvende Ryper, som til de syge vare os meget kærkomne.
Den 13. Februarii ordinered jeg til hver Person hvert Maaltid om Dagen en Pægl Vin og om Morgenen et helt Maal Brændevin ud over den ordinarie Deputation, som tilsat var.
Den 16. Februarii. Alle disse Dage var der intet andet end sygdom og Skrøbelighed, og hver Dag forøgtes de syges Tal ideligen, saa at paa denne Dag vare ikke flere end karske syv karske Mennesker, som kunde hente Ved og Vand og gøre hvad Arbejd, som faldt inden Skibs Borde. Samme Dag døde en Baadsmand, som paa den ganske Rejse havde ligget syg, og udi ret Sandhed at sige, saa omflædig som et uskikkeligt Bæst.
Den 17. Februarii døde der en af mine Folk ved Navn Rasmus Københavns, og var der da allerede bortdøde af Folket tyve Personer. Samme Dag bekomme vi en Hare, som var os meget velkommen.
Den 20. Februarii om Aftenen døde Præsten forskrevne Hr. Rasmus
Jensen som da havde gaaet og ligget syg udi lang Tid.
Den 25. Februarii. Udi alle disse Dage er intet synderligt udrettet, andet end Løjtnantens Dreng ved Navn Claus, som længe havde ligget syg, blev død. Udi denne Nat er Kedelbunden frossen i Stykker udi en Kedel, som blev brugt til at smælte Vand udi om Dagen, fordi at derudi var om Aftenen tilforn en Slump Vand forglemt.
Den 29. Februarii, var det så stærk Frost, at ingen kunde komme udi Land for Vand eller Ved at hente, men Kokken maatte den Dag tage til Brændsel hvad han kunde faa. Dog imod Aften fik jeg en Mand i Land at hente Ved. Og maatte jeg samme Dag selv tage Vare paa Kabyssen, ellers havde vi intet fanget den Dag til Føde, thi min Dreng var og vorden syg og helt gaaet til Sengs.
Den 1. Martii døde Jens Borringholm og Hans Skudenes, og efter Sygdommen havde nu taget Overhaand, saa at alt Folket mestendel laa syg, da havde vi stor Besværlighed, førend vi kunde faa de døde begraven.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Den 4. Martii var det mildt Vejr. Den Dag finge vi fem Ryper udi Marken, hvilken vare os saare kærkomne. Dennem lod jeg kog med Suppe og lod det iblandt de syge uddele. Dog kunde de af Kødet intet fortære, formedelst deres Munde vare inden udi af Skørbug fordærvede.
Den 8. Martii døde Oluf Boye, som havde ligget syg på ni Ugers Tid, og hans Lig straks begravet.
Den 11. martii gik Solen udi Vædderen, og var da æquinoctium vernum, Foraars Jævndøgn, Dag og Nat lige lange, og gik Solen op paa de steder udi Ostsydost og gik under udi Vestnordvest ved syv Klokkeslet om Aftenen, men var dog ej mere end seks Klokkeslet formedelst Variationen. Samme Dag var det smukt, mildt Vejr, da lod jeg kaste al Sneen af Overdækket på Skibet og lod gøre smuk rent. Jeg havde paa den Tid ikke mange Valgs, som kunde arbejde.
Den 21. Martii. Alle disse Dage var vejret til og fra, undertiden god og skær og undertiden haard og stræng, saa man derom intet synderligt kan tegne. Men hvad Folket var belangendes, da laa de mestedel alle syge (desværre), saa at det var stor Jammer og Bedrøvelse enten at se eller høre dennem. Samme dag døde Bartskæren, forskrevne Mester Kasper Kaspersen, og
Povel Pedersen, som havde ligget syge meste siden Jul. Nu og fremover grassered Sygdommen jo heftiger Dag efter anden, saa at vi, som vare til overs, lidede stor Mødsommelighed, førend vi kunde de døde til Jorden bestedige.
Den 24. Martii. Alle disse Dage var smukt, mildt Vejr og ingen Frost, saa vi havde nu en god Forhaabning, at efter denne Dag skulde
vorde godt Vejr. Det var og en af Folkene udi Land, som krøb op paa en høje Klippe og saa da aaben vand uden for Gabet, hvilket gav os god Fortrøstning.
Den 25. Martii døde Skipper Jan Olluffsen, som havde ligget syg udi 19 Uger. Samme Dag var det vakkert Vejr, saa jeg da selv var i Land og ledte op under den nys afgangne Sne Tyttebær, som de kaldes udi Norge, som stode saa friske, hvor Sneen var afgaaen, som det havde været om Høstens Tid. Dog skulde man tage Vare på dennem straks at afplukke, thi ellers de straks visnede.
Den 26. Martii var det smukt Vejr, da var jeg ud i Land og samlede en hel hob Bær, som jeg iblandt Folket uddelte, hvilket vare dennem
meget kærkommen og bekom dennem ikke ilde.
Den 27. Martii saa jeg Bardskærens Kiste over, og hvad derudi var, thi efterdi jeg havde nu ingen Bardskær, maatte jeg selv gøre mit bedte. Men det ar en stor Forsømmelse, og Forseelse, at der ikke fandtes en liden Forregnelse af medicis given, hvortil slige medicamenta vare tjenlige, og hvorledes de skulde bruges. Jeg ved visseligen, og tør end sætte mit Liv til derpaa, at der fandtes mangehaande Species udi forskrevne Bardskærkiste, som den Bardskær, jeg havde, ikke kendte. End mindre vidste han, hvortil eller hvorledes de skulde bruges. Thi alle Navnene var skrevne på Latin, af hvilket han udi sit levendes Liv havde ikke meget forglemt, men naar han nogen Flaske eller Buddike udi sit Levendes Liv skulde bese, maatte Præsten for hannem læse Opskriften derpaa.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Den 29. Martii. Alle disse Dage var det temmeligt mildt Vejr, og døde samme Dag Ismael Abrahamsen og Christen Gregersen, hvis døde Legemer bleve og samme Dag begravne efter den Lejlighed og Ævne, der da forhaanden var.
Den 30. Martii var det skarp Frost. Samme Dag døde Svend Arvedsen, Tømmermand. Paa denne Tid gik min største Bedrøvelse og Elendighed an, og var jeg da ligesom en vild og forladt Fugl. Jeg maatte nu selv løbe omkring udi Skibet at give de syge at drikke og koge Drikke til dennem og skaffe dennem hvad jeg kunde tænke dennem gavnligt at være, hvilket jeg ikke var vant til og hade derpaa en føje Forstand.
Den 31. Martii døde min anden Styrmand Johan Petersen, som havde ligget syg udi lang Tid.
Den 1. Aprilis døde min salig Brodersøn Erik Munk. Og komme
Johan Petersens og hans døde Legemer bægge tilsammen udi en Grav.
Den 3. Aprilis var det en skrækkelig skarp Frost, saa at ingen af os kunde blotte sig for Kuld. Jeg havde ej heller nogen at kommandere over, fordi de laa nu alle under Guds Haand, saa her var stor Elendighed og Bedrøvelse forhaanden. Samme Dag døde Iver Alsing.
Den 4. Aprilis var det saa strængt og haardt Vejr, at det var ganske umuligt at nogen kunde komme udi Land at grave en Grav til de dødes Lig, som da vare udi Skibet.
Den 5 Aprilis døde Christoffer Opslø og Rasmus Clemmensen, min Arkelimester og hans Mat. Samme Dag ad Aften døde min Højbaadsmand ved Navn Lauritz Hansen. Og var der nu saa ringe Mandtal paa sunde Folk, at vi næppeligen vare mægtige de dødes Lig at begrave.
Den 8. Aprilis døde William Gordon, min ypperste Styrmand, som længe havde gaaet og ligget krank. Samme Dag ad Aften døde Anders Sodens, og blev hans og forskreven William Gordons Lig bægge tilsammen udi en Grav begravne hvilket vi som da igen levede, med stor Nød kunde afstedkomme formedelst den jammerlig Svaghed, som var iblandt os. Der var end ikke nogen ved den Førlighed og Styrke, at de kunde gaa udi Skoven og Brændsel at hente, hvorudover vi udi disse Dage maatte opsøge udi Skibet alt saa meget Brændsel, der fandtes, og det det var opbrændt, da nødtes vi til at tage vores Sluppe til brænde.
Den 10. Aprilis døde ærlig og velbyrdige Mand Movritz Stygge, min Løjtnant, som havde længe ligget syg. Og tog jeg af mine egne Linklæder og svøbte hans Lig udi det bedste, jeg kunde. Og var det med stor Nød, at jeg kunde faa en Ligkiste gjort til hannem.
Den 12. Aprilis var det smuk Solskin med nogen Regn, da havde det paa den Landsort ikke regnet udi syv Maaneder. Samme Dag førte vi Løjtnantens Lig paa Landet og blev efter den Lejlighed, som da forhaaden var, vel til Jorde bestediget.
Den 13. Aprilis var jeg i Bad udi en Vinpibe, som jeg dertil lade berede og brugte dertil alle de Slags Urter, som vi funde udi Bardskærkisten og tjenlig være kunde. Derefter vare ogsaa mine Folk udi Bad, saa mange af dennem som noget kunde røre sig og ikke vare for meget svage, hvilket Bad bekom os saare vel. Gud ske Lov, og mig selv udi Synderlighed.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Den 14. Aprilis var det skarp Frost, og samme Dag var jeg
ikke uden selv femte, som kunde taale at sidde over Ende og da høre Langfredags
Prædiken.
Den 16. Aprilis indfaldt Paaskedag. Da døde Anders Oroust og
Jens Bødker, som havde længe ligget syge, og efterdi det da var noget temmelig mildt Vejr, fik jeg Deres Lig begraven. Samme Dag gjorde jeg min Skibmand til Skipper, endog han var syg, paa det at han dog skulde hjælpe mig noget, saa meget hans Styrke formaaede. Thi jeg var da slev ganske elendig og af den ganske Verden aldeles forladt, som jeg giver hver at betænke. Om natten derefter døde Hans Bendtsen.
Den 17. Aprilis døde min Dreng Oluf Andersen, som udi syv Aars Tid havde tjent mig troligen og vel.
Den 19. Aprilis døde Peder Amundsen, som længe havde ligget syg og var slet bortvisnet.
Den 20. Aprilis var det dejlig Solskin, hvorfore en Part afde syge krøb op af deres Køje, at de kunde varme sig imod Solen. Men fordi de vare saa meget kraftteløse, besvimede de en Part, saa det bekom dennem ikke vel. Og jeg havde nok med dennem at bestille, førend jeg kunde skaffe hver til sin Køje igen. Samme Dag imod Aften bekomme vi tvende Birkehøns, hvilket vare os storligen fornøden, at vi kunde faa noget ferskt at vederkvæge os med, hvilken Vederkvægelse skete af denne synderlige Guds Forsyn, thi de kunde af den salte Spise aldeles intet fortærer uden aleneste Suppen.
Den 22. Aprilis om Eftermiddagen log jeg berede et Bad, udi hvilket vi alle, saa mange som vare ved den Styrke, at vi os kunde røre, os badede og det bekom os vel.
Den 24. Aprilis døde Oluf Sundmør, som var Skibsmands Mat.
Den 25 Aprilis begyndte Graagæssene at komme, hvorover vi os frydede, forhaabendes Sommeren da at have nær forhaanden. Men den Forhaabning slog os fejl, thi Kulden varede endda meget længere.
Den 27. Aprilis var det skarp Nattefrost og syderlig Vind. Den Kuld som kom udi disse Dage, den tvingede os mest og gjorde os stor Afbræk og Forsvækning. Samme Dag døde Halvord Brønnie, som over to Maaneders Tid havde ligget syg, og med stor Besværlighed fik jeg hans Lig begraven.
Den 28. Aprilis døde Morten Nielsen og Thor Tønsberg. Og var det med stor Nød, at vi fire Personer, som endnu lidet kunde røre os, finge deres Lig begraven.
Den 3. og 4. Maj. Alle disse Dage kom der ikke et Menneske af Køjen uden jeg og Underkokken, som endda noget lidet formåede. Sidste forskrevne Dag døde Anders Marstrand og Morten Marstrand, som længe havde ligget syge.
Den 6. maj døde John Watson, den engelske Styrmand, som var den fjerde Styrmand, jeg havde. Disse Lig lå i nogle Dage, fordi det var saa stræng og skarp Kuld at ingen af os arme tre Mennesker, som endnu noget lidet formaaede, kunde hjælpe deres Lig til Jorde.
Den 7. maj blev det noget mildere Vejr. Da finge vi de dødes Lig begravne. Dog formedelst vores store Skrøbelighed faldt det os saa besværligt, at vi ej anderledes kunde skaffe de døde Legemer til

Jorden, end at vi maatte slæbe dennem paa en liden Slæde, som ellers om Vinteren var brugt at slæde Ved med.
Den 10. Maj. De forgangne Dage var det nu meget stræng Kuld
og Frost, som gjorde os største Svækkelse og Afbræk, men denne Dag var det smukt, mildt Vejr, og da komme Gæssene igen saare mangfoldige. Og bekomme vi en af dennem udi hvilken vi havde nok til tvende Maaltider. Den tid vare vi elleve Personer udi levendes Live.
Den 11. maj var det en meget stræng Kuld, saa vi den Dag alle laa stille ved Køjen. Thi for vores store Svagheds Skyld kunde vi aldeles ingen Kuld taale, saa vare Lemmerne af Kuld tvingede og forknusede.
Den 12. Maj døde Jens Jørgensen Tømmermand og Svend Marstrand. Men Gud veed, hvad Elendigheden vi lede, førend vi finge deres Lig begraven. Og vare disse sidste, som udi Jorden bleve begravne.
Den 16. Maj var det saare meget koldt. Da døde Skipper Jens Hendriksen, og hans Lig maatte blive liggendes ubegravet.
Den 19. Maj døde Erik Hansen, som den ganske hele Rejse havde været meget flittig og tjenstagtig og ikke fortørnet det ringeste Menneske eller fortjent nogen straf. Og han havde da gravet saa mange Grave til de andre og nu var der ingen, som kunde hjælpe hannem til Jorden, men maatte ligge ubegraven.
Den 20. Maj var det smukt, mildt Vejr og Sydenvind, og var det os en stor Bedrøvelse, at der var en saadan Overflod paa Guds Gaver af adskillige Slags Fugle, og var dog ingen af os saa stærke, som kunde gaa pa Marken nogen af dennem skyde.
Den 21. Maj var det klar og dejlig Solskin, og var det med stor Besværlighed, at jeg endda selv fjerde kom udi Land og gjorde der en Ild for os og smurte Ledemodene paa os med Bjørnefedt, og kom jeg selv anden igen ombord om Aftenen.
Den 22. Maj var det saa skøn og varm Solskin som man vilde ønske af Gud. Og af Guds Forsyn kom der en Gaas tæt op til Skibet, som 3 eller 4 Dage tilforne var det ene Ben anskudt. Den finge vi fat paa og koged, hvoraf vi havde to Dages Kost. Hvad Fugle er anlangendes, som ere udi denne Lands Egn, var der på otte Dages Tid komne af alle Slags, nemlig alle Slags Gæs, Svaner, Terne, Sønderlands Viber, Svaler, Snepper, som er en god kostelig Fugl, Maager, Falke, Ravne, Ryper og Ørne.
Den 28. Maj Udi disse Dage var intet synderligt at skrive om, andet end at vi syv elendige Personer, som endda laa levendes, saa hverandre bedrøveligen an og forventede hver Dag, at Sneen skulde borttøet og Isen gaa bort. Hvad belanger Sygdommens symptomata og Lejlighed, som vi vare behaftet udi, var det en sælsom og underlig Sygdom, thi alle Lemmerne og Ledemodene krympede sig saa jammerlig tilsammen med store Sting udi Lænderne, som man havde stukket tusind Knive igennem dennem, og Kroppen var saa blaa og brun, som den der støder sig et blåt Øje, og det ganske Legeme var aldeles kraftesløs. Munden var og meget ilde faren og elendig, thi alle Tænderne vare løse, saa vi ingen victualia kunne fortære. Udi de Dage, vi laa saa

slet til Sengs, døde Peter Nyborg, Tømmermand, Knud Lauritzen Skudenes og Jørgen Kokkedreng, som alle bleve liggendes paa Styrepligten, thi der var ingen, som kunde deres Lig begrave eller kaste over Borde.
Den 4. June, som var Pinsedag, var jeg nu selv fjerde levendes igen, og laa den ene og kunde ikke hjælpe den anden. Maven var tidlig nok og havde Appetit til Mad, men Tænderne kunde ikke stede det til, og det var ikke een af os saa stærk, som kunde gaa udi Rummet at hente os en Drik Vin. Kokkedrengen laa død ved min køje, og tre Mand laa død på Styrepligten, og to Mand vare udi Landet, som gerne vilde have været udi Skibet igen, med det var dennem umuligt at komme derind, thi de havde ikke saa megen Styrke udi Lemmerne, at de kunde hjælpe sig selv op i Skibet. Baade de og jeg laa aldeles forsmægtet, fordi vi nu udi fire ganske Dage havde intet faaet til Legemens Ophold, saa jeg forvented nu intet andet, end at Gud vilde gøre Ende på denne min Elendighed og tage mig til sig udi sit Rige. Og efterdi jeg mente, at det skulde være det sidste, jeg skrev udi denne Verden, saa skrev jeg en Skrift lydende som efterfølger:
Efterdi at jeg nu ikke længer haver Forhaabning at kunne leve udi denne Verden, da beder jeg for Guds Skyld, om nogle kristne Mennesker hænder hid at komme, at de mit arme Legeme med andre deres, som herhos findes, udi Jorden vilde lade begrave, tagendes Løn derfor af Gud udi Himmelen, og at denne min Relation maatte blive min naadigste Herre og Konning tilstillet (thi hvert Ord, som herudi findes, er altsammen sandfærdigt), paa det min fattige Hustru og Børn maatte nyde noget godt af min store Besværlighed og ynkelige Afgang. Hermed Alverden god Nat og min Sjæl i Guds Haand.
Jens Munk.

Det store Kapløb
Det store kapløb var slut. Adelsmanden havde vundet. Dagen
efter, Jens Munk skrev sit testamente ved Hudson Bay, kunne Ove Giedde løbe ind i bugten ved Trinqvenamale på Ceylon. Samtidig sad Christian den Fjerde hjemme i Sønderjylland og doblede om landets fremtid med Anstruther. Den 4. juni 1620 var en skæbnens pinsemorgen, drømmerne kunne ikke komme længere, nu tog
virkeligheden ordet.
Skønt det samlede rigsråd i marts havde afvist kongens krigsplaner, følte han sig stærk nok til at forberede en intervention i Tyskland, og på samme måde var han overbevist om, at hans verdensomspændende koloniseringstogter var lykkedes. Han havde læst Ove Gieddes indberetning om det heldigt gennemførte slag mod sørøverne ved Kap Verde, og af de breve, som de engelske skibe havde bragt til København, kunne han slutte, at eskadren for længst havde rundet Kap Det Gode Haab. Det var kun et spørgsmål om tid, før admiralen nåede frem til Ceylon og kunne tage monopol på de bjerge af krydderier, perler og elfenben som de gode Boschouwer havde fortalt om. At også kaptajn Munk var nået frem, havde fundet og gennemsejlet Anianstrædet og nu med fulde sejl styrede mod Kina, stod i disse

Alenste Gud side 1 * Vintervej side 20 * Munkhavn side 44 * Dagen længes side 57 * Det store kapløb side 64 * Kaptainen og Kongen side 81

måneder for kongen som en given sag. I modsat fald, mente han, ville "Enhiørningen" og "Lamprenen" for længst havde været tilbage i København. Efterhånden som foråret gik, og Munk stadig ikke viste
sig, blev formodningen om hans store opdagelse en officiel kendsgerning og den 29. april, dagen efter at kongen havde Robert Anstruther til bords, skrev den professionelle nyheds-korrespondent John Chamberlain til Sir Dudley Carleton i
Haag: "There is speach here, that the King of Denmark hath discouered the North-West Passage by the meane of an English pilote".
Det siges, at den danske konge har opdaget Nordvestpassagen
med hjælp fra en engelsk styrmand. Det siges, at den danske konge har sluttet venskabspagt med kejseren på Ceylon. Det siges, at den danske konge vil knuse den katolske kejser i Tyskland. Det siges så længe, at man ender med at tro der, og man tror det så længe at man ender med at vide det, og kongen selv er den, der siger, tror og ved før nogen anden. Christian den Fjerde er nordens største konge, og denne pinsemorgen tilsmiler lykken ham også fra østen, vesten og syden. Han kan roligt give sognepræsten en rosenobel, hav Vorherre ikke allerede lovet ham den runde jord? Nej, drømmeren kunne ikke komme længere. Han troede kun på
fremtiden, men fremtiden troede ikke på ham. Han havde ladet sig tage ved næsen af Anstruther, og vejen mod syd endte i nedsablingen ved Lutter am Barenberge. Han havde ladet sig tage ved næsen af Boschouwer, vejene mod østen og vesten endte også i blod. Snart kommer Gustav Adolf marcherende fra Nord og stikker
drømmerens ene øje ud. Kunne han ikke se virkeligheden med det ene øje, skulle han nu få den at føle med det andet. Blod i alle verdenshjørner. Blod på hans eget lommetørklæde.
Bedst gik det Ove Giedde. Han havde haft uhyre tab, men han
havde fået sine skibe til Ceylon. Selv de to, der deserterede undervejs, "Kiøbenhavn", som Erik Grubbe sejlede til Sokotra, og
"David", som forsvandt under Madagaskar, lå nu og vippede i bugten ved Trinqvenamale, og som kronen på heldet kom budskabet om Boschouwers død. Med det skulle vise sig at gesandtens fremstilling af forholdene på øen var uden forbindelse med virkeligheden. Kejseren havde for længst sluttet frem med
portugiserne, der indtog en sådan magtstilling, at Ove Giedde ikke havde skyggen af en mulighed for at gøre sig gældende. Kejseren stemplede Boschouwers "fuldmagt" som et falsum og nægtede at anerkende den "venskabspagt", svindleren havde underskrevet i hans navn. Til sidst måtte Ove Giedde give op og søge ind til fastlandet, hvor en anden hollænder, Crappe, havde fundet et lille fyrstendømme på Koromandelkysten, som gerne ville drive handel med Danmark. Her lykkedes det at få en overenskomst i stand med den lokale fyrste, som gav danskerne lov til at opføre en fæstning på stedet. Det var i sidste øjeblik. Ove Giedde og Crappe var allerede dødsfjender, den første havde fuldstændigt mistet kontrollen over sit mandskab, folk deserterede daglig, der udbrød gentagne mytterier, kostbare ladninger og et helt skib gik tabt. Det ostindiske kompagni havde fået

fodfæstet i Indien, men der skulle gå næsten hundrede år, før handelen derned kunne svare sig. Uanset hvor store summer kongen pumpede i foretagendet evnede man ikke at tage konkurrencen op med hollænderne, de varer, som kompagniet sejlede hjem, kunne enhver tid fås billigere i Hamborg, efter femten års forløb gik selskabet bankerot, korruption og svindel, regnskaberne i uorden, alt i forvirring.
Den danske koloni, som Ove Giedde havde grundlagt, var da
heller ikke noget kejserrige, og der fandtes ingen bjerge af krydderier, perler og elfenben. Den bestod i virkeligheden kun i en lille snavset fiskerflække, og da den lå ved en kraftig brænding, havde inderne givet den navnet "Bølgestedet". På tamulsk hedder bølgested Taragambadi, men det var for svært at udtale hjemme i København. Der sagde man bare Trankebar.
Kom der kun et fattigt resultat ud af Ove Gieddes årelange
anstrengelser, var hans skuffelser dog for intet at regne i sammenligning med det billede, der møder os, hvis man en sidste gang vender blikket fra troperne til Munkehavn ved Hudson Bay.

Pinsesolen gjorde udslaget. Mens kaptajnen sad i agterkahytten på "Enhiørningen" og tilskrev alverden sit godnat, smeltede sneen inde på sydsiden af forbjerget. Om natten blev det atter frostgrader, og der undslap den hvide Minotauros en døende jamren, men det var
ingenting mod de brøl, der havde lydt derude de lange vinternætter, når revnerne jog fra bred til bred. Vinden listede om i syd, der kom dage med støvregn og tåge, luften mættedes med jordlugt, isen blev brusten i blikket ligesom de døde søfolk, og da solen atter brød igennem, skinnede den bed på et landskab, der lå blinkende af væde og grønnedes under den rene himmel.
Midt i herligheden lå den forladte Munkehavn. Ikke et menneske viste sig ved de to skibe, men efterhånden som sneen smeltede væk, afdækkedes sporene efter vinterens begivenheder, alle vegne på isen og i land dukkede der spredte udrustningsgenstande op, en ødelagt tønde og en jordslået presenning, et stykke tovværk, en sko, en rusten kniv. Solen varmede, skovle og økser lå og smeltede sig ned i småpytter på isen, inde på højen stod en slæde med brænde umotiveret strandet med mederne i grøn sværen. Nye kiler af vildgæs blev ved med at trække hen over stedet, set fra deres synsvinkel må det have lignet en legeplads, hvor børnene i hast havde kastet alting fra sig for at løbe hen et andet sted, som vinkede med noget bedre. Riggen på skibene hang i laser efter vinterstormene, inde på højen havde isbjørnen rodet i de dødes
grave. Så længe frosten varede, havde ligene været hårde som sten, nu tøede også de, de mærkede ikke varmen trænge gennem deres hud, men det var sandt alligevel, foråret var kommet.
Hvad foregik der i mellemtiden ude i "Enhiørningen" agterkastel? Jens Munks dagbog rummer ingen notater fra dagene umiddelbart efter den 4. juni. Kaptajnen lå i køjen med skindtæppet over sig, sejllæggeren var døende, det hele var forbi, han havde ikke mere at skrive. Sådan gik mandagen. Og tirsdagen. Og onsdagen. Men torsdag morgen, den 8. juni, fik han alligevel hæftet i pergamentomslaget frem igen: "Der jeg nu ikke længer for slem Lugt og Stank af de døde kroppe, som en rum Tid bleve liggendes udi Skibet, kunde bjærge mig, da begav jeg mig, hvorledes jeg

Alenste Gud side 1 * Vintervej side 20 * Munkhavn side 44 * Dagen længes side 57 * Det store kapløb side 64 * Kaptainen og Kongen side 81

kunde ud af Køjen, da det uden Tvivl var af Guds faderlige Forsyn, at han endda længer vilde spare mig Livet, og i den Mening, at det var lige godt, hvor eller paa hvilken Sted jeg døde, enten det skulde være udenfor iblandt de andre, som laa døde, eller jeg blev udi Køjen beliggendes. Der jeg da formedelst Guds Hjælp kom ud af Kahytten, behjalp jeg mig den Nat paa Overdækket med de dødes Klæder".

Da Jens Munk sidste gang havde været i land den 21. maj, havde han haft tre mænd med sig. Ved tilbagekomsten havde to af dem været for svage til at kravle om bord i "Enhiørningen" og måtte i stedet slæbe sig tilbage til kysten. Det var nu næsten tre uger siden og kaptajnen havde længe anset dem for at være omkommet. Det var de ikke, de levede endnu, og da de den 9. juni så nogen bevæge sig ude på dækket af "Enhiørningen", fattede de håb og vaklede derud. Jens Munk skriver: "Næste Dag da de tvende Personer, som vare på Landet, saa mig, at jeg endda levede da begave de sig ud paa Isen imod skibet til mig og hjalp mig saa af Skibet ind til Landet
med de Klæder, jeg dennem tilkastede. Og paa Landet under en Busk havde vi vores Vaaning en Tid lang og gjorde Ild for os om Dagen. Paa det sidste krøbe vi omkring allevegne derhos, hvor vi saa det mindste grønne vokse og komme af Jorden, hvilket vi opgrove og sugede på Hjerteroden deraf."

At begynde forfra på bar bund. Kravle rundt på alle fire som et dyr. Rode i jorden med negleløse fingre for at finde rødder. Sådan gik dagene. I vinterens løb havde Munk set stærke søfolk blive grebet af afmagt og bryde i gråd, men de tre overlevende inde på land græd ikke, de talte knap nok sammen. det var gået dem som i sin tid Hans Brok, de havde set for meget, der var leget for længe med dem. Deres munde så ud, som om de havde drukket ætsende
syre, men også deres følelser, je endog deres selvmedlidenhed var ætset væk. De følte ingen angst, alle drømme og forhåbninger havde forladt dem. de lå udslukte og umælende og rullede sig sammen ligesom deres skibshund, der også var i live endnu. De havde nået bunden af det hele, og den faste bund af virkelighed, som holder alt liv oppe, giver det næring og tvinger det fremad, tilværelsens sikre ugrund hvad er den andet end lidelse?

Sulten driver historien, siger krønikeren, og smerten er den pisk, som remmer enhver, der må opgive, synke og lade stå til. Intet smager så skarpt af virkeligheden som den. Munk havde følt de mange gange, han stod på bar bund og kastede sig ud i nye foretagender, jo dybere han faldt, jo højere drømme, det havde været pendulet i hans skæbne, og nu skete det samme på højen
i Munkehavn, Hans ide med at bekæmpe skørbugen med friske grøntsager gav igen resultat, trods sløvhed og apati begyndte det langsomt at gå fremad med de tre overlevende. Der var ganske vist ikke flere blåbær og tyttebær, men han havde fået mændene til at sutte på planterødder "og det fornumme vi os ved derefter", skriver han i dagbogen, "og Varmen begyndte smukt at tage til, så det begyndte at blive noget bedre med os."

Det er de første ord i dagbogen, som melder om fremgang, pendulet var begyndt at gå den anden vej. Sådan forløb der nu ti dage, hvor Jens Munk ikke gjorde notater. Men den 18. juni brød isen op fra fjorden, tidevandet kom tilbage, på ny lå landskabet og skiftede sindelag under solen og

stjernerne. De tre mænd inde på højen var nu kommet så meget til kræfter, at de nogenlunde kunne
holde sig oprejst, og Jens Munk havde straks set, hvilke muligheder der lå i den nye situation:
"Som Isen gik bort fra Skibet, finge vi et Flyndergarn udi Jagten, da ginge vi til Vandet med tørre Fødder og satte det ved fjerde Part Ebbe. Der nu Floden kom igen, gav Gud os seks store Ørreder, hvilke jeg selv kogede, og de andre tvende ginge udi "Lamprenen" at hente Vin, som vi nu i lang Tid ikke havde prøvet, fordi ingen af os havde haft Appetit dertil."
Sole skinnede, røgen steg i vejret fra kaptajnens bål, ørrederne småkogte i jerngryden, og op ad bakken kom de to andre gående med et vinanker mellem sig. Fiskesuppe og hvidvin, det lød næsten som et festmåltid, og gæsten var livet, som var kommet tilbage: "Der vi nu saa dagligen finge fersk Fisk, og den blev vel koget, da vi intet af Fisken kunne æde, men aleneste af Suppen, og drukken Vin dertil, vederkvæged det os, saa det blev efterhaanden noget bedre med os. Og omsider finge vi en Bøsse i Land og skød Fugl og komme til saa god Forfriskning, hvoraf vi dagligen blev stærkere og Dag efter Dag temmelig vel tilpasse."
Efterhånden som kræfterne vendte tilbage, og Munk kunne overskue situationen, indså han dog også, hvor alvorligt de var stillet. Hvad hjalp det, at de havde reddet livet, hvis de ikke kom herfra? Sommeren var kort, og en ny overvintring betød den visse død, de befandt sig midt på et øde, ukendt kontinent og enhver tanke om undsætning var udelukket. De måtte væk, det måtte ske hurtigt, og det måtte blive ved deres egen hjælp. De rådede stadig
over to skibe "Enhiørningen" kunne straks lades ude af betragtning,
tre mennesker havde ikke en jordisk chance for at slæbe den store fregat af grunden, endsige manøvrere den i åben sø. Men "Lamprenen"? Hvis de lossede den for gods og ballast, kunne de måske ved hjælp af tidevandet og en trosse ud til "Enhiørningen" bringe skibet flot. Ved afsejlingen havde det været bemandet med 16 folk, der var temmelig ilde tilredt, da de nåede frem i september. Nu var de kun tre stakler, man behøvede bare at se på deres hænder, ødelagte af skørbug og forfrysninger, og forestille sig dem gribe om det våde tovværk, måned efter måned i Hudsonbugtens is og Nordatlantens storme. Munk indså at deres mulighed for at nå hjem var meget lille, men det var den eneste, de havde, og den 26. juni, otte dage efter at isen var brudt op, meddelte han stilfærdigt de to andre resultatet af sine overvejelser. Det var kaptajnens hensigt at søsætte "Lamprenen" og sejle til København.
"Udi Jesus Navn, efter Bøn og Paakaldelse til Gud om Lykke og gode Raad, fanged vi an at ville lægge "Lamprenen" til "Enhiørningen" og gøre os sejlfærdige, det flittigste vi kunde. Men os forekom en svær Kval, og stor Nød os angik, idet "Lamprenen" stod højt opsat på Landet med Vinterfloden, hvorfor vi først maatte udlosse alt det,
der udi var, og da vogte paa en høj Springflod, at vi da kunde vinde den ud."
Arbejdet varede over to uger. De tre mænd, som kort forinden
knap havde kunnet støtte på benene, slæbte kister, kanonkugler, ankre og ballast sten op af lasten, lagde planker ud, grevede træstammer ind under kælen som ruller, arbejde med løftestænger, og

halede på livet løs i de udspændte trosser. Men deres slid var håbløst, det runge træskib kom ikke vandet en tomme nærmere, og der var ikke andet end at håbe på, at havet selv ville komme og hente det. Kaptajnen indstillede arbejdet og fulgte utålmodigt månens til tagen. Endelig en aften hang den som en stor rød lanterne over de lave klipper ude ved indsejlingen. Nu kom springfloden. I de døgn, den varede, arbejde de tre mænd som gale, dag og nat, med blodige hænder og i mudder til knæene, der var som en land, smertefuld barsel, gennem blod og veer kom en ny skabning til verden, det tredje døgn om eftermiddagen begyndte "Lamprenen" at flyde. Pludselig vejede skibet ingenting, det var nok at puffe til det med skulderen, så lå det ude i solskinnet, lige så let og uroligt og yndefuldt som det få minutter før havde været klodset og urokkeligt. For første gang i alle de mange måneder
hørte mændene igen den klukkende lyd langs vandlinjen, den samme på alle skibe, til alle tider og i alle verdenshjørner, drømmende og drillende, frihedens melodi: Verden er din, hvis du tør.
Nu var det en smal sag at stuve ballasten igen og lægge skibet for anker. Jens Munk gik godsindet rundt og fordelte opgaverne, siden
det øjeblik, han satte fødderne på skibsdækket, havde den lille mand været som forvandlet, han var ikke mere en "vild og forladt Fugl", hans myndighed og overblik var vendt tilbage, hundrede småting kaldte på hans opmærksomhed, sejlene blev slæbt frem og lagt til tørre i solen og repareret med sejlmagernålen, tovværk blev udskiftet og splejset, riggen gået efter i alle detaljer og da alt løbende og liggende gods om bord var sat i fineste stand, gik han rundt og opfandt små forenklinger, der skulle gøre skibet lettere
at manøvrere for den fåtallige besætning. Sommertid og rejsetid, skyernes skifergrå skygger gled over fjorden, ude fra havet nåede saltvandsbrisen folkene der sad med bare tæer på plankedækket og arbejde i lugten af solvarm sejldug og tjæret tovværk. "Der var Udi Landet paa denne Tid saa varmt, som det kunde være udi Danmark, og Multebærrene stod da knoppede, og der var
saa fuldt af Myg, at ikke kunde bare sig, naar det var stille Vejr", står
der i dagbogen.
Men da skibet en uges tid senere var sejlklart, manglede der
endnu en opgave, som bestandig var blevet udskudt fra dag til dag. Ved anlæggelsen af vinterhavnene sidste efterår var forsyningerne fra "lamprenen" bragt udi "Enhiørningen", og for at have
proviant til rejsen måtte en stor del af dette gods nu bringes tilbage. Når det ikke var sket for længst, skyldtes det ikke blot den omstændighed, at de havde mad nok i deres ørreder og vildgæs. Ingen af dem havde mod på at begive sig om bord i det store skib, det stod så uhyggeligt livløst i dokken med sin slagside og og sit dinglende tovværk. Herude lå endnu de seks døde, som ingen havde haft kræfter til at begrave, skipperen Jens Hendriksen, fynboen Erik Hansen, tømmermanden Peder Nyborg, bådsmanden Knud Lauritzen, kokkedrengen og sejllæggeren. De første af disse var død den 16. maj, det var nu næsten to måneder siden. De havde alle set slemt nok ud, da de stadig levede, og tanken om det syn, der ventede de overlevende ude i det forladte

skib, var nok til at
få dem til at udskyde provianteringen til sidste øjeblik.
Men arbejdet måtte gøres, og Munk var en ærlig mand, det
kunne heller ikke forbigås i dagbogen, hvordan det blev gjort. "Eftersom vi endeligen maatte udtage af "Enhiørningen" ind udi
"Lamprenen" victualia og anden Nødtørft, saa vidt vi tre Personer
raade og regere kunde os over Søen med at behjælpe. lagde vi
"Lamprenen" til "Enhiørningen". Og der vi komme udi "Enhiørningen", da førend vi for ond Lugt og Stank kunde røre os noget derudi at udrette, maatte vi først udkaste de døde Kroppe, som da vare
ganske forraadnede". Bagefter, da det blev ebbe, gik Munk ned på
fjordbunden og borede tre huller i skibssiden. Han håbede, at vandet ville fylde skibet ved flodtid, kunde fastholde det i dokken, når vinterens isdrift atter satte ind. Alligevel var det også et stykke arbejde, han havde udsat til sidste øjeblik. Han havde lige reddet det ene af sine skibe, nu borede han det andet i sænk.
Så var alting rede, sejlene beslået og skibshunden fløjtet om bord, og det stod kun tilbage at vente på, at det skulle blive søndag. Den
kom, men hvor forskellig var den ikke fra den søndag, de forlod København. Inge tilskuere, ingen trompeter. De tre mænd stod barhovedet på dækket og sang en salme. Så blev ankeret halet ind.
"Den 16. Juli, som indfaldt på en Søndag, om Eftermiddagen, da ginge vi udi Guds Navn til Sejls derfra, og haver jeg kaldet denne Havn efter mig selv."
Det navn blev deres farvel. Med kaptajnen selv ved rorpinden og skibsjollen fra "Enhiørningen" på slæb gled "Lamprenen" ud mod fjordmundingen. En vestlig eftermiddagsbrise fyldte sejlene, landskabet var i sit gode lune, de sjlede ved højvande og den blå fjord nåede helt ind til højen, hvor folkene lå begravet. For et års tid siden havde deres skygger danne en levende freske op bagvæggen i Skriverstuen på Bremerholm, siden var de blevet til de sorte dæmoner på skibssiden juleaften. Nu var der ikke andet
tilbage af dem end de lange, tynde streget i græsset for foden af trækorsene. Solen stod lavt i vest, og da "Lamprenen" rundede forbjerget, så det et øjeblik ud, som om de mange parallelle skygger i en sidste kraftanstrengelse strakte sig ud mod vandet. Men så forsvandt de bag forbjerget, Jens Munk nåede op i fjordmundingen, holdt fri af det østlige skær og stod ud i Hudson Bay.

Agterude i solnedgangen lå Nova Dania. Skønt landet kun var
koloniseret af døde, som aldrig fik nogen afløsere, bevaredes det på en vis måde under deres herredømme i over hundrede år. Fregatten "Enhiørningen" gik hurtigt tabt, det vand som Munk ved afrejsen lukkede ind i den, har sikkert virket mod hensigten, bed at fryse til is den følgende vinter har det sprængt skibets skrog, og da sommeren atter kom tilbage, har tidevandet to gange i døgnet sat en donkraft under hver træstump og ført den bort med flodstrømmen. Synes af de

mange kadaver holdt længe de
indfødte indianerstammere på afstand af det rige bytte, og da de endelig tog mod til sig og brød ind i tømrerens træhytte på højen, kom de til at antænde noget krudt, der var opmagasineret her, så hele hytte røg i luften. Endnu mange år senere gerådede de i voldsomme kampe indbyrdes for at komme i besiddelse af
de værdifulde jernsager. Nova Danias døde indbyggere forsvarede endnu deres territorium. Da franskmanden Nicolas Jeremie som en af de første hvide mænd efter Jens Munk kom til stedet omtrent hundrede år senere og hørte disse historier af indianerne, erfarede han også, at de indfødte kaldte floden Manoteousibi "De fremmedes Flod". Selv døbte han den "Riviere Danoise", Danskerfloden, et navn, det i lighed med navnet Nova Dania eller
Nova Dacia holdt sig på landkortet langt op i det 18. århundrede, da det blev afløst af "Riviere Monk" eller "Munk River". Da den brave
James Knight i 1717 valgte at anbringe Hudson Bay Co. nye faktori på den selvsamme høj, hvor Munk begravede sine døde, førte han en dagbog, hvor han næsten på hver side omtaler sin forgænger. Den hærdede kaptajn er synlig forfærdet over sporene af den elendighed, der endnu århundrede efter katastrofen prægede landskabet: "Det er et stakkels og elendigt sted" skriver han onsdag, den 21. august, "Fort York er dårligt, men dette er ti gange værre, for her er hverken fisk, fugle eller bildt. Jeg tror, det med tiden vil blive godt for kompagniets interesser, men det vil aldrig blive godt
for de af dets betjente, der skal leve her. Vi er tvunget til at bygge på et sted, hvor vi ikke kan holde os varme, fordi der kun er læ på en sjettedel af kompasset. Dog kan jeg ikke finde et bedre sted. De mange grave og ben efter folk, som ligger begravet her, viser, hvad det venter os, hvis vi ikke får skaffet os forsyninger, før vinteren sætter ind. For skønt de var danskere og meget hårdføre folk, ligger her næsten 130 af dem begravet her, og en stor del af deres grave ligger under vores bygning. Jeg beder Herren skåne og bevare
os." Det gjorde Herren ikke. Hvad den fromme englænder så i Munkehavn var kun et billede på den skæbne, der ventede ham selv. To år senere, under et forsøg på at finde Nordvestpassagen, strandede captajn Knight få hundrede sømil længere mod nord på Marble Island, hvor han sammen med sit mandskab sultede ihjel.
Knights dagbog blev ikke offentliggjort, og efter hans grundlæggelse af det engelske faktori gled de danske navne og beliggenheden af Munkehavn efterhånden i glemmebogen.
En by voksede op på den modsatte fjordbred og fik navnet Churchill, Danskefloden blev til Churchill River. Dog er der i vore dage uden for denne by, på den østlige odde, hvor Munk aldrig var i land og mere end 10 km fra vinterhavnen, opstillet en stenvarde med en kobberplade til minde om den danske kaptajn. Indskriften er gennemhullet og delvis ulæselig. Nogle soldater fra den nærliggende militærbase har fordrevet tiden med lidt kapskydning og anvendt kobberpladen som skydeskive.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Det skulle imidlertid vise sig at kaptajn Munk endnu så mange år efter var i stand til at give igen med en noget større kaliber. I sommeren 1964 kunne den danske Minde-Ekspedition som nævnt lokalisere den høj, hvor han begravede de døde, og den ankerplads på fjordbunden, hvor "Enhiørningen" gik til grunde. Munkehavn var fundet igen. Under udgravningerne i land fremdroges et stort antal fragmenter af kridtpiber, glas, flaske, klæder og våben, der dog for hovedpartens vedkommende var vanskelige at datere med nøjagtighed. Men fundene på ankerpladsen var entydige. Her lå
foruden den omtalte jernbarre fem af "Enhiørningens" fortøjningssten og to 12-pundige danske kanonkugler fra Christian den Fjerdes tid. Det var Jens Munks sidste salut. Fundene blev nedpakket i trækasser, tilbage stod kun at få godset sejlet hjem ud af labyrinten og hjem til Danmark, en rejse, der ikke kom
til at forløbe uden forsinkelse. Heller ikke den hvide Minotauros var helt forstummet endnu.
Men alt dette tilhørte endnu en fjern fremtid den juliaften, da Jens Munk stod ud i Hudson Bay. Hvad hed de to andre, han havde med sig? Hans bemandingsliste er gået tabt, og vi er henvist til at rekonstruere dem ved hjælp af navnene på de søfolk, der døde i Munkehavn, og som for flertallets vedkommende nævnes i dagbogen. Af samme grund står vi uden oplysninger, når det
drejer sig om de overlevende, og Jens Munks ledsagere på "Lamprenen" har hidtil været kendte. Dog skulle det være muligt at identificere i hvert fald den ene af dem. I sin skildring af hvervningsscenen på Bremerholmen omtaler Jon Olafsson en konstabel ved navn Niels Skoster som en af deltagerne i Munks ekspedition. Da dette navn ikke optræder på listen over døde, må det antages, at Niels Skoster var med på "Lamprenen", da skibet forlod Munkehavn. "En herlig mand", kalder Olafsson ham, og sikkert er det, at det må have været en herligmand, som havde en tredjepart i den historie, der følger.
Allerede dagen efter afrejsen mødte de isen. Munk gik over
stag og søgte at krydse sig fri, men vejret var som så ofte i isens nærhed meget tåget, så det varede ikke længe, før de sad uhjælpelig fast. "Enhiørningen" slæbejolle måtte opgives og sejlene bjærges. Tabet af jollen var alvorligt: de var fra nu af afskåret fra at komme i land, hvad enten det skete i en nødsituation eller for at skaffe sig frisk proviant og ferskvand. Det ene døgn forløb efter det andet, uden at der indtraf nogen forandring med isen. Den 20. så de en isbjørn tæt ved stævnen, skibshunden satte efter den, men forvildede sig i tågen og kunne ikke finde tilbage. "Ito dage derefter kunde vi endnu høre hannem skrige", siger Munk. De 22. blev det stormvejr, "Skibet drev bitterlig hardt, og hver Gang det tørnede imod Isen, var det ligesom det havde tørnet mod en Klippe. Samme tid stødte Isen min Ror i Stykker og saafremt jeg ikke havde faaet kastet et Anker på et stort Stykke Is at vende Skibet med, havde baade det og vi samme Dag blevne forlorne". Først fire døgn senere havde stormen splittet ismasserne så meget, at Munk kunne komme fri og søge østpå langs kysten i håb om at finde
en passage her. Men der skete det samme som i sin tid ved Kildin, den isfri bræmme blev smallere og smallere, håndloddet viste lavere og lavere vanddybder, og den 29. måtte han vende om for

ikke at løbe på gtund. Næste dag sad han fast
igen. Tågen var så tæt, at han fra sin plads ved roret ikke kunne se skibets bovspryd. Atter blev det en storm, der redede dem. Den kom den 1. august, og snart blæste den så meget, at de måtte have fokken ind og lade sig drive for rebet storsejl. Denne gang søgte Munk nordpå langs den vestlige kyst. Farvandet er på dette sted meget grundt i stor afstand fra Land, mens "Lamprenen" stod nordpå langs iskanten viste håndloddet på ny faretruende
lave dybder, men denne gang fortsatte Munk uanfægtet af risikoen for en stranding. Ville han undgå, at isen tvang ham ind ed rygge mod muren, måtte han sætte alt på et bræt. "Den 5. Augusti trængte Isen mig om Natten så hardt, at jeg maatte ind paa 12 favne, førend jeg kunde komme den Huk Is forbi."
Det gik godt. Næste morgen havde de rundet den milevide
isbarriere, der størstedelen af sommeren blokerer den sydlige del af Hudson Bay. Jens Munk havde nu 45 favne under kølen og åbent vand langs hele horisonten forude. Han satte kursen østnordøst, vinden var vestlig, det første døgn tilbagelagde de 40 mil, det følgende 28, den 11. august så de sydspidsen af Goats Island. Munk kaldte det Kolde Huk, og observerede dets position til 62˚ 30´ nord med en fejlmargen på kun 10´. Fra Goats Island fortsatte han østnordøst for et let kuling, og kun to døgn senere så de nordspidsen af Mansfield Island. Da farvandet her på ny var spærret af is, gik Munk for fokken alene syd om øen og holdt sig langs kysten, hvor isen var tyndest. På den modsatte side af øen kom de atter ud i åbent vand, og samme eftermiddag så de
Digges Island. Også her tvang isen dem syd om og op i det smalle farvand mellem øerne og fastlandet. Den sidste uge havde bragt frosten tilbage, søen var dækket af ny is, men ved hjælp af isankre og stager fik de skibet igennem, og den 16. august, siger Jens Munk "forfaldt jeg ind i Fretum Christian eller Hudson strædet."
Det lyder ligetil. Ethvert spor af den usikkerhed, der prægede sejladsen på udturen, da William Gordon stod for bestikket, var
forsvundet, en gammel rotte i navigationens kunst havde overtaget roret, med kun to mand til sin rådighed, med defekt ror og ustandselig tvunget ud af kurs af isen havde han ført "Lamprenen" over det ikendte farvand og fundet det stræde, der var vejen ud af labyrinten. Alle beregninger over kurser, kompasvisninger, afdrift og tilbagelagte distancer havde været pinlig korrekte, han havde fået kending af de rigtige øer på de rigtige positioner i den rigtige
rækkefølge, og nu kunde han falde af for vinden og dreje ind i Hudson strædet som en fodgænger der runder et gadehjørne.
Det var i virkelighed på høje tid. Der var efterhånden gået en måned siden afsejling fra Munkehavn, vinteren stod atter for døren.
"Der kom Sne, og Graagæssene begyndte stift igen at flyve sønder paa", står der i logbogen. Til alt held fik de vinden agtenfortværs, og turen gennem Hudson Strædet, der året før havde forvoldt dem
månedlange forsinkelser, varede kun to døgn. Den 18. august om aftenen havde de Munkenæs om

bagbord og gik sydøst over mod Kap Farvel, den 19. fik de "stræk Vind af en vestlig Haand" og tilbagelagde 40 mil, det næste døgn nåede de 30 mil frem, så 20, så 36, så 27. Som på udturen var farvandet fyldt med isbjerge, det blæste kraftigt, og det uophørlige arbejde ved pumpen bevirkede, at den begyndte at lække. På den tids skibe bestod pumperøret kun af en udhulet træstamme, der var vanskelig at reparere, når den først var revnet. Munk fik lagt en surring omkring den, så den blev nogenlunde tæt, og sådan nåede de den 24. august om aftenen frem til en position syd Kap Farvel. Men netop på dette tidspunkt, da de skulle forlade Nordvest passagen og løbe ud i Atlanterhavet, var det som om den hvide Minotauros strakte en arm ud efter dem og holdt dem tilbage. Blæsten flovede af, og snart blev det komplet vindstille.
Mens storsejlet baskede fra side til side fik de tre mænd nogle dages hvil. Deres tilstand havde længe været dårlig efter en måned i søen med saltmad og stivfrossen klæder var skørbugen vendt tilbage, deres tandkød og fingerspidser havde igen givet sig til at bløde, de fik sjældent søvn, aldrig varm mad, og i deres udmattede tilstand føltes det efterhånden uoverkommeligt at blive ved med at passe skøder og sejl. Nu lå de på dækket af
"Lamprenen" og slikkede deres sår, efter det tørre arktiske klima i
Nordvestpassagen føltes Atlanterhavet fugtige luft som en uventet mindelse om hjemmet, havet lå så fredeligt i det slørede solskin, der var ikke en krusning på vandet, den glatte dønning bevægende sig op og ned som en bølgen af grå silke, mod nord skimtedes Kap Farvel som en forreven ruin for enden af en øde slette. Alting var stille, og den ensformige stemning bredte sig til notaterne
i kaptajnens logbog: Den 25. augusti blev det helt stille. Det var de tre døgn, der efter traditionen skulle til. Næste morgen kom ork
Jens Munks logbog er af gode grunde kortfattet herfra. Det begyndte med, at det stille vejr den 29. august afløstes af en frisk nordvestenvind, så de kunne sætte kursen øst til nord. Men efter få timers sejlads gik vinden i nord og voksede til en sådan styrke, at de måtte have sejlene ind. Samtidig sprang pumpen læk igen, i to døgn arbejde mændene i vand til livet for at holde skibet flydende. Den 31. prøvede de at sætte et stormsejl, men måtte bed igen, orkanen vedblev at tage til, nu kunne mændene ikke mere holde sig oprejst på dækket og surrede sig fast for ikke at blive skyllet over bord. Alt dæksgods blev slået løs, de fastspændte kunne se deres kister og tæpper komme flydende på søerne omkring dem, en kavaj bølgede vær over havet med udbredte arme som en druknet sømand. Orkanen varede i 7 dage og 6 nætter, først den 4. september om aftenen begyndte vinden at lægge sig, efter at regnen havde pisket ned hele dagen. Men nu var de tre for udmattede til at genoptage sejladsen. "Formedelst vi ved Pumpen vare udtrællede, dreve vi den hele Nat foruden Sejl, paa det vi kunne faa nogen Hvile", skriver Munk kort i Logbogen.
Stormen var redet af. Da kaptajnen ved daggry med stive lemmer kravlede op på dækket, strakte havet sig roligt i den skarpe morgenluft, ethvert spor af uvejret var slettet, skummet på vandoverfladen forsvandt som sne, der smelter i solen, ude over horisonten antog himlen de svage nuancer af lyserødt og gult, man finder på indersiden af en muslingeskal, universet åbnede sig, og

snart toppede bølgerne imod den opgående sol. Havet glemmer hurtigt men, "Lamprenen" huskede det hele, den så ikke godt ud, tovværket sjaskede frem ig tilbage i den forpjuskede rig, skalfilede ræer og lasede støttesejl, skanseklædningen trykket ind og begge ankre forsvundet med jernkæder og det hele, det var en jammer at se. Og dog havde kaptajnen aldrig omfattet sit skib med større hengivenhed. Det spulede dæk svajede sagt i dønningen, blinkende som et blottet knivsblad, der vendes i solen, en gylden linje løb op ad den våde mast, og under bommen havde saltvandet samlet sig i
tykke dråber, der lignede den klare morgendug. Hvorhen hans øjne end faldt på skibet, blinkede det anerkendende til ham, den eneste form for ros han kunne tænke sig at modtage, og det var et øjeblik, som om det ikke var tre, men fire levende væsener, han havde reddet gennem orkanen. Solhøjden ved middagstid viste, at stormen havde forslået dem til 58˚59′ nordlig brede, men nu gik det rask østover for en stabil vestlig kuling. Time efter time. Dag efter dag. Med rebet storsejl og fok jog "Lamprenen" af sted med de jævntløbende søer, som ikke tog luften fra sejlene i bølgedalene. De højtidelige, dundrende langbølger, indhentede dem langsomt agterfra, brusende forbi med skummet sydende i dækshøjde og fortabte sig brølende forude, det lille skib nåede lige at dyppe bovsprydet i deres fråde, så gled det ned i den glatte, flaskegrønne dalning mellem dem, hvor horisonten var skjult, indtil skibet atter hævedes af den næste bølge. Agterude ludede den lille grå mand over rorpinden, døv for alle henvendelser, uflyttelig, en nagelfast del af dæksinventaret. Den venlige bakluft fra storsejlet strøg ned over det trætte ansigt, hans øjne var svulne og lidende, han havde efterhånden våget så længe, at det kneb for ham at lukke dem. Gennemblødt til skindet stor han og knugede rorpinden, skibet lå i hans hånd, som han selv lå i den Almægtiges, og han vidste med sig selv, at ingen af parterne i dette øjeblik kunne klare sig med en ringere kaptajn. Den 8. september havde han observeret 60˚19′ nordlig bredde, det betød at de ikke var langt fra det faste lavtryksområde syd for Island, de måtte atter forberede sig på det værste.
Da stormen indhentede dem tre dage senere, kom den alligevel
så pludseligt, at de ikke nåede at få sejlene ned. Fokken flængede, "saa vi tre Mennesker havde nok at gøre, førend vi finge den bjerget,og da var Skibet halv fuld af Vand". Trods denne advarsel måtte Munk fortsætte den afsindige sejlads, de to andre havde ikke kræfter til overs til at bjærge storsejlet, og desuden måtte de ustandselig afløse hinanden ved pumpen. Alle tænkte de, det skulle blive deres sidste nat. Bag de forrevne skyer så de månen komme jagende baglæns hen over himlen, lige imod stormen og samtidig halsene "Lamprenen" af sted i den modsatte retning med fråde om munden som et dyr, der render fra sin smerte. Nu fulgte ødelæggelserne salg i slag. Først sprængtes mærseskødet, så råsejlet under en øredøvende larm blafrede i laser. Derefter gik stængetovet. Det var dødsdommen. Næsten samtidig sejlede de masten over bord.
"Det var et helt forlegent Værk for os tre" skrive Munk stilfærdigt i logbogen. "Lamprenen" lignede et væltet hølæs med det indfiltrede tovværk og de brækkede rundholter, de sønderflængede sejl smældede i stormen som riffelskud. Sanseløse kravlede mændene op i den af riggen, der var blevet stående, og trådte ligeglade ud på den gyngende rå for at kappe møget over bord. Brølet fra

søerne under dem lød dom en utydelig susen fra en anden verden, nej, der var ingen grund til forsigtighed, var den verden, når den kom til stykket, ikke langt blidere end den, de klamrede sig til nu?
Men kaptajnen blev ved at drive på, og da solen stod op,
havde de fået rigget et nødsejl, så skibet nogenlunde kunne manøvreres. Da var det, som om deres møje skulle belønnes, "Vi bleve et Skib va´r, hvilket vi omsider nåede saa nær, at vi komme Folkene i Tale, og begærede jeg af dennem Undsætning, og girede jeg dennem to Gange op langs Siden, men formedelst det stormede saa haardt, kunde de intet hjælpe mig". Det fremmede skib forsvandt hastigt i regntykningen, og de tre mænd på "Lamprenen" satte udslukte kursen mod øst igen. Det var den 13. september, efter Munks beregninger skulle de være på højde med Shetlandsøerne. I snart to måneder havde de ikke sat foden på
land, og nu var de kun nogle få hundrede sømil fra den norske kyst. Skulle de virkelig være kommet så langt til ingen nytte? "Lamprenen" drev af for vejret med nedsat hastighed. Time efter time. Dag efter dag. Det samme omkvæd ved alle vagtskifter. Kurs mod øst. Kurs mod øst. Jens Munk var aldrig nået frem til Kina, og dog var det, som om han stadig blev ved at forfølge den flygtende
solopgang. Den 15. september havde de det yderste skær at Orkneyøerne i syd, det gik langsomt fremad, en den 18. indhentede stormen dem for tredje gang. Med de stumper sejl, der var tilbage, lykkedes det Munk at holde skuden i vinden, i to døgn lå de underdrejet og skiftedes til at pumpe, først den tredje dag kunne
de falde af og fortsætte. Kurs mod solopgangen. Det var den 20. september. Hidtil havde Jens Munk holdt sig til kortfattet notater i logbogen, der var ingen grund til at dramatisere. Det gjorde han heller ikke den 20. september. Den dag indtraf den største begivenhed på hele sejladsen, men den fik de færreste ord i dagbogen. Der sår kun en halv linje. "Den 20. Septembris saa vi Norge". Saa styrede de tavse ind mod landet. Og kikker på det. Og elsker
det. Som det stiger frem. Det er øen Alden, der ligger lidt nord for
Sognefjorden. Munk kender farvandet fra sine Nordkap sejladser, den 21. går han syd om øen, sætter skibet gennem brændingen og komme indenskærs i Dalsfjorden. Men de er ikke reddet endnu, selv herinde skår dønningen med en frygtelig kraft mod klipperne, og de har kun et halvt anker tilbage og ingen jolle. Hele dagen
krydser Munk frem og tilbage i fjordmundingen uden af finde et sted, hvor han kan få en line i land. Stormen vedvarer, og nu begynder solen at gå ned, om lidt er det mørkt. Hvis de fortsætter natten igennem på denne måde, er de fortabt. Munk løber ind i en bugt, hiver sejlene ned og lader det halve anker falde. det kan ikke holde skibet, men de har ingen anden udvej. Lidt efter ser de en bonde, der kommer sejlende i skumringen i en robåd. Jens Munk prajer ham fra "Lamprenen", men da manden vender sig og opdager de fremmede, gribes han af rædsel og begynder at ro væk. Så er det nu eller aldrig. Munk springer ned under dækket, hente en musket og en pose tørt krudt og får ild på lunten. Skræmmeskuddet farer lige hen over bondens hoved. Det hjælper.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Nordmanden vender tilbage, sejler deres liner i land, og snart ligger
"Lamprenen" forsvarligt fortøjet mellem klipperne. De tre mænd
kravler ned i robåden og sætter sig på toften, deres ansigter er jordslåede af træthed, de mørke ringe under øjnene breder sig til deres ører, de er
langhårede og tandløse, har store kager af salt i det vildvoksende skæg, og da de griber om bådens ræling, opdager bonden med gru deres flossede, spedalske fingre. Ikke mærkeligt om en ærlig mand til en begyndelse blev lidt forskrækket. De ligner dyr. Ingen af dem mæler et ord, men nu ser han, at tårerne render ned over deres kinder. De store vilddyr sidder lydløst og græder. Bonden trækker forlegen årerne ind. Kølen skraber mod sandet. rejsen er endt. For første gang i 67 døgn sætter de tre mænd foden på den faste jord. "Der jeg nu havde Skibet udi god Behold og var udi kristen Land igen kommen, da græder vi arme Mennesker af stor Glæde
og takkede Gud, fordi han os naadeligen den Lykke havde beskæret", skriver Jens Munk.

Alden
Nu udvikler begivenhederne sig med en uventet hast. Næste morgen sejler Munk alene med bonden ind til den kongelige foged i distriktet, der hedder Sunnfjord, og får ham ril at sende mandskab og "fersk Fetalje" ned til de to andre. Da det er ordnet, fortsætter han over land ind til

Bergen, som han når den 25. september. Straks ved ankomsten opsøger han en læge, beder ham tilberede "Drik og Medicin" og lader det "skikke til de ti mine folk" med en skipper, der får besked på at føre "Lamprenen" ind til Bergen. Få dage senere ligger skibet for anker i byens havn, og de to andre overlevende går i land. De er stadig som vilddyr, de har endnu ikke vænnet sig til civiliserede forhold. Den ene af dem geråder i et slagsmål på en ølknejpe. såre en mand med et knivstik og flygter. Ifølge loven hæfter kaptajnen i en sådan situation for sit mandskab, og næste dag går Jens Munk op til lensmanden på Bergenhus.
Lensmanden på Bergenhus er den velbyrdige Knud Gyldenstjerne. De to mænd kender i forvejen hinanden særdeles vel. Knud
Gyldenstjerne er en af de fornemme adelsmænd, som for seks år siden var med på rejsen til Arkhangelsk, der endte med, at Jens Munk indstillede sin virksomhed som fourer. I sin nuværende forfatning skænker Munk ikke de gamle begivenheder en tanke, han står over for den mægtige lensmand, et vrag af skørbug med
rindende øjne og rystende hænder, endnu ikke kommet sig selv efter 67 døgns mareridt. Han fatter ikke et ord af situationen, han vil bare have en ordning i stand vedrørende sin sømand, så han kan komme hjem og lægge sig igen. Men Knud Gyldenstjerne har intet glemt. Knud Gyldenstjerne husker fortræffeligt den
lille fourer, der engang bildte sig ind at han skulle være adelig ligesom sin far. Knud Gyldenstjerne har også hørt om hans latterlige forsøg på at nå østen før Ove Giedde. Altid skulle denne horeunge mase sig frem, altid skulle han prøve at gøre sig gældende mellem ordentlige mennesker. Og hvad var der kommet ud af det? En af kongens bedste fregatter havde han sat over styr, hovedparten af sit mandskab havde han mistet, men selv havde han naturligvis reddet sammen med to andre slyngler, hvoraf den ene allerede stod anklaget for mordforsøg. Det er langt mere end adelsmanden behøver for at mætte sit gamle had. Situationen er oplagt, nu skal den lille kaptajn få at se, at det ikke længere er Erik Munk, men Knud Gyldenstjerne, der er kongelig lensmand i Norge. Han giver en kort ordre til en af de tilstedeværende så vender han sig køligt mod Munk og bliver embedsmand, han beklager meget, men han kan intet stille op, lov og ret må herske i riger, majestætens ord må ske fyldest, formaliteterne kræver….
Jens Munk opgiver udmattet at følge med i al denne jura, det
er år og dage siden, han har hørt så mange ord på en gang, og da soldaterne kommer ind, står han stadig halvblind og begriber ikke et muk. Så rammer faderens skæbne ham som et lyn, For dette er sandhed. Dette er virkelighed. Kilderne efterlader ingen tvivl. Knap en uge efter sin hjemkomst er Jens Munk sat i fængsel på Bergenhus.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Bergen 1620 Bergenhus 1600

Alenste Gud side 1 * Vintervej side 20 * Munkhavn side 44 * Dagen længes side 57 * Det store kapløb side 64 * Kaptainen og Kongen side 81

Kort Alden Dalsfjord og Sognefjord

Alenste Gud side 1 * Vintervej side 20 * Munkhavn side 44 * Dagen længes side 57 * Det store kapløb side 64 * Kaptainen og Kongen side 81

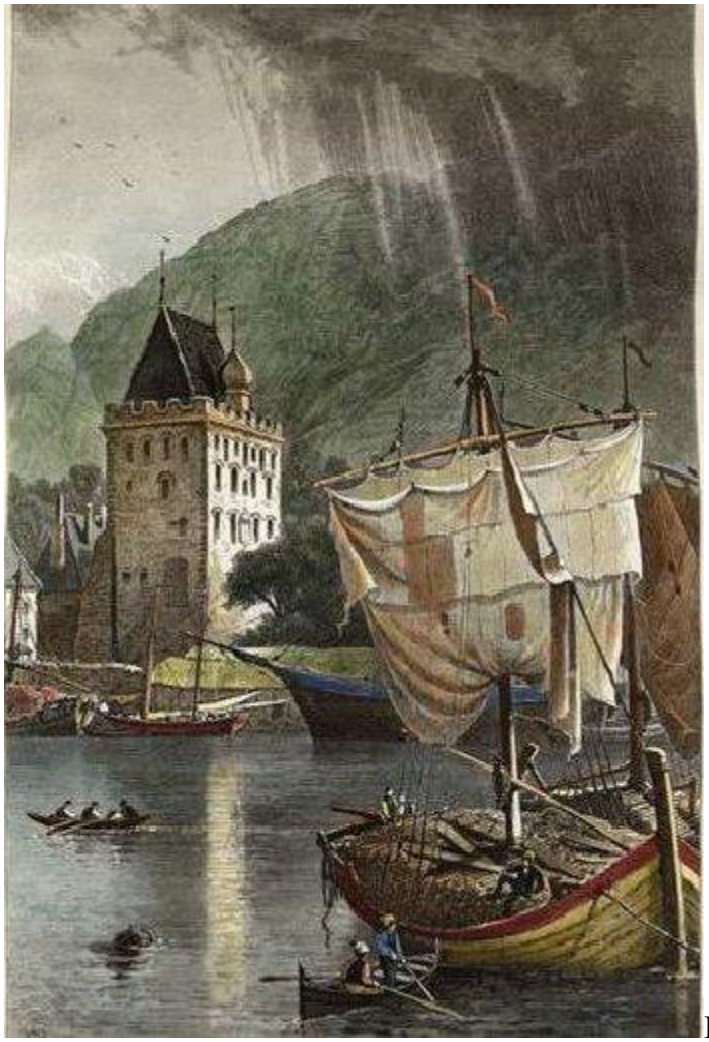
Rosenkrantz tårnet

Kaptajnen og Kongen

Norge medbragt haver, strax herneder lader sig begive."

Med andre ord, Jens Munk sad på Bergenhus september månedud, hele oktober, hele november og en stor del af december, før Knud måtte slippe ham ud. Det passer også med levnedsskildringen fra 1723, der oplyser, at han først kom til København juleaften 1620.

Det var ingen helteskikkelse, der begav sig ind gennem Pilestræde den decemberdag i mørkningen, mens juleklokkerne lød fra Vor Frue og Nicolaj. Det lange fængselsophold havde yderligere svækket hans helbred. Hvidhåret, gigtkroget og stiv som en firsårig dukkede den hjemvendende op i de kendte omgivelser, han havde bestræbt sig på at nå hjem til Juleaften, han anede ikke, der ventede ham, skæbnen havde for længst fået ham så langt ned, at han ikke kunne forestille sig flere ydmygelser, han var som den hjemvendte Odysseus, der i en stodders skikkelse bankede på bagdøren til hjemmet på Ithaka. Men her hører den dyre sammenligning også op. Pilestræde var intet Ithaka, og Kathrine Adriansdatter, viste det sig, var især ingen Penelope. Det

var allerede længe siden, hun havde opgivet at se sin mad igen, i hvert fald var den dag kommet, da hun ikke godt syntes hun kunne vente længere. Hun havde vel ikke huset fuldt af bejlere, men hun havde en, og det var nok. Han var ikke en ung forkølet levemand, der fordrev dagene med nektar og harpespil, han var væver i København, men det var også nok. Han hed Asmus Skult. Det fremgår af de bevarede papirer, at hans beskæftigelse ved klædefabrikationen ikke har forhindret Kathrine i at forære ham, hvad hun havde hængende af sin mands tøj. Det kan ikke have taget kaptajnen lang tid at blive klar over, hvordan det hang sammen med den kone, han havde nævnt i sit testamente i Munkehavn. Tøjet var væk, gaden snakkede, og Kathrines gensynsglæde må have virket en smule usikker. Hun synes allerede at have været godt på vej til at etablere sig i sine nye forhold. Det fremgår, at hun den 20. maj har købt det hus i Pilestræde, hvor de hidtil havde boet til leje, og for at skaffe penge til handelen har hun henvendt sig til Jørgen Daas arvinger for at då den sum tilbage, som Munk i sin tid havde udlånt til vennens begravelse. Der kom endog en retssag ud af det, arvingernes værge, Knudt Gabrielsøn til Krenkerup, fandt hendes krav overdrevne. Han sagde, at Jens Munk havde gjort mere ud af begravelsen end nødvendigt, og nægtede at betale. I betragtning af Munks svage økonomi ved afrejsen, bliver det altså svært at se Kathrine klare sin ejendomshandel uden at stifte gæld.
Det var den juleaften. Kaptajnen synes i sin elendige tilstand at have skudt problemerne fra sig indtil videre. Desuden ventede der ham i København en opgave, som måtte løses før alt andet, han skulle aflægge indberetning til kongen. Der foreligger ingen skriftlige vidnesbyrd fra mødet mellem de to, men man ved, det har fundet sted, sandsynligvis allerede i januar, da kongen i februar var i Segeberg for at forhandle om sin indtræden i krigen. Det er nok ikke gået stille af. Katastrofen ved Hudson Bay var den første ad de store skuffelser, der nu begyndte at vælte ned over Christian den Fjerde, han var en dårlig taber, og Munks mirakuløse hjemrejse overskyggede næppe de forudgående begivenheder i hans bevidsthed. Hvor er min fregat? Hvor er min søfolk? At dette nogenlunde har været mødets væsentligste replikker, ses af dets resultat. Det er uden pardon. Konge beordrer Jens Munk til omgående at udruste en ny ekspedition og sejle tilbage til Munkehavn for at redde “Enhiørningen” og indlede en kolonisering af Nova Dania.
Den beslutning må være truffet i vrede. Kongen må selv have kunnet se, at det vrag af et menneske, der stod over for ham, ikke havde mange muligheder for at overleve en ny ekspedition. Som forholdene var ved Hudson Bay, betød hans ordre nærmest en dødsdom. og Munk prøvede da også at formilde ham ved en henvisning til sit elendige helbred. I Rigsarkivet opbevare en liste over den nye ekspeditions fornødenheder, som han kort efter udarbejdede på kongens anmodning, han kalder den “En Fortegnelse Paa Alt hvad Som Jeg nu Udi en Hast kan Optænke og som højligste Fornøden til denne Rejse kan være tjenlig”. I listens første punkter retter han de fejl, der var begået under udrustningen af det første togt, de skal medføre “gode Medikuser og i Synderlighed for Skørbug” de skal have rigeligt med grøntsager, røget kød i stedet for salt, en komplet udrustning af skindtøj og frem for alt, “skier at gaa Paa i Sneen”.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Så hentyder han igen til kongens hastværk, hans fortegnelse er ikke fuldstændig "da der er Meget som til Saadan en Reise fornøden Udkræver, som ikke udi en Iil kan kommes udi Hu", og til sidst tilføjer han disse personlige linjer:
"Jeg for Min Person: Er Underdanig og Ærbødig Kongelige Majestær, Min Naadige Herre, Med Liv og Blod at Lade Mig bruge, hvor og naar mig tilsigendes Vorder, forhaabendes at Jeg fattige Mand, Min Hustru og Børn maa forsørges og have det, vi kan Leve af, og i lige Maade beder Jeg Hr.
Kansleren om at ville befale Peter Paynck eller anden Doktor, som vilde have nogen Indsigt med mig, at jeg Kunde Komme til mit Rette Helbrede igen. Gud vil Eders Strenghed det igen belønne".
De få ord tegner et klart billede af ham efter de bitre oplevelser i Bergen og København. Han er langt nede. Hans forsyningsliste er samtidigt et bønskrift, der i ordvalget minder uhyggeligt om det , faderen afsendte fra Dragsholm. Oversat til klart, udiplomatisk dansk står der i hans brev, at han godt ved, at han skylder kongen lydighed, og at han ikke i sin forgældede stilling tør risikere at miste sit levebrød, men han kan ikke sejle til Munkehavn, han er for syg til at påtage sig ledelsen af det nye togt.
Christian den Fjerdes ordre til Munk om at sejle tilbage til vinterhavnen vakte tilstrækkelig opsigt til at fremkalde et ekko o samtidens flyveblade. Her er en hollandsk træskærers naive opfattelse af situationen mellem konge og kaptajnen (Drie Voyagien) Grundige forskere som Lauridsen og Gosch mener da også, at kongen lod sig formidle og fritog ham for opgaven. Men det holder ikke stik. Beviser foreligger i form af en skrivelse, som kongen den 11. marts sendte sin lensmand i Ålborg, Manderup Parsberg. Silde fiskeriet i Kattegat var på retur, mange fiskere var blevet arbejdsløse, men da kongen året før ved sin befuldmægtiger kaptajn havde ladet opsøge og fundet et nyt land, skulle Manderup Parsberg nu hos kongens undersåtter i Nibe, Skagen og andre fiskerlejer deromkring forespørge nogle mænd og kvinder, om de havde lyst til at følge med det skib, som kongen agtede af sende dig og nedsætte sig der. Hvis Manderup Parsberg fik nogle folk, skulle han lade dem tragte på skuder til København, hvor de skulle blive modtagne af Kongens Kaptajn Jens Munk og få tilbørlig underholdning.
Blader man i Bremerholmens regnskaber, ser man også, at Jens Munk så sent som den 7. juli har kvitteret for udleveringen af skibsøl "til en rejse, han skulle gøre med fregatten "Trost".
Lindenows gamle Grønlandsskib skulle atter på togt i de arktiske farvande, mandskabets lønninger var fastlagt, kancelliet havde udpeget de handlende som skulle levere provianten, den nye udrustning var i fuld gang.
Det var i 1621. Der herskede dette år store vanskeligheder med at skaffe folk på Bremerholm, og kongen måtte gennemføre flere hvervninger i udlandet. Det var grunden til, at det rods hans hastværk tog så uforholdsmæssig lang tid af få udrustet "Trost". Det fremgår også af lønningslisten, at man ikke har kunnet skaffe overskydende besætning til bemandingen af "Enhiørningen", til den almindelige knaphed på matroser kom i dette tilfælde folkenes modvilje,

alle kendte den skæbne, der havde ramt det først togt, og ingen havde lyst til at lægge liv og lemmer til et nyt forsøg. Historien synes endda at være nået helt op til Nordjylland.
Manderup Parsbergs bestræbelser var forgæves, der meldte sig ikke en eneste udvandrer.
Disse ydre omstændigheder blev Munks redning. Uden nybyggere og uden folk til at bemande "Enhiørningen" var der trods alt ikke meget mening i at sende en ny ekspedition af sted, og da kongen samtidig fik fremgang med sin krigsplan og måtte forudse, at han i nær fremtid ville få brug for alt disponibelt mandskab, blev togtet i sidste øjeblik opgivet. Kongens sene beslutning kan dog ikke frikende ham i forholdet til Munk, det var ikke hensynet til ham, men helt andre motiver, der fik ham til at lægge planerne på hylden. Når alle hidtidige levnedsskildringer af Munk fremholder den opfattelse, at der i kaptajnens sidste leveår herskede et hjerteligt forhold mellem ham og kongen, og når selv den nøgterne Lauridsen mener, at Munk "Har bevaret sin Konges Tillid og Yndest lige til sin Død," stemmer det altså dårligt med begivenhederne i foråret 1621. Men det stemmer slet ikke med de begivenheder, som nu følger.
Efter Munks kvittering for skibsøllet den 7. juli forsvinder hans navn fra arkiverne, sommeren igennem har han vel ligget syg i Pilestræde, først ud på efteråret synes han at komme til kræfter igen, og den 5. november sendes han til Holland for at hverve søfolk. Kongens mangel på matroser var nu så stor, at han gav amnesti for desertører og bortrømte forbrydere, men for de evner, Jens Munk havde lagt for dagen, var der ingen amnesti. Den grove, ringeagtede bestilling som hverver var god nok til den mand, der lige havde vist sig som et geni i navigationskunsten. Og Munks rejse til Holland var ikke en undtagelse fremkaldt af en nødsituation, for næppe var han hjemme igen, før han blev sendt ud i samme mission, denne gang til Bergen. Det har været byens mægtige lensmand en trøst at se sin gamle fjende optræde i denne foragtede bestilling. Knud Gyldenstjerne har fundet, at der trods alt var retfærdighed til.
Arbejdet i den norske vinter blev møjsommeligt og tidskrævende, først i påsken 1622 var Munk tilbage, men heller ikke nu blev der nogen pause i København, få dage senere måtte han af sted som kaptajn på "Nældebladet" for at konvojere ostindiefareren "Vaterhunden" ned til de kapverdiske øer. Efter denne rejse blev der slet ikke noget ophold i København, på hjemturen mødte han kongen i spidsen for fem skibe undervejs til herredagen i Bergen. Munk fik ordre til at slutte sig til eskadren, og først i slutningen af august kom han hjem igen. Han havde da været væk i næsten et år, og det synes også denne gang, at have været for meget for Kathrine, Men nu havde kaptajnen fået nok, han lod væveren arrestere og sørgede for, at de to ældste drenge kom på Sorø skole, hvorved det løfte, kongen havde givet ham før afrejsen til Hudson Bat, omsiden med fire års forsinkelse blev opfyldt. Skilsmissesagen trak i langdrag. Den 12. april 1623 udstedtes et brev til magistraten om at dømme i en sag mellem Jens Munk og Asmus Skult, da Asmus har haft lejermål med hans hustru, og da adskilligt af Munks tøj fandtes i Asmus værge. Den 4. september fik borgmestre og råd i København besked på at afhøre sagens vidner, men først det følgende år, den 20. april 1623, kunne de "afsige dom mellem Jens Munk og hans forrige Hustru Kathrine Adriansdatter". Dønninger fra denne dom nåede helt frem til 1626, da Kathrine klagede over, at

Munk ikke betalte hende de 100 rigsdaler årligt, han var forpligtet til. Holmens admiral, velbyrdige Sten Villumsen Rosenvinge til Torshof gav ham derefter tilhold om at udrede et større beløb.
Det er højt sandsynligt, at Kathrines krav var begrundet i en reel for sømmelighed fra Munks side, hendes anklage var ikke den eneste retssag, han fik på halsen i denne tid, men netop i 1626 kan hun have haft grund til særlig bitterhed. Jens Munk havde giftet sig igen. Hans nye kone hed Margrethe Tagesdatter, hun var norsk, hendes far havde i en årrække været slotsskriver på Akershus, og var siden forfremmet til dommer i Oslo. Man ve ikke, hvornår Margrethe er født, men hun døde først i 1651, og tager man samtidens lave gennemsnitsalder i betragtning, er der ikke tvivl om, at hun var meget ung, da hun tog den 47-årrige søkaptajn. Var der ingen Penelope i denne historie, kom der dog i det mindste en Nausikaa. Det var i sidste øjeblik. Også i denne beretning dukker den unge pige først på, da totalforliset er en kendsgerning.
Det gik sådan til. I de år skilsmissesagen stod på, havde Jens Munk igen været ude på vidtstrakte togter. I 1623 ledede han en ekspedition til Kola-Halvøen, hvor russerne var begyndt at inddrive ulovlige skatter, og året efter førte han tre skibe på en sørøverinspektion i de samme farvande. De to poset er blevet fortolket som et bevis på, at han stadig nød godt af kongens yndest, men når alt kommer til alt, havde han allerede som 31-årrig stået i spidsen for tilsvarende togter, så der ligger ikke megen "gunstbevisning" i, at han efter 13 års forløb atter får tildelt den samme kommando. Desuden måtte han ind imellem togterne stadig give sig af med mindre opgaver. Ve genfinder ham som hverver, han udarbejder lange fortegnelser over inventaret på Bremerholm og rejser land og rige rundt for at fungere som vurderingsmand ved nybygninger til flåden. Et blik på hans tilværelse i den første halvdel af 1624 giver er indtryk af, hvor hårdt han er hængt op. Den 9. februar sendtes han til Pommern for at hverve skibstømrere, konge forlangte, han skulle skaffe mindst 60 mand, og han var da også først hjemme igen "otte dage før paaske". Men der var ikke tale om at blive helligdagene iver i København næppe havde han aflagt regnskab og indberetning før han Palmesøndag blev sendt til Bützow syd for Rostock for at overbringe en sum penge til kongens bror, Hertug Ulrik på godset Rühn. Igen nåede han kun lige at sætte foden på kajen i København, før han den 20. april sendtes ud på omtalte sørøverinspektion.
Nej, Munk nyder ingen velvilje, han lader sig underdanigt bruge, med liv og blod, hvor og når ham tilsigendes vorder, og han gør det, fordi han ikke har anden udvej. Han er mindre sig selv, mindre sin egen herre end nogen sinde. Når han samme efterår får udgivet sin dagbog fra Hudson Bay forsynet med en omfangsrig tilegnelse til kongen, er det da også urimeligt at se disse tirader som et bevis på et godt forhold imellem de to. Så henviser man til, at han året efter fik lønforhøjelse. Endelig et kontant bevis på kongens yndest? Men summen er ikke særlig høj, det er første gang, han får lønforhøjelse, siden han for femten år tilbage gik i kongens tjeneste, han siger til 300 daler, og til sammenligning tjener, at Johan Braem i samme periode får 500 daler for at være tilsynsførende ved kongens hvalfangst.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Endelig viser regnskaberne tydeligt, at der dette år fandt en generel lønforhøjelse sted på Bremerholm, hvad der gør det vanskeligt at betragte pengene til Munk som en særlig gunstbevisning.
Så meget synes dog givet, pengene falder på et tørt sted. Vi har lov at antage at Munk i årerne efter hjemkomsten økonomisk var trængt op i en krog. Både i testamentet fra Munkehavn og i den skrivelse, som det nye påtænkte togt gav anledning til, omtaler han sig selv som "jeg fattige Mand". Selv om udtrykket ikke var ualmindeligt i tiden bønskrifter, måtte der dog være noget om snakken, hvis man ville blive troet. Fallitten i hvalfangsten efterfulgt af Kathrines dispositioner under hans fravær kan som nævnt have medført en ikke ubetydelig gæld, man ved at han i forvejen skylder kongen 300 rigsdaler, og han har tydeligt nok vanskeligheder med at betale den fraskilte hustru det bidrag, han havde forpligtet sig til. Har han også i alvorligere forstand ladet sig drive ud i margenen af loven, og forklarer det en del af kongens tilbageholdenhed? Der er en kedelig sag med en hollænder ved navn Peiter Isakson, som klager over, at Munk på rejsen til Kildin i 1623 uretmæssigt har beslaglagt noget af hans gods. Der afsiges admiralitets dom i sagen, vi ved ikke, om dommen giver Munk medhold, eller om han ligefrem undlader at rette sig efter den, under alle omstændigheder bliver sagen efter Isaksons død ført videre af arvingerne, og de har øjensynlig gode argumenter, for retten på Bremerholm må genoptage deres klagemål. Som kongelig orlogskaptajn fik Munk jo part i opbragte skibe og konfiskeret gods. Det var sådan, han efter togtet mod Mendoza var blevet en velhavende mand. Har han denne gang været lidt for ivrig? Det virker påfaldende, at da han året efter sendes ud på en ny ekspedition i de samme farvande, indeholder hans instruks gentagne advarsler mod at begå overgreb mod sagesløse personer: Han må "aldeles ikke" begynde noget fjendtligt imod russerne, han må ikke "forurette" dem, såfremt de lader ham i fred, han skal "forholde sig venligt mod alle nationer, når de har rigtigt "pas og Besked", og ham må "ikke uden grund angribe eller forurette noge." Da sagen med Isaksons arvinger skal genoptages i 1625, forsøger han i øvrigt selv – måske i forudanelse af dens udfald – at anlægge en anden retssag for at skaffe sig de midler, han åbenbart mangler så hårdt. I januar får lensmanden i Halmstad, Palle Rosenkrantz, besked på at hjælpe Jens Munk med at inddrive nogle tilgodehavender, han mener at have i Hallan, "så han uden vidtløftig proces og langt ophold kan forrette sine sager". Nu drejer det sig om andet og mere end den gamle historie med Jørgen Daas begravelse i Ildsbjerg. Det ses ar Jens Munk har forsøgt at gøre krav gældende på godset Hiørne ved Viskan-elven, som i sin tid havde tilhørt hans farfar Niels. Metoden minder uhyggeligt om Erik Munk. Fat at redde sig fra den ene retssag præver han at anlægge en anden. Men Jens Munk kan ikke spille den rolle, han har intet af faderens frække behændighed og lynsnare brutalitet, han kommer hurtigt til kort mellem papirer og paragraffer. Man kender ikke udfaldet af sagen i Hallan, men alt taler for, at hans desperate forsøg falder til jorden. For det første måtte en så opsigtsvækkende begivenhed som erhvervelsen af et gods uvægerligt have efterladt sig spor i levnedsskildringen fra 1723, der ikke har et ord om sagen, for det andet ser det ud til, at Niels Munk allerede på er tidligt tidspunkt har testamenteret sin ejendom til Bente og Anna Christensen,

døtre af borgmester Frederik Christensen i stenhuse med gavlen ud mod gaden i Ålborg. Nej Jens Munk har i 1625 set sagen med hollænderne trække op uden større chance for at vinde den og uden større ressourcer til at klare tabet. Han står på randen af en afgrund. Og da der kort efter tilbydes ham en ny mulighed for en lidt for hurtig gevinst, tyder alting på, at Erik Munks søn lader sig friste, bøjer sig ned og samler den op.
Lønforhøjelsen på Bremerholm i 1625 havde nok sin ganske prosaiske forklaring. Det år var det endelig lykkedes Christian den Fjerde at komme med i Trediveårskrigen. Rigsrådets advarsler var fejet til side.
Anstruther havde fået sin vilje, landet var i krig. I den situation er der ikke noget mærkeligt i, at kongen prøver at stimulere den svigtende tilgang af søfolk med løfter om højere besoldning. Han har brug for mænd.
Mobilisationsordren når Munk i Nakskov, hvor han føre tilsyn med en nybygning. Den er underskrevet af kansleren den 10. august og afsendt fra Roskilde hvor regeringen har slået sig ned, fordi der er pest i København. Jens Munk skal omgående, dag og nat, begive sig did for at få tildelt nogle orlogsskibe, som kongen vil udruste. Hvad pesten angår, har han intet at frygte, da skibene skal besættes med nye, friske folk.
Munk rider straks til Roskilde. Han skal i spidsen for fem orlogsskibe begive sig til mundingen af Weseren for at afskære de kejserlige tilførsler til Bremen. En måned senere har han eskadren sejlklar. Blandt de fem skibe, har han udtaget på Bremerholm, er jagten "Lamprenen". Det er ikke mærkeligt, han har elsket dette skib, to gange har det bragt ham levende hjem fra de dødes rige, han har selv erobret det første gang, han var i krig, og hvad er naturligere, end at han tager det med sig, når han nu skal i krig igen? Han har aldrig fået belønninger, er aldrig blevet forfremmet, dette skib er det eneste håndgribelige vidensbyrd om hans dygtighed. Det skal med til Weseren. Om så alting går galt, om så alt andet synker omkring ham, en ting ved han med sikkerhed "Lamprenen" skal nok holde sig flydende.
Det nye togt rummede dog ikke større risikomomenter. Hans opgave bestod i at gennemføre en blokade i lighed med den, han i sine unge år havde fortaget med Jørgen Daa foran Elfsborg, men operationen på Weseren var langt lettere, der lå ingen fjendtlig fæstning i land, og han behøvede ikke at frygte udfald af fremmede orlogsskibe. Det neste han havde at gøre, var at foretage en inspektion af de koffardiskibe, som gik til Bremen.
Opgaven er for så vidt ganske uproblematisk, men Jens Munk løser den ikke til kongens tilfredshed. I løbet af foråret 1626 modtager han en regn af depecher fra det kongelige hovedkvarter i Wolfenbüttel, undertiden er der kun nogle få dage mellem brevene, og fra brev til brev bliver tonen skarpere. Det begynder den 21. april, sagen er en ren formalitet, Bremens borgmestre besværer sig over, at Munk har nægtet deres orlogsskib tilladelse til at føre flag på Weseren. Kongen kan ikke have vrøvl med Bremen nu, han tager de fornærmede borgmestre højtideligt, desavouerer Munks afgørelse og sætter ham i den ydmygende situation, at han må trække sin ordre tilbage.

Det får være, hvad det er. Fem dage senere er der alvorligere ting i brevet fra Wolfenbüttel. Det er berettet kongen, at Jens Munk uretmæssigt har beslaglagt adskillige viktualier tilhørende Gert og Ebel Meyer amt 900 oste til Jost van Willem, og han forlanger at varerne "straks skal frigives". Den 28. maj er det galt igen. Nu får Munk besked på med et allernærmeste et erklære sig til longen vedrørende beslaglæggelsen af fem tønder smør til Harlingen. Så er det galt med noget rug til Danzig. Så er der igen vrøvl med de fem tønder smør. Man kan sige, at Christian den Fjerdes frygtelige sans for bagateller fejrer sande triumfer, og det er mærkeligt at se, hvorledes han i disse uger, mens Tilly og Wallenstein marcherer mod Nord, og mens han slev i spidsen for en flok lejesvende forbereder sig til opgøret med Central Europas samlede militær potentiel, stadig har tid til at sidde i sit hovedkvarter og tælle oste og smørdritler. På den anden side er hans ordrer givetvis sagligt begrundet. Der er noget galt på Weseren. Sammenholdt med den tvivlsomme beslaglæggelse ved Kildin taler de mange nye affærer deres klare sprog. Jens Munk er gået for vidt. Han har aldrig været ovenpå, men nu synker han på en anden måde. Siden hjemkomsten og Gyldenstjernes hævnakt har han været en knækket mand, fra det tidspunkt følger hans livsbane en dalende kurve, og i foråret 1626 står han med ryggen mod muren. Han kender det erstatningskrav, der venter ham i København. Den håbløse sag i Holland er løbet ud i sandet. Han har aldrig betalt Kathrine. Han skylder kongen penge. Han er omgivet af gæld. Da sker det, at nogle gode koffardiskibe kommer sejlende ned ad floden med viktualier, oste, smør og korn, Nej, Jens Munk fik aldrig sit eget lager af vådt og tørt, men så langt er han kørt ned, at han nu prøver på at forgribe sig på andres.

I slutningen af sommeren sender kongen ham hjem fra Weseren, og man kan ikke bebrejde ham, at det er sidste gang, han anvender denne kaptajn som eskadre admiral. Jens Munk skal så snart som muligt begive sig til København og kun lade to mindre skibe blive liggende ved Bremen. Kongens ordre er afsendt fra hovedkvarteret i Nordten den 8. august. Det er i sidste øjeblik. Nu får Christian den Fjerde af Danmark og Norge noget andet at tænke på end smørdritler. Otte dage senere, om morgenen den 17. august, åbner Tilly angrebet ved Lutter am Barenberge.

Imens sejler Jens Munk nordpå med de overskydende skibe fra Weseren. Selv er han om bord på fregatten "Nældebladet" I Skagerrak løber de ind i en kraftig storm, der tvinger eksadren til at ligge underdrejet. Et af de mindste skibe komme i vanskeligheder, til sidst kan skipperen ikke klare situationen i det oprørte hav. Fra agterkastellet på "Nældebladet" ser Jens Munk skibet forsvinde i søerne, som han senere siger, "med Takkel og Tov". For den overtroiske kaptajn har dette syn været en frygtelig varsel. Hvad venter der nu ham selv? Det skib, der går ned for øjnene af ham, er jagten "Lamprenen".

Nu er han alene. I unåde hos kongen. Uden venner. Forgældet og kompromitteret. Berøvet det eneste håndgribelige vidnesbyrd om sit sande format. Sejladsprotokollen viser, at han først er hjemme igen på Bremerholm den 7. september, det er temmelig lang tid for en tur fra Weseren til København. Har stormen slået ham op under Norge? Har han måttet søge ind til Oslo for at udbedre skaderne? Man ved det ikke. Man ved kun, at dommerens datter hedder Margrethe. Og at

den unge kvinde svarer ja. Den frå, udslidte kaptajn har ikke mange tænder tilbage i munden, det er sandt, men hvem ved, måske har en usynlig gudinde også i dette tilfælde ranket den fremmedes skikkelse, hans væsen er så vindende, kort sagt, få uger senere sker det stik mod alle forskrifter, at Odysseus og Nausikaa får hinanden foran alteret i Holmens Kirke i København. Men det lille krigsbryllup er kun galgenfrist. Sagen med Peiter Isaksons arvinger kører videre på Bremerholm, Kathrine Adriansdatter møder med sine krav om part i deres fællesgods og betaling ad flere års underholdsbidrag, og nu opsiger kongen lånet på 300 rigsdaler med hovedstol og renter. Christian den Fjerde er på grund af krigen i pengenød, og han opsiger på denne tid også en række andre lån. Hans skridt er altså lige så lidt som den omtalte lønforhøjelse rettet imod Munk, selv om det naturligvis for en årrække har gjort virkningen af denne forhøjelse illusorisk og yderligere undergravet kaptajnens økonomi. Derimod er det klart vendt imod Munk, når kongen i 1627 omorganiserer eskadren på Weseren. Der har simpelt hen været for meget vrøvl, vagten må være upåklagelig, han må have en anden mand på den post. Da Jens Munk den 11. april for tredje gang sejler til Bremen, er han kun eskadrens næstkommanderende.

Admiralen er nu velbyrdige Henrik Vind til Klarupgård. Det er situationen, da vi når frem til året 1628. Munk har en sidste gang været sydpå til Kap Verde. Han har en sidste gang rundet Nordkap. Nu er han igen blevet degraderet til fordel for en adelig. Med det er også sidste gang. Året 1629 er Jens Munks dødsår.

Her må vi famle os frem. De nærmere omstændigheder ved hans død har hidtil været omgivet af et næsten uigennemtrængeligt mysterium. End ikke den nøjagtige dato ligger fast. Ifølge levnedsskildringen fra 1723 er det "af Margrethe Tagesdatters Broder optegnet, at hand den 3. junii er saligen i Herren hensovet." Men det stemmer ikke med oplysningerne i Bremerholms arkiver, som siger at "hans Hustru Margrethe Tagesdatter modtog hans Pension til Skt. Johannesdag, da han døde". Meget tyder på, at denne oplysning er rigtigere end svogerens. Skt. Johannesdag er den 24. juni, og ifølge Skt. Nikolaj Kirkes begravelsesprotokol er Jens Munk begravet her den 3. juli. Det opklarer imidlertid ikke mysteriet. Tværtimod. Hvorfor begår den ellers så pinligt nøjagtige levnedsskildrer en så grov fejl som at lade Jens Munk dø en måned, før han bliver begravet? Tør han ikke rykke ud med den rigtige dato? Han fortier fængselsopholdet i Bergenhus. Han har også set, at offentliggørelsen af denne dato kunne vække mistanke om, at alting ikke var gået rigtigt til?

Som dødsårsag angiver han den forklaring, der gentages i alle hidtidige skildringer af Jens Munk: kaptajnen dør som følge af sår, han har fået på flåden under kampene ved Sønderjylland. Med disse kampe finder sted allerede i midten af marts, og tager man den tids bartskærer og lazaret forhold i betragtning, må det forekomme gådefuldt, at en soldat kan såres dødeligt og dog holde sig i live i mere end tre måneder. Ved at rykke dødsdatoen frem reducerer levnedsskildreren dette tidsrum med næsten en måned og gør derved den anførte dødsårsag mere sandsynlig, omend den stadig ikke er overbevisende. For den 13. maj altså få uger før hans påståede død, får retten på Bremerholm ordre til at udtage en stævning mod ham i sagen med Peiter Isaksons arvinger,

hvordan man end vender og drejer det, en mærkelig adfærd over for en hårdtsåret soldat, der ligger for døden.
Mysteriet bliver stadig tættere. Ve de fleste begravelser holdtes der dengang som nu en ligprædiken, men den formede sig i højere grand end i vore dage som en deltaljeret redegørelse for den afdødes livshistorie, og drejede det sig om et menneske, der havde gjort sig særlig bemærket i samtiden, blev præstens tale sidenhen trykt. Det skete for personer af langt mindre ry end Jens Munk og i et sådant omfang, at disse prædikener nu udgør hovedkilden til den tids personalhistorie. For Jens Munks vedkommende er der imidlertid ikke bevaret nogen ligprædiken, og der findes ingen steder spor af, at der nogen sinde har eksisteret en. Ifølge den traditionelle overlevering, der ligeledes gentages i alle levnedsskildringer, får han et gravmæle i Skt. Nikolaj, men det går desværre tabt ved kirkens brand i 1795 Man må altså acceptere, at en gravsten i dette tilfælde er gået op i luer. Nu er det imidlertid lykkedes dr. O. Nielsen i sit værk om Kjøbenhavns historie at finde navnene på de personer, der i dette tidsrum fik epitafier i Skt. Nikolaj. Går men denne liste igennem, vil man se at den ikke omfatter Jens Munk. Dr. Nielsen har ligeledes fundet navnene på dem, der blot fik en ligsten. Denne liste omfatter heller ikke Jens Munk.
Under disse omstændigheder er det klart, at man ikke tør ignorere noget samtidigt vidnesbyrd om Jens Munks død, uanset hvor problematisk det hidtil er blevet beskyldt for at være. For sagen er jo den, at vi besidder et sådant udsagn. Der er en mand, der åbenhjertigt og naivt kan fortælle os, hvordan Jens Munk døde.
Monsieur Peyrere. som opholder sig i Danmark 16545 – 45 som sekretær for Frankrigs ambassadør. Han har skrevet en bog om Jens Munk og fra denne lyder, oversat til dansk Monsiur Peyreres vidne udsagn således:
“Kaptajn Munk aflagde efter hjemkomsten beretning om sin rejse til sin herre kongen, der modtog ham, som man modtager et menneske, man i lang tid har troet fortabt. Det så ud til, at dette skulle blive enden på denne kaptajns mange ulykker, men hans historie er mærkelig og fortjener at blive bedre kendt. Han levede nogle år i Danmark, og efter at han i lang rid havde tænkt over sine fejl, han havde begået på sin rejse af ukendskab til stederne og sagernes tilstand der, og over muligheden for at finde den gennemsejling til østen, han havde søgt efter, så han sig nødsaget til at gøre rejsen om. Men da han ikke havde midler til at påtage sig opgaven alene, bevægede han nogle fremtrædende danske adelsmænd og borgere til at træde sammen i et selskab og udruste to skibe til den lange rejse under hans kommando. Han havde nu truffet forholdsregler imod alle de ulemper og ulykker, der var overgået ham på den første rejse, og han var på nippet til at sejle af sted for anden gang, da kongen Af Danmark på selve afrejsedagen kaldt ham til sig og i samtalens løb bebrejdede ham, at han på grund af sin forkerte ledelse af det første togt havde sat de søfolk liv overstyr, som kongen havde betroet ham. Da kaptajnen gav ham et barskt svar, blev kongen vred og tillod sig at støde ham for brystet med sin stok. Dybt forbitret over denne fornærmelse trak

kaptajnen sig tilbage, gik hjem til sig selv og lagde sig i sin seng, hvor han ti dage senere døde af græmmelse og sult.
Monsieur Peyrere indlæg rummer flere nye oplysninger, selv om der er indlysende, at han sammenblande flere begivenheder, den nye ekspedition til Hudson Bay og Jens Munks død, der i virkeligheden var adskilt fra hinanden med syv år. I Danmark afviste man dog hele hans historie som der pure opspind, det var forkert, at Munk havde stået i begreb med at foretage en ny ekspedition, og det var forkert, at han var raget uklar med kongen. Men så fandt Lauridsen i Rigsarkivet de dokumenter, som godtgør, at der i 1621 vitterlig blev truffet omfattende forberedelser til et nyt togt. På dette punkt havde franskmanden altså ret. Han havde kun taget fejl af tidspunktet om initiativtagerne.
Tilbage stod nu den anden af hans to oplysninger, det forhold at der umiddelbart før Jens Munks død skulle have fundet et dramatisk sammenstød mellem ham og Kongen. Den omstændighed, at man var nødsaget til at rehabilitere Peyrere på det ene punkt i hans fremstilling, første ikke til en fornyet undersøgelse af det andet. Nej, hans vidnesbyrd var her temmelig belastende for Christian den Fjerde, han sagde indirekte, at Munks død var at opfatte som en art selvmord, hvis årsag alene lå i kongens brutale optræden, og det er forklarligt, at denne oplysning til dato er blevet afvist i lidenskabelige vendinger, den er lidt svær at få til at passe med den opfattelse, at Munk "havde sin Konges Yndest lige til din Død". Og dog kan man ikke på forhånd udelukke, at franskmanden ikke også på dette punkt har været rigtigt underrettet. Isaac de la Peyrere tilfredsstiller de vigtigste krav, man må stille til en historisk kildeskribent, og det er ikke tilfældigt, at Holberg kan bruge ham i sin Danmarkshistorie. Han er nogenlunde samtidig med de begivenheder, han skildre. Da han indsamler sine oplysninger, er der kun gået 16 år efter Jens Munks død. Han har ved hoffet truffet flere mennesker, som har kendt kaptajnen og som også kender kongen. Han har lyttet til allehånde rygter om den mærkelige sag, og han må tage hensyn til, at hans gengivelse af det, han har hørt, vil blive læst af dem, der har fortalt ham det. Han kan ikke tillade sig at give fantasien frit løb, det vil nedsætte ham i alles agtelse, og at dette ikke er let, viser hans efterfølgende lange brevveksling med en videnskabelig autoritet som Ole Worm. Og hvad mere er da Peyrere udsender sin bog i 1647, kan han ikke vide, at den danske konge kun har et år tilbage at leve o. Også her er det vigtige hensyn at tage, når han bringer den pinlige historie i trykke. Man har beskyldt ham for at overdrive, at give en alt for dramatisk og romantisk skildring af Munks død. Hvor lang sandsynligere er det ikke, at han, diplomat som han er, i videst muligt omfang dæmper skildringen ned? Han forenkler den, han kæder to forskellige begivenheder sammen, han siger ikke, at kongen slog kaptajnen, han "stødte ham for brystet", og han nøjes med at antyde, at Munk bagefter døde af "græmmelse", det lyder alt samme meget udglattende og lidet kontroversielt, der kommer ingen diplomatiske forviklinger på det grundlag. Langt fra at overdrive og dramatisere har Peyrere haft al mulig interesse i at gå let hen over den kedelige sag. Alligevel skulle man gerne følge traditionen og afvise hans udsagn som produkt af en lidt for livlig fantasi. På en betingelse. Der måtte rent faktisk ikke være nogen baggrund for de rygter, han hørte i København. Vi måtte ikke

kunne bevise, at Jens Munk umiddelbart før sin død havde været sammen med Christian den Fjerde Det er imidlertid netop det, vi kan.
De store ulykker var varslet længe i forvejen for enhver, der havde øjne at se med. Det begyndte i 1624, kongen kunne endelig flytte ind på Rosenborg, men hvor forandret var alting ikke siden den lykkelige år efter Kalmarkrigen, da han gik og fik mørtel på tøjet mellem Anna Cathrines provantze roser? Skillingen var faldet igen, for sjette gang i hans regeringstid. 100 på en daler mod 66 da han overtog kronen. Samtidig udbrød den store pest i København, der kom til at vare i to år og koste 4884 mennesker livet. Den 8. december befalede magistraten at tilspigre døre og vinduer på de syges huse, universitetet blev lukket, regeringen flygtede til Roskilde. Da indtraf der den 10. februar den største stormflod i mands minde. Skt Petri kirketårn blæste ned, man sejlede i byens gader, store skibe strandede i Sydsjællands skove. Vandet trak sig tilbage, men pesten blev ikke skyllet væk.
Den 21. juli klagede slotspræsten Menelaus Povlsen over de lovløse tilstande i byen efter myndighedernes flugt. Ak, Herren forbarme sig over os, thi endog det er en så bedrøvelig tid, der man ingen pestilenses tegn hos vore folk, men nye moder og hoffærdig klædedragt går i fuld svang, og om søndagen, når man skulle være i kirke og bede Gud om denne forfærdelige strafs afvendelse, da ager, rider og render vore folk ad skoven til, hvor de drikke danse og springe til den sorte nat. Vore sildefiskere lægge ud at fiske, fulde og drukne, vore vognmænd drikker og dobler på Amagertorv, og ingen piger kan hente en spand vand af posten, uden at disse utugtige kompaner tager ublueligen til dem, så det er en skam at eftersige.
Det var den sommer, kongen marcherede ned i Tyskland. Men varslerne blev ved. Den 10. november kom der en ny oversvømmelse. Den 11. maj nedbrændte provianthuset med flåden forsyninger. Den 17, august stod slaget ved Lutter am Barenberge. Christian den Fjerde havde katastrofalt undervurderet fjendens styrke, samme aften var hans hær i opløsning, fodfolket hugget ned, kanoner, tos og ammunition i fjendens hænder og kongen selv på vild flugt med rytteriet. Danmarks lange nedgangstid er begyndt. De penge og tropper, som Anstruther havde lovet, kommer ikke. De tyske fyrster falder fra. Natten mellem den 24. og 25. juli 1627 kan Tilly gå over Elben, forene sig med Wallensteins styrker og rykke op i Holsten. Rigsrådet vedtager i panik bevæbning af alle våbenføre mænd mellem 18 og 55. Kongen prøver at bide sig fast ved Flensborg, men alt er kaos, hans egne lejetropper vender sig mod ham og haver sig straks ud over det ganske Jylland udbredt, frarøvende adel, præster, borgere og bønder deres rørende formue, ihjelslående dem, der ikke godvilligen lader sig plyndre, voldtagende ægtemænds hustruer og børn udi mændenes og forældrenes åsyn. Efter lejesvendene følger Wallensteins kroater og kosakker. I oktober er hele Jylland besat. Sådan ender det felttog, Christian den Fjerde officielt havde indledt for at forsvare den hellige, evangeliske kirke.
Fromhed styrker rigerne.
Vinteren 1627 – 28 i København blev hård. Det smilende Hafnia Metropolis Celeberrima lignede ikke sig selv. Flygtninge i hundredvis strømmede til hovedstaden og forfærdede folk med deres

rædselsberetninger, priserne på levnedsmidler røg tårnhøjt i vejret, borgerne fik befaling om at forsyne sig med krudt, bly og lunter, dag og nat arbejdede bønderne på at udbedre de forsømte befæstningsanlæg. Men Herrens vrede var ikke mindsket. Klokken 1 om natten mellem den 18. og 19. januar nedblæste Skt. Nikolaj store kirkespir og knuste hvælvingen, så ikkun de høie mure bleve stående.
Jens Munk så ikke ødelæggelserne i den kirke, hvor han få måneder senere skule begraves. Hans vinterophold i København var dette år kortere end nogen sinde. Først den 7. november var han kommet tilbage fra Weseren som Henrik Vinds næstkommanderende, og allerede den 5. januar var han om bord på "Den flyvende Fisk", der med en større flådeafdeling lå opankret under Albuen ud for Nakskov. Tre dage efter mødte hans foresatte, Henrik Vind, der gik om bord på "Hummeren". Endnu har kongen den langt større den af riget, der kun består af vand, i sin magt, og den 17. marts kommer han selv til Lolland og overtager ledelsen på "Hummeren".
Dagen feter får Jens Munk på "Den flyvende Fisk" i lighed med eskadrens andre kaptajner en dagsbefaling skrevet med kongens egen hånd: Der skal forsøges en landgang på Fehmern, hvor fjenden har samlet tropper og truer Lolland. Kongen vil sejle forrest med "Hummeren". Når han gør sejl, skal de andre gøre det samme, og når han lader ankret falde under Fehmern, skal de andre ankre op mellem kongeskibet og kysten. De skuder, som kan flyde ind til stranden, skal lægge helt ind, resten skal gå så tæt til land at de får fast grund under kølen.
Operationen lykkes. Da eskadren sejler ind mod øen, står de kejserlige tropper i fuld slagorden med bøsser og kanoner på stranden, men ilden fra orlogsskibene driver den på flugt, og dagen efter må øen overgives. Allerede ved afsejlingen fra Lolland var det bestemt, at den hidtidige eskadreadmiral, Henrik Vind, skulle sendes mod nord om Skagen med en håndfuld skibe og løbe ned til Elben, hvor fæstningerne Glückstadt og Krempe stadig holdt stand. Kongen nærede det forfængelige håb, at Henrik Vind fra disse fæstninger kunne foretage et fremstød mod øst, mens han selv gik i land på den modsatte kyst, hvorved de kunne afskære den jyske halvø med Wallenstein og hans 30.000 soldater. Generobringen af Fehmern har givet kongen mod, og den 27. marts sender han Henrik Vind til Elben som eskadre admiral på "Lindormen". Dette navn har hidtil ført iagttagerne på vildspor.
Imidlertid fremgår det af sikre kilder, at skibet bar to navne.
"Lindormen" og "Den flyvende Fisk" er et og samme fartøj.
Med andre ord Henrik Vind bliver eskadre admiral om bord på det skib, hvis kaptajn,, indtil dette øjeblik var Jens Munk. Samtidig ses det klart, at Munk ikke sejler med til Elben. Den 27. marts er han derfor af grunde, vi ikke kender, blevet frataget posten som kaptajn på "Den flyvende Fisk" og overført til et andet af de skibe, der under kongens ledelse forbliver i Østersøen.
Hvilket?
Også dette spørgsmål kan besvares ved en nøjere granskning af begivenhederne. Efter Henrik Vinds afsejling fortsatte kongen med resten af eskadren mod Eckernförde, hvor han også havde heldet med sig. Den kejserlige besætning blev nedhugget og byen erobret. Flankerne var dækket,

nu kom turen til Kiel. Her var det alt eller intet. Lykkedes det også kongen at tage denne by, var han kun 10 mil fra Glückstadt, der var bare at klemme til, så lukkede knibtangen sig om Wallenstein.
I begyndelsen af april står den kongelige eskadre ind i Kieler Fjord. Så går det galt. I Kiel er fjenden forberedt, de landsatte soldater kastes tilbage i fjorden og svømmer ud til skibene, som ligger under en regn af kanonkugler. Værst går det ud over "Hummeren" skroget rammes af flere grundskud, bøsseskytterne falder rund om kongen, snart er der ikke andet at gøre end at blæse retræten. Den store plan er tilintetgjort.
Kongen lader fire skibe blive ved Fehmern, og den 9. april afsejler han selv med admiralskibet "hummeren" til København.
Det fremgår ikke af nogen oplysninger fra kongens hånd, hvornår han er hjemme igen. Alligevel kender man den nøjagtige ankomstdato. En anden navnkundig mand er om bord på skibet, da det glider ind i Krabbeløkke Vig. H. D. Lind, der har studeret Bremerholms regnskaber, skriver ar "Hummeren" lader ankeret falde ved København den 16. april, for til denne dato beregnedes kostpenge for Jens Munk, der vendte hjem med dette skib vistnok som en syg mand.
Jens Munk kan være blevet ramt allerede under kampen om Fehmern. I så fald motiverer det, at han afsættes som kaptajn på "Den flyvende Fisk, da dette skib overdrages til Henrik Vind. Det lyder dog ikke sandsynligt, at man i så lang tid har sejlet rundt med en såret kaptajn. Hans afsættelse på dette tidspunkt må sikkert ses som en konsekvens af kongens tidligere holdning, Munk har før måtte vige pladsen for Henrik Vind, og nu sker det samme igen. Han er snarere blevet såret under den blodige kamp ved Kiel. Det forklarer, hvorfor han umiddelbart efter kampen kommer med hjem på "Hummeren". Under alle omstændigheder ligger det fast, at i de 7 dage der går fra den 9. april, da "Hummeren" forlader Kieler Bugt, til den 16. da fregatten når København, befinder Jens Munk og Christian den Fjerde sig om bord på det samme skib.
Her ender historien. I disse tidlige forårsdage, mens "Hummeren" krydser hjem over Østersøen, står de to mænd, kongen og kaptajnen, omsider ansigt til ansigt. De ligner hinanden, på samme tid drømmere og handlings mennesker som så mange konger. Og så mange Kaptajner. De er omtrent jævnaldrende, og de er ude over deres bedste alder. Modne mænd. Trætte mænd. Undervejs fra Kiels til København fylder kongen 51. Om få måneder er Jens Munk 50. Kaptajnen er den yngste af de to, men af erfaring er han den ældste, ja, står han ikke her som et billede på den skæbne, der nu venter kongen, såret i krigen, som kongen skal blive det, hanrej, som kongen skal blive det, en nederlagets mand, som kongen skal blive det. Har Christian den Fjerde ikke anet noget af dette? Ser han ikke i denne afrakkede kaptajn med en instinktiv følelse af ubehag en afspejling af sin egen svaghed? Foretrak ikke også han at se fede mænd omkring sig? Efter affæren på Weseren har kongen næppe nogen synderlig sympati til overs for Munk. Han bukkede sig for dybt efter de købmandsvarer. Han er ikke nogen fed mand. Det er kongen. Og der er noget ved denne lille kaptajn, han ikke fatter. Hans sagtmodighed. Hans mildhed. Har er ikke som andre ordentlige mennesker. Kæfter ikke op. Drikker sig aldrig far sans og samling. Praler ikke af sine æventyr. Det

kan kongen kun opfatte som arrogance, og det gør ham usikker. Ganske vist kan også Christian den Fjerde have sine godmodige stunder, det er kendt, men han er ingen beskeden natur, han tror, historien består af resultater, sejre, succes, han ved ikke, at den kun er en sum af begyndelser. På bunden af hans væsen lurer der derfor en tilbøjelighed til at føle sig forurettet, som let slår ud i en opfarende heftighed, en brutal ufølsomhed. I sejren er han som alle magt mennesker herlig og vennesæl. Udmærket. Når modgangen sætter ind, bliver han ond. Seksten år efter disse begivenheder er det igen gået galt på Kieler Fjorden Kongens eskadre admiral hedder nu Peder Galt. Peder Galt får ordre til at angribe den svenske flåde, når den står ud af fjorden. Det sker den 30. juli, men Peder Galt angriber ikke. Det kan ikke lade sig gøre. Vinden er sprunget om. Ved hjemkomsten må kongen have et offer for sit raseri over de skuffende forhåbninger, og det kommer til at gå ud over Peder Galt. Han sætter selv en krigsret sammen på Bremerholm. Dommen er afgjort på forhånd, og den 31. bliver den 70- årrige, højt fortjente søkaptajn slæbt ind og halshugget på slotspladsen, mens Christian den Fjerde står tilfreds og betragter scenen fra et vindue.
Det er han i stand til i 1644. Hvor langt farligere er han da ikke seksten år forinden, da han endnu ikke har vænnet sig til den kendsgerning, at hans ære, magt og herlighed ikke kan holde, at også han kan lide nederlag? Foråret 1628 betegner uden sammenligning den mest kritiske periode i hans lange regeringstid. Hans forbundsfæller har snøret ham, England, Holland og de tyske fyrster griner bag hans ryg, han har ladet sig rende over ende af Tilly, for øjnene af hele Europa er han flygtet som en hare, hans hær er splittet og ydmyget, halvdelen af hans land er i fjendens vold. Og i hans egen lejr er det lige så galt. Rigsrådet foragter ham, adelen arbejder på at få ham afsat, hans undersåtter udspreder rygter om, at han selv gav lejetropperne ordre til Plyndringen i Jylland. Hans storstilede plan om at afskære Wallenstein er lige skudt i sænk ved Kiel, og netop i disse dage fylder han 51. Sammen med alt det andet må han også vænne sig til den tanke, at han bliver gammel. Onde tunger hvisker om Kirsten Munk og den unge rhingreve, de søde borgerdøtre trøster ham ikke som før, den gode lutendrank giver ham smerter i højre side.
Og nu, netop i denne situation, netop i dette humør, skal han her på "Hummeren" møde den elendig kaptajn, der satte en af hans bedste fregatter over styr med kanoner, mandskab og det hele, fordi fæhovedet ikke kunne finde Anian Strædet. Hvad vover han? Tillader han sig ikke at stå der, med horn i panden, hvidhåret, langsynet og tandløs, med blodet dryppende fra bandagen, usynligt omgivet at alle sine havarier, processer og pengesorger, og minde kongen om alt det, han netop ønsker at glemme. Det værste er, at manden synes nærmest upåvirket af det hele. Står han ikke midt i sin rådne ynk og elendighed og bærer fredsommelig værdighed til skue, som om intet var hændt? Men han skal ikke vide sig for sikker. Kongen kender hans ømme punkt. Han har trykket på det før. Han ved, hvordan det virker. Payrere siger, at Christian den Fjerde bebrejdede Munk, at han ved sin forkerte ledelse af togtet til Hudson Bay havde sat de søfolks liv over styr, som kongen havde betroet ham. Det er sikkert rigtigt. Men det har ikke været nødvendigt med så mange ord. Her behøves kun en hentydning. En enkelt replik, det har været nok.

Citat fra Thorkild Hansen Jens Munk.

Også for Munk. Heller ikke han har været særlig begejstret for samværet med kongen under den lange hjemtur til København. Hvis synet af Munk har fået kongen til at forestille sig fremtidens ulykker, må mødet med kongen have fået Munk til at mindes fortidens. Hvor mange tusinde sømil har han ikke sejlet agterud for den mads skyld? Han tog til Elsborg for ham. Han fangede Mendoza for ham. Han plantede hans initialer i Nordvestpassagen og døbte dens stræder om efter hans navn. Han satte livet på spil for at redde hans skibe, førte hans regnskaber og inventarlister, hvervede hans søfolk og bådebyggere, og nu er han lige blevet såret for hans skyld. Men hvad kom der ud af det hele? Han står her på dækket af "Hummeren" smerterne er taget af, dulmet af sårfeberen, der har indfundet sig i deres sted. Er det ude med ham? Betyder det enden på det hele, at han nu står ansigt til ansigt med den mand, der på afstand har behersket hele hans liv. Var det ikke kongen, der, når alt kom til alt, var begyndelsen til hans ulykke? Kongen kunne have reddet ham efter Elfsborg. Kongen kunne have undladt at tage Ove Giedde. Og nu? Nu er det sket. Han gør sig ingen illusioner, han havde uret over for Pieter Isakson, han gik for vidt på Weseren, han ved det alt sammen, men han ved også, at kongens beskyldninger mod ham for hans ledelse i Munkehavn er grundløse. Han gjorde, hvad han kunne for at redde folkene. Han var uden skyld i, at "Enhiørningen" måtte efterlades. Og alligevel. Han er skyldig. Han har uret. Han tror ikke mere på resultatet, magt og herlighed. Det er det, der er i vejen. Han har set mennesket i dets grænseløse svaghed, han ved hvordan det er at føle sig som "en vild og forladt Fugl". Han er ikke kommet over det forår for otte år siden, da den ene efter den anden af hans mænd begyndte at rådne op i levende live, rådne op igennem deres mund, som om de havde ædt af fortabelsen. De beundrede ham i smug? Det kan godt være. Men han kan ikke kalde dem sammen nu og få dem til at vidne for sig. De er væk, Ivar Alsing og Jens Borringholm, Christoffer Opslø og Rasmus Clemmensen, væk ligesom "Enhiørningen, væk ligesom "Lamprenen" væk, væk, væk, alle vegne forsvundet og væk. Undtagen for ham. Han kan ikke slippe de navne, de sidder ham i kroppen som pilene i den hellige Sebastians legeme, de peger alle sammen ind imod hans hjerte, men han kan ikke trække dem ud. Han føler den overlevendes frygtelige skyld, det er bare ikke kongen, han skylder noget. Han taler ikke om det, men hver gang, man nævner et af disse navne, er det, som om man greb om en af pilene for at støde den i bund. Al sårfeber i verden er ingenting imod den smerte, som så løber gennem ham. Og nu har kongen i sin humørsyge taget fat om hele bundtet på en gang. Det er for meget. Det er efter alt det andet mere, end han kan bære.
Peyrere siger, at Munk gav kongen et barskt svar. Det lyder mere end sandsynligt. Også har han kun behøvet en enkeltreplik. Det har været ligesom dengang han stod over for Mendoza. Den besindige mand har rettet sig op, set den anden ind i øjnene og langsomt afleveret de ord, der fik kongens raseri til at flyde over, så han glemte sig selv, hævede stokke og…..
Krønikeren afbryder sin lange beretning, den gode Peyrere har sikkert hørt rigtigt, han kan ikke frikende kongen for franskmanden s anklage, han kan kun dømme ham på indicier, men der er mange, og de peger alle i samme retning. Her ender historien. Sådan bliver i alderdommen det ridderslag, Jens Munk drømte om som ung.

Nu er han færdig. Den 16. april ankommer han til København "vistnok som syg" og bæres ud gennem Bremerholms port og ad den kendte vej hjem til Pilestræde. Han begår ikke selvmord som faderen på Dragsholm, men han bæres ud af historien ligesom han, det er det, man kalder at dø i unåde. Vi finder ingen ligprædiken, intet gravmæle, men så sent som de 13. maj får Anders Bilde og Tage Thott besked på at stævne ham i den gamle sag med Peiter Isaksons arvinger. Da er den anklagede udenfor rækkevidde. Han ligger i sit kammer i Pilestræde og er dog længere væk end nogen sinde. En und kvinde kommer nu og da ind, kaptajnens store hænder er blevet så svage, hun retter lidt på hans hovedpude og taler til ham på det sprog, han hørte omkring sig, da han var dreng. Margrethe Tagesdatter føder ham ingen børn. Det bliver hendes større opgave: at rette lidt på en hovedpude og tale norsk. Deres ægteskab har kun varet halvandet år, og i den tid har han kun været hjemme nogle få måneder. Da han giftede sig med hende, var han allerede forlovet med undergangen, og nu ligger han i sin seng og bedrager hende med døden. Dagene går, det bliver forår udenfor, en kærre rasler forbi nede i strædet, sole skinner på genboens frugttræer, ligesom, han skulle til Kina. Men kaptajnen sanser det ikke, han er allerede gået om bord igen. Hans nye fregat er ikke særlig stor, den ligner ingen af dem han sejlede over havet, den er ikke som "Enhiørningen" ikke engang som Albert Jansens "Schoubynacht". Han ligger i sin træseng i Pilestræde, den er ikke større en den slæbejolle han legede med ved Fredrikstad, men den er stor nok til at bære ham oppe. Margrethe sætte et vindue på klem ud til forårsnatten, kaptajnen ligger med lukkede øjne, der er, som om den venlige bakluft fra stor atter stryger ned over hans trætte ansigt. Nu begynder han at sejle. Dagene går og ligner hinanden, som de gør til søs, sole skinner på havet, men der vokser ingen frugter, og regnen falder over det, men der kommer ingen afgrøde. Det er det samme. Han hører ikke til dem, der kommer for at høste, han er en rejsende, en søger, ikke en samler, født uden for nummer, uden hjemsted på landjorden. engang troede han, han skulle arve den hele verden. Det lykkedes ikke. Han fik kun de tre fjerdedele af den, som ikke kan høstes. Han havde drømt om rigdomme, han havde ville være sin egen herre. Men at eje var at miste, at blive sig selv var at blive ingen. Var det ikke det samme, de sagde i Bahia. For at komme til østen skal man sejle mod vest, para buscar el levante por el ponente. Det er spansk. Det betyder, at de sidste skal blive de første, at de som mister deres liv, skal vinde det. De skal gå gennem solnedgangen og finde solopgangen. De skal gå mod is og sne og møde foråret. De skal gå mod alderens år finde deres ungdom. Dagene ligner hinanden, umærkeligt glider foråret over i den varme sommer, og det bliver den længste dag i året, Sankt Johannes dag. Nu vender midnatssolen ved Nordkap, nu trækker den hvide Minotauros sig tilbage fra Hudson Bay. Han mærker solen i nakken, han ligger i den mindste båd i verden, han har ingen smerter mere alle pilene er forsvundet fra hans krop, kun hans brune hus kommer til syne i rifterne på hans skjorte. Så vokser sengen hastigt for øjnene af ham, et agterkastel hæver sig over dens hovedgærde, tre master skyder frem med klyver, fok og flyvende råsejl. Han står roligt med korslagte arme og ser, hvorledes den nye verden langsomt begynder at kravle op over horisonten. Det er ikke hvaløerne, hvor han gik og

samlede mågeæg i foråret nej, og det er heller ikke Munkehavn. Han ser det nu, mens vinden fører ham ind til land. Det er ikke døden. Det er San Salvador.

Hvad bliver der tilbage?
Kathrine Adriansdatter bliver tilbage. Hun gifter sig, tager eb væver under armen og forsvinder så ud i mørket. Margrethe Tagesdatter bliver tilbage. Også hun gifter sig igen, i 1632, fire år efter sin første mands død. Det bliver noget andet end den degraderede søkaptajn. Kristoffer Hansen er af den rigtige slags, "tjenstvillig og munter", som det hedder om ham i en samtidig kilde, kort sagt forretningsmand. Handler på Island. Får monopol på den danske øl import. Bliver rådmand, og borgmester, og medlem af lovkommissionen, og dekoreret men en gylden halskæde. Margrethe Tagesdatter føder ham tre børn, men kun det ene lever, en pige ved navn Else. Det er hende, der bliver gift med den berømte professor Thomas Bartholin, i hvis kreds hus har kunnet træffe en anden fornem herre, sekretæren ved den franske ambassade, Monsieur Isaac da la Peyrere. Professorinden synes af have kendt børnene efter sin mors første mand. Da hu dør i 1675, holdes der en smuk ligprædiken over hende i Nikolaj Kirke, den bliver siden trykt, og præsten, der har skrevet den, hedder Jens Jensen Munk. Han ses også at have været sognepræst i Hagested ved Holbæk, hvor Thomas Bartholin ejer godset Hagestedgård. Er de Jens Munks ældste søn. Der når denne høje alder som Herrens ydmyge tjener. I så fald er det det eneste, vi ved om ham, resten ligger i mørke.
Hvad bliver der tilbage? Heller ikke hans øvrige børns skæbne er videre kendt. Nummer to i rækken. Knud, når ikke at gøre sig gældende, han dør endnu før, han er blevet tyve og begraves i 1631 ved siden af faderen. Også datteren Kathrine bliver bisat samme sted som sin far, med det er først i 1686. Hun var gift med rådmand Hans Madsen, mere ved vi ikke om hende. Bedst kendt er den tredje søns skæbne. Det var han, der i 1616 i skæret fra Mikkel Vibes vokslys fik navet Erik, fordi Jens Munk ville vise de mægtige adelsfolk, at han intet havde lært og intet glemt. Efter at hans fætter og navnebroder døde i Munkehavn, var han ene om at føre navnet og arven videre fra jærven på Dragsholm. Han bosætter sig i ejendommen på hjørnet af Vimmelskaftet og Skoboderne, det nuværende Skoubogade. Ligesom Kristoffer Hansen skriver han under på de 32 borgeres protest mod adelsvældet i 1659. Ha er en fredeligere mand end bedstefaderen, hans våben er kun gåsefjer. Erik Munk bliver brygger. Hvad bliver der tilbage? Historien er ikke, som Christian den Fjerde tror, et produkt af resultater og sejre, men en sum af begyndelser, dette vedvarende bølgeslag af slægter, der skyller op og trækker sig tilbage. Begynder forfra på bar bund, rydder lidt op i ruinerne, bliver lensmænd og bryggere. Og trækker sig tilbage.
Siger krønikeren. Han bliver tilbage. Eller skal vi på dette sene tidspunkt rykke ud med sandheden og tilstå, at han aldrig har eksisteret. Hvorfor ikke? Det er der ikke noget mærkeligt i. Når personerne er virkelige, må forfatteren være opdigtet. En skulle en dag fortælle denne lange historie, og så blev krønikeren opfundet. Han dukke op sammen med sin beretning, og han forsvinder igen sammen med den, vær sikker på det, han er uden interesse, ældre er han blevet i

mellemtiden, men ikke klogere. 1631 efter vor frelse. Gustav Adolf treumferer. Christian den Fjerde føler sig gammel. Danmark synker. I Hafina Metropolis Celeberrima gennemføres en lille syn og skønsforretning, det drejer sig om den nye bydel Christianshavn, som kongen havde grundlagt 1619. Betingelsen for at få tilskødet en grund herude var, at ejeren lod opføre "en god Købstadsbygning" på stedet, og nu tolv år efter gik en flok embedsmænd rundt for at kontrollere, om grundejerne havde efterkommet den kongelige forordning. Med sig havde de en skriver, der førte en liste med en omhyggelig beskrivelse af de forskellige ejendomme. Listen er bevaret ti vore dage ligesom matrikelkortet. Blandt de københavnske borgere, der modtog et areal herude, var også Jens Munk. Det var i 1619, umiddelbart før afrejsen til Hudson Bay, han nød endnu en vis velvilje fra kongens side, havde endnu et håb om at kunne nedsætte sig som handelsmand, virkeliggøre sin gamle drøm om at blive sin egen herre og få sit lager af vådt og tørt. Jens Munk modtog hjørnegrunden, der ligger ud til Sofiegade og Ovengaden neden Vandet, hvor Burmeister & Wain i 1851 opførte en maskinhal. Hans navn er med på skriverens fortegnelse, og det er sidste gang, det optræder i samtidens kilder. Han er opført som nr. 19 på listen, skriveren har i dette tilfælde ikke behøvet at spilde megen tid på beskrivelsen, der står kun disse ord: "Jens Munks Plads, slet, øde, ubebygget.

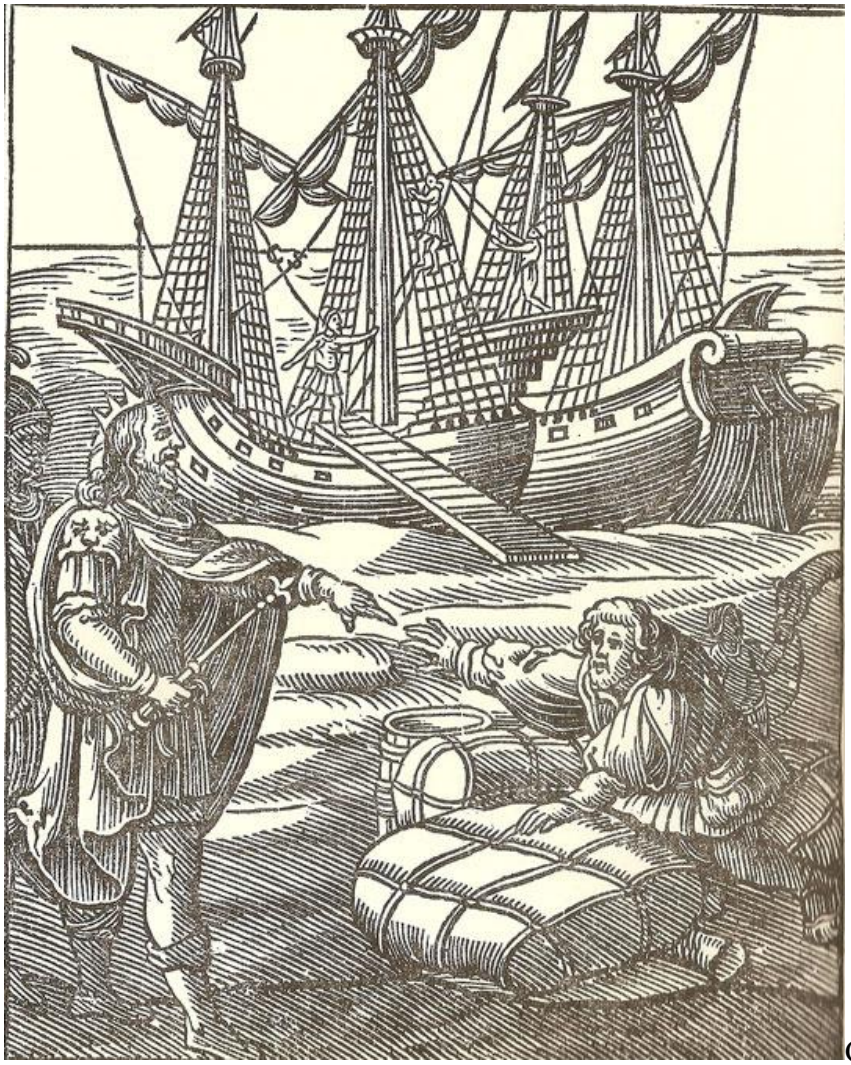 C

Alenste Gud side 1 * Vintervej side 20 * Munkhavn side 44 * Dagen længes side 57 * Det store kapløb side 64 * Kaptainen og Kongen side 81